

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Martina Burýšková

2. ročník (navazující) – prezenční studium

Česká filologie

**VÝTVARNÍ UMĚLCI – AUTOŘI KNÍŽEK PRO DĚTI PO ROCE 1989 AŽ DO
SOUČASNOSTI**

Illustrators – authors of children's books publishing after 1989

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Radek Malý, Ph.D.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a řádně uvedla veškeré použité zdroje a literaturu. Rozsah práce činí 219 329 znaků.

V Olomouci dne 27. dubna 2011

.....

Děkuji Mgr. Radkovi Malému, Ph.D., za ochotu a trpělivost při vedení mé práce, půjčení knih a podnětné připomínky, rodině a partnerovi za trpělivost a psychickou podporu.

OBSAH:

ÚVOD.....	6
1 FENOMÉN AUTORSKÉ KNIHY – LITERÁT A VÝTVARNÍK V JEDNÉ OSOBE	8
1.1 ILUSTRACE	8
1.2 LITERATURA PRO DĚTI A MLÁDEŽ	8
1.2.1 Počátky literatury pro děti a mládež	8
1.2.2 Vymezení pojmu „literatura pro děti a mládež“	11
1.2.3 Moderní dětská kniha	13
1.3 ZAKLADATELÉ ČESKÉ AUTORSKÉ KNIHY	14
1.3.1 Josef Lada (1887– 1957).....	14
1.3.2 Josef Čapek (1887–1945).....	15
1.3.3 Ondřej Sekora (1899–1967).....	17
1.4 DALŠÍ VÝRAZNÉ OSOBNOSTI AUTORSKÉ KNIHY PŘED ROKEM 1989.....	19
1.4.1 Jiří Trnka (1912–1969).....	19
1.4.2 Alois Mikulka (1933).....	21
1.4.3 Olga Hejná (1928)	22
1.4.4 Miloslav Jágr (1927–1997).....	23
1.4.5 Daisy Mrázková (1923).....	24
1.4.6 Květa Pacovská (1928).....	25
2 AUTORSKÉ KNIHY VÝTVARNÝCH UMĚLCŮ PRO DĚTI.....	27
2.1 TVRDOHLAVÍ.....	27
2.2 PETR NIKL (1960)	29
2.2.1 Niklova hravost	31
2.2.2 Autorské knihy Petra Nikla.....	35
2.2.2.1 Pohádka o Rybitince.....	35
2.2.2.2 O Rybabě a Mořské duši	37
2.2.2.3 Lingvistické pohádky	39
2.2.2.4 Záhádky	40
2.2.2.5 Jěľňovítí	42
2.2.2.6 Niklův Blázníček	44
2.2.2.7 Přeshádky	47
2.3 FRANTIŠEK SKÁLA (1956).....	49
2.3.1 Autorské knihy Františka Skály.....	50
2.3.1.1 Velké putování Vlase a Brady	50
2.3.1.2 Jak Cílek Lídu našel	51
2.3.1.3 Skutečný příběh Cílka a Lídy	52
2.4 DALŠÍ VÝZNAMNÍ TVŮRCI LITERATURY PRO DĚTI A JEJICH AUTORSKÉ KNIHY	54
2.4.1 Jiří Černický (1966).....	54
2.4.1.1 Autorské knihy Jiřího Černického	55
2.4.1.1.1 O Sasance (Dokument z pohádky).....	55
2.4.1.1.2 Gagarinova věc	57
2.4.2 Pavel Čech (1968).....	58
2.4.2.1 Autorské knihy Pavla Čecha.....	58
2.4.3 Petr Sís (1949).....	61
2.4.3.1 Autorské knihy Petra Síse.....	62
2.4.4 Martina Skala (1958).....	66
2.4.4.1 Autorské knihy Martiny Skaly.....	66
2.4.5 Tereza Řičanová (1974).....	69
2.4.5.1 Autorské knihy Terezy Řičanové	70
2.4.6 Anna Neborová (1968).....	72
2.4.6.1 Autorská tvorba Anny Neborové.....	72

2.4.7	<i>Petr Šmalec (1974)</i>	74
2.4.7.1	Šmalcova abeceda	74
2.4.8	<i>Alžběta Skálová (1982)</i>	76
2.4.8.1	Autorská knižní tvorba Alžběty Skálové	77
2.4.9	<i>Ženské autorky tvořící knihy pro děti „ženskými“ prostředky</i>	78
2.4.9.1	Dagmar Urbánková (1972).....	78
2.4.9.1.1	Autorská tvorba Dagmar Urbánkové	78
2.4.9.2	Petra Kubáčková (1973)	81
2.4.9.2.1	Autorská tvorba Petry Kubáčkové	81
2.4.9.3	Eva Volfová (1979).....	82
2.4.9.3.1	Tvorba Evy Volfové	83
3	NAKLADATELSTVÍ A EDICE AUTORSKÝCH KNIH PRO DĚTI	85
3.1	NAKLADATELSTVÍ MEANDER.....	85
3.2	BAOBAB	86
	ZÁVĚR:	89
	ANOTACE:	96
	SEZNAM LITERATURY:	93
	PŘÍLOHY:	99

Úvod

Ve své diplomové práci jsem se rozhodla zaměřit na specifickou oblast současné české literatury pro děti a mládež, konkrétně na autorskou tvorbu, kde výtvarná i literární složka je dílem jediného autora. Věnovat se zde hodlám několika výrazným osobnostem české literární a zároveň i výtvarné scény, které díky šíři svého uměleckého záběru zaujímají v literatuře pro děti a mládež výrazně svébytné postavení. Vytváří poměrně netradiční díla výrazného autorského charakteru, přesněji tzv. autorskou knihu pro děti.

V posledních zhruba dvaceti letech dochází k upevňování a znovudefinování pozic tohoto „typu“ knihy, které jsou v české literatuře pro děti a mládež poměrně hluboce zakořeněny. Můžeme mluvit o samostatné nosné linii dětské literatury. Proto i já se budu ve své diplomové práci věnovat současné podobě tohoto *fenoménu*, tedy od roku 1989 až dodnes, s ohledem k jeho specifičnosti a k nově nabytým žánrovým podobám i tvůrčím přístupům.

V úvodní kapitole se zaměřuji nejprve na vymezení samotného jevu *Výtvarní umělci – autoři knížek pro děti*. Protože se nejedná pouze o záležitost porevolučního období, hodlám věnovat svou pozornost také kořenům jeho vzniku, předchůdcům autorské knihy a dalším osobnostem, které ve svých dílech dokázaly sloučit kvality literární s výtvarnými. Stěžejním pilířem celé práce je část pojednávající o významných českých umělcích, jimiž jsou zejména Petr Nikl, ale také František Skála ml., Jiří Černický, Petr Sís, Pavel Čech, Martina Skála a řada dalších. Mým cílem je jejich prostřednictvím představit konkrétní literárně-výtvarné počiny, s jejich specifiky, možnostmi, kvalitami a přístupy. Na jejich příkladě zároveň chci ukázat, jak hodnotná a rozmanitá je současná autorská tvorba pro děti. V závěru práce pak doplňuji informace o nejvýraznějších nakladatelích a edicích, věnujících se právě autorské knize pro děti a mládež.

Domnívám se, že dětská kniha je oblastí literatury poněkud opomíjenou – jak ze strany literárněvědného bádání, tak na straně médií. Nejinak je tomu v případě autorské dětské knihy. Přirozeně dosud vznikla řada studií a článků dotýkajících se více či méně této tematiky, avšak nadále chybí práce, která by ji zachytila komplexněji. Proto se chci ve své diplomové práci zaměřit na autorskou knižní tvorbu – nastínit její počátky, první představitele, následně zmapovat její roli a stav po roce 1989 až do současnosti. Zároveň tak usiluji upozornit na plnohodnotné a osobité postavení jak autorské knihy, tak obecně literatury pro děti a mládež v rámci české literatury vůbec.

Za základní a výchozí literaturu pro psaní své diplomové práce považuji příspěvky uveřejněné v časopisech *Ladění*, v *Hostu*, *Tvaru*, dále jsem vycházela z publikace od Blanky Stehlíkové *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*, Jany Čeňkové a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*, podnětná byla rovněž práce od Svatavy Urbanové *Meandry a metamorfózy dětské literatury* a její příspěvek *Magnetická pole české literatury pro děti a mládež na začátku 21. století*, proslovený na brněnské konferenci věnované literatuře pro děti a mládež na začátku tohoto tisíciletí.

Informace o nejnovějších, často dosud nezmapovaných titulech jsem čerpala zejména z webových stránek jednotlivých nakladatelství věnujících se vydávání knih pro děti. K autorským projektům upínají svou pozornost především dvě – Meander a Baobab. Z dalších lze zmínit Brio, Labyrint či Arbor vitae – ty se autorské knize věnují v rámci určitých knižních edic či takřka nahodile.

Práce je rovněž doplněna příslušnými poznámkami společně s přesnými údaji o využití literatury, literárními ukázkami a naskenovanými obrazovými přílohami, které dokládají konkrétní výtvarné a grafické zpracování uvedených titulů.

1 Fenomén autorské knihy – literát a výtvarník v jedné osobě

1.1 Ilustrace

Proces vzniku a prosazení umělecké ilustrace nejen v knihách pro děti a mládež, ale i v literatuře vůbec, byl složitý. V době „křížení“ národní literatury zde pro ni v podstatě nebyl prostor, její význam byl podceňován a jména samotných autorů ilustrace často ani nebyla uvedena. Za zakladatele lze podle Blanky Stehlíkové¹ považovat Mikoláše Alše. Tedy za zakladatele české, národní ilustrace knih pro děti. Stalo se tak v osmdesátých letech devatenáctého století a jeho tvorba měla znamenat vrchol národně obrozeneckých snah. Postupně, na přelomu 19. a 20. století, začala být kniha nazírána z jiných hledisek – jako svébytný estetický celek. Toto názorové směřování zachytil roku 1905 František Xaver Šalda ve studii *Knih jako umělecké dílo*. Postupně se rozvíjela dějová ilustrace a s ní i snaha o pozdvižení úrovně, což se promítlo také do knih dětských. První kniha pro děti, která dosáhla vysoké úrovně jak po výtvarné stránce, tak ve zpracování celkově, byli Broučci od Jana Karafiáta, které výtvarně zpracoval roku 1903 Vojtěch Preissig².

Nový pohled na smysl ilustrační práce přinesli zastánci ilustračního doprovodu vycházející ze symbolismu a secese. „Chápali ilustraci jako výtvarnou interpretaci textu, přičemž zdůrazňovali právo na uplatnění vlastního hlasu. Umělec tu měl zaznamenat svůj dojem, či pocit z četby, dát mu svou výtvarnou představu.“³

V roce 1903 ještě manifestačně vystoupili čeští umělci na pomoc krásné dětské knize, a to v souvislosti s ilustracemi pro děti za účelem pozdvihnutí knižního umění a v souvislosti s hnutím za estetickou výchovu. Toto hnutí se zaměřilo zejména na estetické hodnoty oproti dřívějším didaktickým, usilovalo o zumělečtění tvorby pro děti.

1.2 Literatura pro děti a mládež

1.2.1 Počátky literatury pro děti a mládež

¹ STEHLÍKOVÁ, B.: *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1984, s. 12.

² STEHLÍKOVÁ, B.: *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1984, s. 14.

³ STEHLÍKOVÁ, B.: *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1984, s. 15.

Na druhé straně počátky intencionální literatury pro děti a také vlastní čtení dětí a mládeže je u nás spjato s obdobím vlády Marie Terezie a Josefa II. a zřizováním obecných škol od roku 1774. Na základě jejich reformních snah a patentů v oblasti školství mohly být vydávány také knihy pro děti a mládež, převážně didaktického a mravoučného charakteru.⁴ V době, kdy literatura pro děti ještě neexistovala, plnil její roli tradičně folklór v podobě ústní lidové slovesnosti a písně. S rozvojem psané slovesnosti se k dětskému čtenáři dostávaly texty především náboženského a školního charakteru, tehdy ještě prosty estetického aspektu. Se vznikem a rozvojem dětské intencionální literatury v době obrody české národní kultury se otevíraly malým čtenářům nové obzory. Možnosti této literatury byly zpočátku značně omezené. Předlohou jí byla jak jinak než *literatura pro dospělé* se svými postupy, žánry a možnostmi. Jednoduchý recept jak z *dospělé literatury* utvořit *literaturu pro děti* viděli autoři v pouhém zjednodušení textu pro dospělé. Tím vznikaly texty skutečně jednoduché a omezené ve všech směrech. Svou úlohu zde sehrál také fakt, že první knihy pro děti často vytvářeli lidé sice vzdělaní, kteří upřednostňovali praktickou potřebu literatury (vlastenecká, mravní či náboženská výchova), ale spisovatelsky nepřilíš zdatní. Na dlouhá léta pak byla literatura pro děti považována za pouhou druhotnou odnož literatury, umělecky nehodnotnou.⁵ Až do počátku 20. století byla vnímána jako „... specifická oblast oddělená od ostatní literatury v roli instrumenta pedagogických cílů.“⁶

Ještě v 19. století řada významných osobností vystoupila v tehdejších literárních časopisech (Lumír, Čas, Světozor, Naše doma a Obzor Moravský) za kvalitní literaturu pro děti a mládež a zasloužila se tak o její rozšíření žánrové i rozšíření potřeb dětského čtenáře. Jejich výchova se počala ubírat k uměleckému prožitku. V roce 1913 vznikl navíc první teoretický časopis, tehdy ještě v rámci českých zemí, nazvaný Úhor⁷, jehož cílem bylo pravidelné sledování literatury pro děti a mládež. Posléze, roku 1919, byla založena Společnost přátel literatury pro mládež. V dalších letech se věnují literatuře pro děti také příručky – jednak *Dětská literatura česká* z roku 1924⁸ a také *Úvod do literatury pro mládež*

⁴ ČEŇKOVÁ, J. a kol.: *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006, s. 14.

⁵ CHALOUPKA, O. – NEZKUSIL, V.: *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury I*. Praha: Albatros, 1973.

⁶ ČEŇKOVÁ, J.: Žánrové struktury dětské literatury. In: *Ladění*, 2002, č. 5.

⁷ Časopis Úhor roku 1913 založil Otakar Svoboda, k jeho následovníkům patřil Václav František Suk a Dominik Filip. Časopis usiloval oprostít se od didaktizujícího přístupu k literatuře pro děti, vytvářel také prostor pro vznik významných studií. Jeho činnost byla zastavena roku 1944 (Čeňková, J., *Ladění/II*, 2002).

⁸ Autoři Václav František Suk a Otakar Pospíšil. Jedná se o žánrově členěnou příručku pojednávající o vývoji literatury pro děti a mládež.

z roku 1937⁹. Stěžejním prostorem pro literárněvědné bádání v dané oblasti se stal roku 1956 nově založený časopis *Zlatý máj*¹⁰. Od roku 1990 až do současnosti pak vychází časopis *Ladění*¹¹, který představuje v oblasti českého literárněvědného bádání jediný odborný časopis věnující se teorii a kritice literatury určené dětem. Do jisté míry je pokračovatelem Zlatého máje. Příspěvky o literatuře pro děti a mládež uveřejňuje také *Tvořivá dramatika*¹², která se věnuje zejména dramatické výchově. Ta s dětskou literaturou úzce souvisí, proto se na jejích stránkách objevují i stati a kritické soudy o nových knížkách. Prostor literatuře pro děti věnuje také časopis *Komenský*¹³, *Duha*¹⁴, *Čtenář*¹⁵, *Host*¹⁶, *Tvar*¹⁷, *Lidové noviny*¹⁸ nebo *MF Dnes*¹⁹.

V průběhu 20. století se pak probouzejí snahy o vymezení oblasti literatury určené dětem a mládeži a s nimi i literárněvědný zájem. V období 50. a 60. let 20. století začínají vycházet v rámci evropského literárněvědného bádání faktografické příručky a mnohé další studie věnující se literatuře pro děti a mládež. V roce 1985 také vyšel dosud poslední slovník českých autorů literatury pro děti a mládež, tehdy ještě cenzurovaný marxistickou kritikou.

⁹ Autor František Bulánek Dlouhán, příručka o pojetí a studiu literatury pro děti a mládež (Čeňková, J., *Ladění*/II, 2002).

¹⁰ Časopis vycházel v letech 1956 až 1997, pozornost věnoval nejen českému, ale i slovenskému literárněvědnému zájmu o literaturu pro děti. Jeho náplň tvořily literárněhistorické studie, monografické studie, nejrůznější články a polemiky. Krátce po jeho zániku se objevily zase snahy o obnovu, a to v podobě dvou stejnojmenných sborníků z let 1999 a 2000, ovšem bezúspěšně.

¹¹ Původně vycházel jako Zpravodaj Ústavu literatury pro mládež Pedagogické fakulty MU v Brně. Svůj nový název odkazující k známé Halasově básnické sbírce z roku 1942 dostal v roce 1996. Strukturu časopisu tvoří zpravidla dvě či tři stati, zhruba dvacet recenzí a glos zaostřujících pohled na novinky české dětské prózy a poezie, překlady i odborné práce, nechybí ani zprávy o výstavách, konferencích, soutěžích nebo cenách, připomíná jubilea či úmrtí významných tvůrců, zahrnuje i rubriky Na čem právě pracuji či o vydavatelstvích dětských knih.

¹² Časopis je vydáván třikrát ročně organizací IPOS ve spolupráci se Sdružením pro tvořivou dramaturgiu a Katedrou výchovné dramaturgie DAMU v Praze.

¹³ Vychází pětkrát ročně na brněnské pedagogické fakultě a je adresován především učitelům základních škol.

¹⁴ Čtvrtletník Moravské zemské knihovny v Brně, který informuje o knihách a knihovnách z Moravy.

¹⁵ Měsíčník pro knihovny, vydává ho Středočeská vědecká knihovna v Kladně. Ročně vychází jedenáct čísel, červenec a srpen mají dvojčíslu. Přináší příspěvky od svých přispěvatelů o knižní a knihovnické problematice. Má také podobu elektronickou.

¹⁶ Prezentuje se jako časopis pro literaturu a čtenáře. Reflektuje českou i zahraniční literaturu, přináší recenze i rozhovory s osobnostmi české literatury a kultury, literární reportáže, či ukázky z připravovaných prozaických i básnických textů nejrůznějších autorů. Kořeny časopisu sahají až do roku 1921, kdy byl založen v Přerově první časopis Host pro publikační potřeby Literární skupiny.

¹⁷ Literární obtýdeník, vychází již dvacátým druhým rokem v novinovém formátu. Věnuje se zejména současné české literatuře a literární kritice.

¹⁸ Celostátní deník, přináší zpravodajství a komentáře z politiky, společnosti, ekonomiky, kultury a dalších oblastí života.

¹⁹ Nezávislý deník, přináší šestkrát týdně zpravodajství, servisní informace a oddechové čtení ve specializovaných přílohách.

Následoval čtvrtý díl *Dějiny české literatury*²⁰, na nějž si odborníci i veřejnost museli počkat dvacet pět let. Ten však zachycuje vývoj dětské literatury pouze do sklonku šedesátých let.

1.2.2 Vymezení pojmu „literatura pro děti a mládež“

Literatura pro děti a mládež nebo dětská literatura? Jana Čeňková v článku *Žánrové struktury dětské literatury*²¹ upozorňuje na rozdílnost termínů v sémantickém smyslu. Pod pojmem *dětská literatura* nelze spatřovat synonymum *literatury pro děti*, naopak z hlediska sémantického se jedná o vlastní tvorbu dětí. V odborné literatuře nacházíme také další možnosti pojmenování – dětská četba, dětské čtení, spisy pro mládež, dětské spisy či dětské písemnictví.²² Jako nejvhodnější a stěžejní jsem pro účely své práce zvolila právě označení *literatura pro děti*.

Ve stejném příspěvku Jana Čeňková dále vymezuje oblast literatury pro děti a mládež na základě žánrového zaměření a věku adresátů: „LPDM vymezujeme jako žánrovou oblast literární slovesnosti, určenou jejím adresátem ve věku 3–16 let. Zahrnuje tvorbu záměrně věnovanou dětem a mládeži a díla (převážně klasická), která přijaly jako svou četbu.“²³ Na stránkách tohoto příspěvku také rozlišuje dva typy literárních děl určených dětskému čtenáři, a to podle jejich vzniku – intencionální a neintencionální. První typ od druhé poloviny 20. století v literatuře pro děti převažuje, zahrnuje tvorbu autorem záměrně adresovanou dětem, druhý typ si literatura pro děti pouze přisvojuje.

Také Jaroslav Toman upozorňuje na specifika příznačná pro tento druh literatury: „Literatura určená dětem a mládeži má ovšem svá specifika daná její intencionální zaměřeností na nedospělého recipienta. Autoři jsou nuceni respektovat jeho věkové psychosociální zvláštnosti a předpoklady, mentální, literární a jazykovou kompetenci, čtenářské motivace, potřeby a zájmy.“²⁴

Zatímco dospělý čtenář svůj postoj k textu volí pod vlivem jistých zkušeností, znalostí, dětský čtenář ještě není schopen posoudit úroveň jazykové výstavby textu, básnické ozdoby, nezamýšlí se nad původností textu, autorskou invencí či žánrovými znaky a nedokáže rozlišit ani rozdíl mezi realitou a fikcí. S postupem času a rozvojem osobnosti se dětský čtenář

²⁰ MUKAŘOVSKÝ, J.: *Dějiny české literatury 4*. Praha: Victoria, 1995.

²¹ ČEŇKOVÁ, J.: *Žánrové struktury dětské literatury*. In: *Ladění*, 2002, č. 2.

²² ČEŇKOVÁ, J.: *Žánrové struktury dětské literatury*. In: *Ladění*, 2002, č. 2, s. 2.

²³ ČEŇKOVÁ, J.: *Žánrové struktury dětské literatury*. In: *Ladění*, 2002, č. 2.

²⁴ TOMAN, J.: *Deformace v české literatuře pro děti a mládež posrpnového období*. In: *Ladění*, 1996, č. 2, s. 19.

seznamuje s etickými a estetickými normami a objevuje hodnoty literatury. Nebezpečím pro takového rozvíjejícího čtenáře nemusí být nutně ani tak samotné dílo nevalné hodnoty, jako spíše norma, na níž jednou utvoří svůj konstitutivní postoj.²⁵

K dalším zásadním a obecným znakům této literatury patří podle Svatavy Urbanové snaha rozvíjet fantazii, kreativně zapojit čtenáře do vnímání reality a do fikčního světa. Důležitou roli zaujímá harmoničnost celku, sémantická jednoduchost a srozumitelnost, ta se promítá i do syžetů příběhů, které jsou tvořeny modelově. Autorka v příspěvku *Prostor pro aktivní konkretizaci*²⁶ upozorňuje na působení subjektivních, emočních, sociálních a kognitivních aspektů v procesu komunikace literatury pro děti. V tomto procesu dochází také k vytváření tzv. mentálních obrazů pracujících v povědomí vnímatele, k působení drobných epizod a základních smyslových vjemů souvisejících s barevností, plochou, tvarem a proporcí. Současné působení na dětskou fantazii se děje stylizovaně a s útěšností, aby vždy převážila radostnost nad tragikou.

Literatura pro děti a mládež je skutečně specifickou oblastí literatury, nelze ji však v žádném případě vnímat jako zjednodušenou formu literatury pro dospělé. Její specifičnost si také žádá jak odlišný odborný přístup, tak ze strany autorského subjektu. Podle dvojice odborníků Otakara Chaloupky a Vladimíra Nezkusila se od literatury pro dospělé výrazně odlišuje volbou témat a výrazových prostředků. Zároveň uvádí názory autorů dětských knih, mezi nimi i tento Heleny Šmahelové: „Někteří lidé se domnívají, že psát pro děti znamená osvojit si prostotu a naivitu světa; to je však zásadní omyl, hluboké nepochopení. Nikoli naivita, ale ponoření do svérázného světa představ, do jemné citlivosti, do intuitivního myšlení, do přesných intuitivních soudů. Nakonec v literatuře pro děti platí totéž, co v knihách pro dospělé: stvořit v dětském hrdinovi typ své doby. Typ v celé jeho hloubce a nikoli délce. (Zlatý máj, 1961, s. 371).“²⁷

K specifickým rysům dětské literatury patří také postavení autora. To se liší od autora literatury pro dospělé v odlišné mentální úrovni dvojice autor – čtenář. Autor dětské literatury musí naproti tomu dbát o vyrovnání čtenářských potřeb dítěte a také literárního kontextu v jeho úplnosti, protože autor oproti dítěti disponuje zcela jinými literárními a životními zkušenostmi. Shrnuto slovy dvojice autorů Chloupek – Nezkusil: „... tato literatura je ve svých základních charakteristikách shodná s ostatními oblastmi písemnictví. I ona je výrazem

²⁵ ŠMAHELOVÁ, H.: Jak nesnadné je dědit. In: *Ladění*, 2006, č. 3, s. 2–6.

²⁶ URBANOVÁ, S.: Prostor pro aktivní konkretizaci. In: *Ladění*, 2007, č. 3, s. 2.

²⁷ CHALOUPKA, O. – NEZKUSIL, V.: *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury I*. Praha: Albatros, 1973, s. 39.

obdobných funkcí, i zde zaujímá ústřední postavení funkce estetická, i tato literatura se člení do druhů a žánrů a i ona má své autory. Specifický adresát této literatury však způsobuje, že obsahová zaměřenost a vzájemná váha jednotlivých mimoestetických funkcí je jiná, že estetická funkce je zřetelněji než v literatuře pro dospělé vázána na bytostně lidské faktory vztahu ke světu, že žánry a žánrová skladba mají zde relativně stabilnější povahu. Tyto rysy se dále proměňují v závislosti na věkovém stupni čtenáře, jemuž je dílo adresováno (...)²⁸

1.2.3 Moderní dětská kniha

Ve třicátých letech minulého století se začala utvářet mnohá základní, vzorová literární díla a současně také model moderní dětské knihy. Proměně podlehl samotný zájem o dítě a dětství „od folklorní polohy k archetypům dětství, od didaktismu k herním principům, od rustikálnosti k městu a civilistní zkušenosti.“²⁹ K takovým autorům patřili zejména bratři Čapkové, Josef Lada, Vladislav Vančura či Karel Poláček. Právě jejich knihy se staly modely moderní pohádky. Dokázali zachovat charakteristické pohádkové principy a přitom své vyprávění posunout do moderního světa. Dětská literatura se v následujících desetiletích vyvíjí – mění se přístupy, témata, žánry, vzory, funkce atp. Sledovat samotný vývoj však není cílem mé práce.

Předmětem mého zájmu je jistý *fenomén* v oblasti dětské literatury. Jedná se o specifickou podobu knihy, kterou lze nazvat jako autorská. Literární i výtvarná složka je dílem jediného autora. V takové umělecké osobnosti se spojují jak kvality výtvarné, tak spisovatelské, které utvořily příležitost pro vznik knihy charakterově svébytné. V současné době se stále jedná o poněkud netradiční autorský přístup. Nemnoho spisovatelů si může dovolit doprovodit svůj text také vlastními kresbami, stejně jako málokterý ilustrátor dětských knih dokáže napsat vlastní literární text.

I přesto se zejména v posledním desetiletí pozvolna rozšiřují řady autorských osobností, které přicházejí se svými autorskými knihami či autorskými projekty. Mezi nimi, jak se přesvědčíme v následujících kapitolách, se nacházejí různorodé práce, například poetická pohádka, komiks, bilderbuch, abecedář, leporelo aj. Pod vlivem médií a výpočetní techniky přestaly být výjimkou doprovodné CD se zvukovou nahrávkou textu, různými doplňkovými

²⁸ CHALOUPKA, O. – NEZKUSIL, V.: *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury I*. Praha: Albatros, 1973, s. 49.

²⁹ URBANOVÁ, S.: *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003, s. 14.

nahrávkami, informacemi, hudebním bonusem, DVD či multimediální projekty na principech počítačových her. Práce s knihou a její utváření se tak spojuje s novými možnostmi a technickými prostředky.

Jako první umělce takového charakteru lze vidět v předchůdcích nynějších písíciích výtvarníků – jedná se o autorské osobnosti Josefova Ladu, Ondřeje Sekoru, dále i Josefa Čapka či Jiřího Trnku. Zejména první dva zmínění představují průkopníky tohoto fenoménu.

1.3 Zakladatelé české autorské knihy

1.3.1 Josef Lada (1887– 1957)

Josef Lada byl patrně nejvýznamnějším českým ilustrátorem dětských knih v období mezi dvěma světovými válkami i v období po té druhé. Jeho výtvarný styl je zcela nezaměnitelný, široce známý a ještě dnes jsou jeho ilustrace nejen u dětí oblíbené. Ladova umělecká činnost však dalece přesahuje meze „pouhé“ výtvarné tvorby. Nepřehlédnutelná byla rovněž jeho práce redaktorská a spisovatelská.

Jako výtvarník Lada nepotřeboval ani akademické vzdělání, aby dosáhl úspěchu a neobyčejných kvalit v tvorbě. Jeho osobitý umělecký styl se utvářel na základě přirozeného talentu, úzkého vztahu k lidovému prostředí a jeho vlastních silných zážitků z dětství. Výsledkem se staly kresby bez prvků kýčovitosti zobrazující zjednodušený a idealizovaný obraz domova – středočeského venkova.

Všeobecně známé z jeho tvorby jsou postavy zvířat se svými kladnými i zápornými vlastnostmi, které připodobňoval k postavám lidským včetně jejich vlastností (běžně se setkáváme se zvířaty v lidských rolích např. kuň a kozel jedoucí na motocyklu, zvířata hrající na hudební nástroje, zvířata rozmlouvající jako lidé, nebo se tak oblékající či pohybující – příkladem za všechny je mudrlantský kocour Mikeš).

K jeho prvním ilustrovaným knihám patří *Pohádka o Honzíčkovi a Zlatovlasé Isole* z roku 1906 od Jaroslava Havlíčka. Následovaly různé soubory ilustrací k říkadlům a pohádkám. Přirozeně nezůstalo jen u nich a jeho osobitá tvůrčí práce přerostla až v původní literární tvorbu. Jak bylo již zmíněno, výrazně se podílel na utváření moderní autorské pohádky – z jeho spisovatelského pera vzešly dětské příběhy dodnes oblíbených knížek *Pohádky naruby* (1939), *O Mikešovi* (1934–1936), *O chytré kmotře lišce* (1937), *Bubáci a*

Hastrmani (1939), všechny navíc doplnil svými veselými a nezaměnitelnými ilustracemi. Další Ladovy autorské knihy reprezentují *Ezopské bajky* (1931), *Kronika mého života* (1942), *Nezbedné pohádky* (1946), *Josef Lada dětem* (1952), *O statečném králíčkovi* (1969) nebo *Ladovy pohádky* (1970).

Kromě vlastních knih doplnil ilustracemi také texty Václava Tilleho-Říhy, Jana Drdy a román Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*.

Jak se můžeme přesvědčit v Ladově *Kronice mého života* (1942), přikládal obrázkovým knížkám pro děti nemalý význam. Dítě s knížkou doslova žije, oproti dospělému, který ji prolistuje, projde obrázky a zase odloží. „Obrázková kniha, která vyhovuje všem sklonům a touhám dítěte, znamená kus jeho života, má velký vliv na jeho citovou oblast a zbystřuje jeho schopnost postřehu.“³⁰ Tím se mu podařilo vystihnout potřeby dětského recipienta a svou tvorbou navíc dokázal naplnit své přesvědčení i ony čtenářské potřeby. Podle reakcí dětí na jeho obrázky také utvářel svůj názor na ilustraci pro děti. Dětská kritika pro něj byla hodnotnější nežli úsudek dospělých, proto se snažil důsledně opravit vše, co se dětem na kresbách nelíbilo. Zásady tohoto druhu zůstaly v literární tvorbě pro děti aktuální v podstatě dodnes. Také současní autoři si uvědomují důležitost pozitivního přijetí svých knih dětskými čtenáři. Dospělý je sice zpočátku tím, kdo knihu dítěti zprostředkovává, často ji i první čte, a není ani vyloučeno, že i on si v ní najde „to své“, avšak knihy pro děti jsou primárně určeny právě dětem a ty také rozhodují, zda je dokáže oslovit, zaujmout a vyhovuje jejich potřebám.

Ladovy nároky na ilustrace dětských knížek se utvářely nejen na základě dětských reakcí a kritik jeho knih, ale i na základě jeho silných zážitků z dětství, přičemž již ve svých školních letech nadšeně kreslil vše, co ho zaujalo. Z jeho vlastní zkušenosti tak vycházel i závěr, že děti touží po všem veselém, spravedlivém, jasném, světlém a dobrém, naopak těžce přijímají věci smutné, hrůzu, ničení a smrt.³¹

1.3.2 Josef Čapek (1887–1945)

Josefa Čapka se za svůj život stihl uplatnit jako malíř, grafik, dramatik, spisovatel, básník, publicista a teoretik. Sám ale považoval za smysl svého života především malířství; údajně byl pro svou touhu po malířských studiích odhodlán se i zastřelit. Roku 1904 začal tedy studovat na Uměleckoprůmyslové škole v Praze, kde poté navštěvoval i speciální školu pro

³⁰ LADA, J.: *Kronika mého života*. Praha: Knižní klub, 2007, s. 403.

³¹ LADA, J.: *Kronika mého života*. Praha: Knižní klub, 2007, s. 404–405.

dekorativní malbu profesora Karla Maška. Jako spisovatel hodnotil sám sebe výrazně skepticky: „Já jsem začal psát vlastně jen proto, že mne s malováním nikam nepustili, i chtěl jsem jinou cestou dokázat, že jsem živ. V pravdě ani nejsem žádným spisovatelem. (...) Divím se tomu sám, že s tak nedostatečnou slovesnou pohotovostí dostal jsem se existenčně k žurnalismu; však mi to jde někdy dost ztěžka.“³² Nebylo ani divu, když jeho literární tvorba vznikala v blízkosti a ve stínu jeho suverénního bratra Karla.

Beletristickou tvorbu pro děti Josefa Čapka lze podle Jiřího Opelíka nahlížet ve dvou vrstvách. První tvoří pohádka – je starší a reprezentována pouze jediným textem. Ten vyšel nejprve pod názvem *Můj tlustý pradědeček a loupežníci* v prvním svazku *Nůše pohádek* (1918) iniciovaném Josefovým bratrem Karlem. V upravené podobě s titulem *O tlustém pradědečkovi a loupežnících* (1918) zařadil pohádku tentokrát do bratrova souboru *Devatero pohádek a ještě jedna jako přívažek od Josefa Čapka* (1932). Roku 1932 ji také zdramatizoval, rozšířil a přidal písňové texty, až vznikla hra s titulem *Dobře to dopadlo aneb Tlustý pradědeček, lupiči a detektivové* s premiérou v Národním divadle³³. Druhou vrstvu jeho tvorby pro děti tvoří takzvaná povídaní. Ostatně dětským čtenářům je znám zejména jako autor knihy *Povídání o pejskovi a kočičce* (1929). Zde je Josef Čapek nejen autorem textu a kreseb, ale také vypravěčem a postavou. *Povídání o pejskovi a kočičce* se dočkalo značné obliby a bylo přeloženo i do několika světových jazyků. Podobný osud měl i soubor drobných próz *Povídejme si, děti* (1954 – knižní podoba), které v letech 1929–1933 vycházely v Dětském koutku v Lidových novinách na pokračování. Toto povídaní se stejně jako to o pejskovi a kočičce vyznačuje stylizovanou dialogičností. Zásadní roli zde hraje vypravěč, ten plní funkci prostředníka, který čtenáře informuje, poučuje i nenápadně vychovává a ke čtenáři zaujímá zdůvěřňující postoj. I proto je jeho projev zpravidla hovorový.

Jeho moderní pohádky zachycují příběhy z autorovy současnosti, pozbývají starého kouzla tajemství a nadpřirozených sil vlivem prolínání pohádkového a reálného světa. Ani hrdinové už nejsou ryze pohádkoví, ale pouhé obyčejné děti nebo i zvířata.

V *Povídání o pejskovi a kočičce* se jeho zvířecí postavy vymykají do té doby vžitým stereotypům – procesem antropomorfizace přestávají být nadpřirozenými bytostmi či nositeli poučení jako v bajkách.³⁴ Často se chovají nebo dělají věci jako lidé, někdy se ale dostávají až

³² OPELÍK, J.: *Josef Čapek*. Praha: Melantrich, 1980, s. 14–15.

³³ Premiéra v Národním divadle se odehrála 29. září 1932.

³⁴ ČENKOVÁ, J.: Žánrové struktury dětské literatury II. In: *Ladění*, 2002, č. 3, s. 13.

do polohy nonsensu, například když se kočička s pejskem navzájem vyperou a pak se věší na šňůru na prádlo atd.; výjimkou však není ani nonsens jazykový. S podobnými „nesmysly“ se setkáváme také v tvorbě mladších i současných autorů, například v knihách Aloise Mikulky, Olgy Hejné, Daisy Mrázkové či Petra Nikla.

Inspiraci pro svou tvorbu adresovanou dětem čerpal jednak z vlastního dětství, jednak mu velkou inspirací byly i dcery jeho sestry Heleny a samozřejmě i vlastní dcera Alena. Charakter jeho ilustrací je blízký samotným dětským kresbám – jednoduchostí až výtvarnou zkratkovitostí, kdy opouští popisnost a prostorovost, objekty řadí volně vedle sebe a příklání se spíše ke znaku.

Kromě ilustrací vlastní literární tvorby vytvořil také výtvarný doprovod ke knihám svého bratra Karla Čapka, Karla Poláčka, Eduarda Basse, Václava Řezáče i Pavla Sula a mnohé z jeho kreseb a ilustrací dětských knih se staly inspirací pro básnické soubory Františka Hrubína a Jana Skácela.

1.3.3 Ondřej Sekora (1899–1967)

Ondřej Sekora se do povědomí veřejnosti zapsal v první řadě jako autor knih pro děti, zejména těch o Ferdovi Mravenci, současně působil také jako publicista a ilustrátor. Narozdíl od kolegů tehdejších autorů se ve své tvorbě pro děti nevracel v inspiraci do dětství, ale naopak své kresby pro děti inovoval.³⁵ Hlavní inspirační zdroj Sekorových ilustrací pro děti byla jednoznačně příroda, obzvláště „mikrokosmos trav a lesních palouků“³⁶. Její svět byl pro něj přívětivější než ten lidský. U lidských postav se nebál sáhnout i k nelichotivým karikaturám, zatímco postavám ze světa zvířat vyjadřoval své sympatie.

U prvních kreslených seriálů se zpočátku neodvažoval použít vlastní texty, proto vytvářel „pouze“ seriály beze slov, např. v cyklu *Pepík* (1925–1926). Někdy text vymýšlel až dodatečně. Tak vyšly i čtyři sešity o kuřeti Napipi (bez textu 1961, *Nápady kuřete Napipi, Všetečka Napipi, Napipi na dvoře, Naše kuře Napipi*). Seriály tohoto druhu mu ještě později vyšly ve výběrech *Veselá knížka seriálů* (1982) a *Vesele s Ondřejem Sekorou* (1999). Knižně vydán byl i výbor *Jak Cvoček honil pytláka* (1932) se Sekorovými čtyřveršími. Již v tomto

³⁵ STEHLÍKOVÁ, B. – VAŘEJKOVÁ, V. – SEKORA, O. J.: *Ondřej Sekora / Práce všeho druhu, osobnost a dílo*. Praha: Práh, 2003, s. 60.

³⁶ STEHLÍKOVÁ, B. – VAŘEJKOVÁ, V. – SEKORA, O. J.: *Ondřej Sekora / Práce všeho druhu, osobnost a dílo*. Praha: Práh, 2003, s. 60.

povídání o panáčku Cvočkovi se setkáváme s autorovou snahou o antropomorfizaci hmyzích postavicek, jak ji známe především z příběhů o Ferdovi Mravenci.

Napsat text k obrázkům Ferdy se nakonec Sekora odhodlal sám, a tak roku 1936 mohl *Ferda Mravenec* vyjít i knižně. Jako spisovatel se snažil myslet na děti, vcítit se do nich, co chtějí a potřebují a jako autor kreseb zase usiloval prožít pocity, jaké zažívají při pohledu na jeho obrázky. Mimořádný čtenářský ohlas Ferdy Mravence mu pomohl rozhodnout dilema, zda zůstat novinářem, či se stát malířem. Rozhodl se plně věnovat dětským knihám, a tak následovaly další autorské knihy o mravenci Ferdovi: *Ferda Mravenec v cizích službách* (1937) a *Ferda v mraveništi* (1938); první tři knihy pak vyšly souborně jako *Knížka Ferdy Mravence* roku 1962 v přepracované podobě a s novými ilustracemi, a ta vychází v podstatě dodnes. Dále vytvořil *Ferdův slabikář* (1939), kde jednotlivá písmena abecedy ztvárňoval jako obrázky a vymýšlel k nim i říkadla, čímž vznikl jakýsi humorný minipříběh. Dvě knížky věnoval také postavě brouka Pytlíka: *Trampoty brouka Pytlíka* (1939) a *Malířské kousky brouka Pytlíka* (1940, od r. 1969 vycházejí společně pod názvem *Brouk Pytlík*). Ten představoval protipól k Ferdovi Mravencovi – nešiku a chvástala. Ke svým dvěma hlavním hrdinům se vrátil i po válce knížkou *Ferda cvičí mraveniště* (1947) nebo v knížce seriálů *Kousky mládence Ferdy Mravence* (1950) a *Mravenci se nedají* (1954).

Postava Ferdy Mravence se poprvé objevila v lednu 1933 v Lidových novinách. A proč O. Sekora zvolil za hrdiny své knihy právě drobný hmyz? Autoři publikace *Ondřej Sekora: Práce všeho druhu*³⁷ uvádějí hned několik důvodů: jednak Sekorovy entomologické zájmy, ale i fakt, že se „na pulty knihkupectví dostaly překlady Maeterlinckova *Života včel*, *Života včel* a *Života mravenců*, které spolu s *Inteligencí květin* vzbudily pozornost novými pohledy do světa přírody“.³⁸ Zřejmě ho ovlivnila i domácí tvorba – zejména Karafiátovi *Broučci* s ilustracemi Vojtěcha Preissiga, Ladovy veselé učebnice, knížky Josefa Haise-Týneckého např. *Bratři mravenci* s ilustracemi Otakara Štáfla či Těsnohlídkův *Cvrček na cestách*³⁹. Sekorův Ferda se však od svých předchůdců lišil – byl neobyčejným mravencem a také hrdinou nové doby: všechno znal, všechno uměl, se vším si poradil, všechno spravil. Vždy čínorodý, úspěšný, vymýšlel plno legrace – jako každý správný kluk i jeho autor.

³⁷ STEHLÍKOVÁ, B. – VAŘEJKOVÁ, V. – SEKORA, O. J.: *Ondřej Sekora / Práce všeho druhu, osobnost a dílo*. Praha: Práh, 2003.

³⁸ STEHLÍKOVÁ, B. – VAŘEJKOVÁ, V. – SEKORA, O. J.: *Ondřej Sekora / Práce všeho druhu, osobnost a dílo*. Praha: Práh, 2003, s. 64.

³⁹ STEHLÍKOVÁ, B. – VAŘEJKOVÁ, V. – SEKORA, O. J.: *Ondřej Sekora / Práce všeho druhu, osobnost a dílo*. Praha: Práh, 2003, s. 67.

Ferda Mravenec si svou popularitou našel cestu i na obrazovku Československé televize. Roku 1960 byl podle jeho námětu natočen cyklus televizních večerníčků Ferda Mravenec, kterému předcházela ještě první český loutkový film Ferda Mravenec⁴⁰. Příběhy Ferdy Mravence zaujaly také četné divadelníky a postupně byly zdramatizovány. Ferda Mravenec se stal i hrdinou stejnojmenného baletu Jiřího Pauera a dětské opery Evžena Zámečnicka, který je rovněž autorem opery Brouk Pytlík.

Kromě vlastní tvorby ilustroval Ondřej Sekora i řadu knih pro děti domácích a zahraničních autorů (mj. knihy Jindřicha Plachty, Eduarda Štorcha, Františka Langra, Josefa Věromíra Plevy, Jana Karafiáta, Josefa Kožíška, Arthura Ransoma, Gianniho Rodariho).

V Sekorově tvorbě zaměřené zejména na děti předškolního a mladšího školního věku je patrná snaha přiblížit se myšlení dětského čtenáře. Prostřednictvím postavy všestranného Ferdy a jeho veselých příhod doplněných kresbami se mu dařilo nenásilnou formou vychovávat a poučovat dětské čtenáře o morálních zásadách, o mnoha zajímavých věcech a především o přírodopisu hmyzu a přírodních zákonitostech, vždy nezkresleně, podle reálného přírodního dění. Za současného využití antropomorfizace a humoru usiloval seznamovat s životem v přírodě i v lidském společenství.

1.4 Další výrazné osobnosti autorské knihy před rokem 1989

1.4.1 Jiří Trnka (1912–1969)

Světově známý tvůrce animovaných a loutkových filmů, ilustrátor, malíř a člen zakladatelské generace ilustrátorů z konce třicátých let – tím vším byl všestranně nadaný Jiří Trnka. Svému umění se začal učit v Plzni na reálce pod vedením profesora kreslení Jiřího Skupy, poté od roku 1929 studoval na Uměleckoprůmyslové škole v Praze v grafické třídě Jaroslava Bendy. Umělecké začátky zasvětil tvorbě loutek a grafik, kresby uveřejňoval i v novinách a časopisech, ilustroval, graficky upravovat knihy a příležitostně se věnoval i reklamě. Na knižní ilustraci a volnou tvorbu se zaměřil výrazněji od druhé poloviny třicátých let. Kresbami doplnil více než stovku knih českých i světových autorů např. Karla Jaromíra Erbena, bratří Grimmů, Jana Karafiáta, Hanse Christiana Andersena, Jaroslava

⁴⁰ Loutkový film Ferda Mravenec roku 1944 režírovala Hermína Týrlová, která společně s Janem Kolajou sepsala rovněž scénář.

Seiferta, Vladimíra Holana, Jana Wericha, Aloise Jiráska, Františka Hrubína, Jiřího Mahena, Vítězslava Nezvala a dalších. Za svou tvorbu byl oceněn více než padesáti národními a mezinárodními cenami, včetně Ceny H. Ch. Andersena za celoživotní dílo.

Trnkovy postavy, ať už v ilustraci knižní či filmové, mají zpravidla velmi blízko k postavám loutkového charakteru a jejich světu: „... kresebně i barevně, pojetím postav i jejich tvary, umístěním v prostředí, ve scéně. (...) Střídá přírodní prostředí s interiéry, vytváří poeticky vymezená zákoutí, zátiší pohádkového světa. Vítězslav Nezval hovořil o líbezné poezii bezprostředně výtvarné, která pramení z Trnkových krajín, domů, ulic, a z jejich atmosféry.“⁴¹

K jeho největším inspiracím patřil, dle autových vlastních slov, normální život. Nejen že oceňoval na umění zejména lidskost, zároveň také rád pozoroval různé lidské typy. Jinak sám inspiraci považoval spíše za pojem romantický, na který nelze spoléhat, naopak – každý si ji musí vysedět.⁴²

Sám také zasáhl do umění spisovatelského autorskou pohádkovou knížkou pro děti *Zahrada* z roku 1962. Ta se dočkala i svého filmového ztvárnění, jak jinak než loutkového, od Břetislava Pojara (1978) a hned několika divadelních adaptací⁴³. *Zahrada* je tajuplné místo, kde prožívá své dobrodružství pětice malých chlapců. Textovou složku knihy, kouzlo dětského světa a uvažování, výrazně umocňují autorovy ilustrace, které dokáží malého i velkého čtenáře vtáhnout do oné zpustlé zahrady, která v malých hrdinech budí bohatou obrazotvornost. Dokázal vystihnout jedinečnost dětských myšlenek, obav, řeči a využít prvků moderní i klasické pohádky – to vše dohromady „utváří poetický, humorný i nostalgický obraz citově čistého dětství a jeho dočasnosti“⁴⁴.

Trnkova *Zahrada* je nejen v kontextu autorova díla pozoruhodným autorským projektem. V první řadě malíř a ilustrátor zabrousil do literárního světa, aby pětici chlapeckých postav evokujících loutky vdechl život a připojil dobrodružný příběh. Že se Trnkův autorský počín zdařil, dosvědčuje opakované vydávání knihy až do současnosti.

⁴¹ HOLEŠOVSKÝ, FR.: *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1989, s. 392.

⁴² CHVOJKOVÁ, H.: *Jiří Trnka*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1990, s. 71.

⁴³ Jindra Delongová (*Zahrada*, in sb. *Dětské divadlo 1*, 1976), Iva Peřinová (*Branka zavřená na knoflík*, rozmnož., 1980, premiéra 1977), Josef Lédli (*Zahrada*, premiéra 1990) a Bohuslav Němec (*Zahrada*, premiéra 1993).

⁴⁴ *Jiří Trnka* [online]. [cit. 22.10.2010]. Dostupné z

<<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=657&hl=ji%C5%99%C3%AD+trnka+>>.

1.4.2 Alois Mikulka (1933)

Alois Mikulka se během svého života prosadil nejen jako malíř, sochař, grafik a ilustrátor, věnoval se dokonce scénografii, tvořil divadelní hry pro děti, psal pohádky, básně a prózy pro děti i dospělé. Profesi akademického malíře zahájil studiem grafického oddělení Vyšší školy uměleckého průmyslu a monumentální malby v ateliéru profesora Jána Želibského na Vysoké škole výtvarných umění v Bratislavě. Záhy navázal spolupráci s Československým rozhlasem, kde zejména pro pořad Hajaja zadaptoval vlastní pohádky. Spolupracoval s Českým rozhlasem, kde se mohli posluchači po roce 2002 setkávat s večerní četbou Mikulkových *Dopisů Pepuši* na pokračování. Některé Mikulkovy literární práce pro děti se dočkaly také profesionální i amatérské jevištní podoby, jiné získaly podobu animovaných, převážně školních filmů. Kromě vlastních knížek pro děti ilustroval práce celé řady spisovatelů, jako byl František Bartoš, František Gellner, Ota Hofman, Edward Lear, Karel Ptáčník, Ondrej Sliacky, Miloslav Topinka, Jan Vodňanský aj.; po roce 2000 výtvarně doprovodil knihy Evy Kilianové, Josefa Pospíšila, Karla Šiktance, Jiřího Žáčka aj. Za svou uměleckou tvorbu obdržel několik ocenění: za autorskou knihu *O jelenovi s kulometem a jiné trampské zkazky* získal roku 1996 ocenění Zlatá stuha, o dva roky později totéž za *Svět v obrazech* a dočkal se i Ceny města Brna za přínos literatuře pro děti. Ve výtvarné i literární tvorbě užívá pseudonym State Louis.

V Mikulkových příbězích jsme svědky, kterak oživuje obyčejné věci, i exotické skutečnosti nahlíží pohledem originální situační a jazykové komiky a klasické pohádkové motivy dokáže uchopit zcela atypicky. Pohrává si s významy slova i obrazu, které asociativně rozvíjí a prolíná motivy ze žánrů jako je klasická pohádka, ale i populární četba typu western, gangsterské a detektivní příběhy, sci-fi, komiks a využívá i motivů z technické a společenské oblasti současné civilizace.

V jeho textech se setkáváme se snahou pobavit čtenáře, komično a groteskno existují někdy i pro komiku samu, která často sahá až k poloze absurdity. Mikulka ve svých literárních textech bohatě rozvíjí svou i čtenářovu fantazii, na pomoc si bere kromě groteskna a improvizace i prvky nonsensu, jejichž hravost a paradoxnost je dotvářena výtvarnou složkou. Často se v jeho knížkách setkáváme s až absurdní personifikací zvířat a věcí. Vedle pobavení se nevyhýbá ani závažnějším myšlenkám, například kritizuje negativní lidské vlastnosti nebo do textu vnáší určité výchovné prvky. Specifickým rysem jeho autorských prací je těsné sepětí literárního textu s výtvarným doprovodem a grafickou úpravou knihy. Vytváří knihy skutečně neopakovatelného charakteru a obvykle si při tom vystačí s dosti

netypickým pojetím klasických pohádkových motivů, při jejichž zpracování využívá dosti neobvyklých žánrů. Mikulkův originální tvůrčí přístup tak přinesl autorské knize druhé poloviny dvacátého století s přesahem až do jednadvacátého celou řadu humorných a jedinečných knih.

K jeho prvním autorským knihám patří *Deník State Luis z roku* (1969), který byl šířen jako rozmnoženina spojující ručně psaný text s obrazovou složkou. Z dalších lze zmínit *Aby se děti divily* (1961), *Dům u pěti set básníků* (1964), *O zvířátkách a divných věcech* (1965), *O smutném tygrovi* (1968; původně in *Aby se děti divily*), *Houpací pohádky* (1987, obsahuje: *Aby se děti divily*, *O zvířátkách a divných věcech*), *Ježibaby, Pacička a zajíci* (1990), *Supermani, medvědi a trampové* (1990), *Cesta do podsvětí: sci-fi, short story, crazy* (1996), *Karkulka v maskáčích* (2001), *Lupiči a policajti* (2003), *Letem světem* (2006), nejnověji pak *Sny: rychlozáznamy snů, které prosáklý z podvědomí do bdělého stavu - a jimž nelze porozumět bez klíče, který ale visí na vnitřní straně dveří, co nemají zvenku kliku --* (2008).

Z výborů jeho tvorby lze zmínit například *Dvanáct usmívajících se ježibab. Obrázky, pohádky, básničky a vyprávění pro malé i velké o ježibabách, zvířatech a jiných, velmi podivných věcech* (1974).

1.4.3 Olga Hejná (1928)

Olomoucká rodačka Olga Hejná zahájila svou uměleckou činnost studiem sochařství u Jana Laudy na Akademii výtvarných umění roku 1945, o pět let později absolvovala a získala titul akademická sochařka. Kromě toho se věnovala i práci spisovatelské. Po válce začala spolupracovat s Československým rozhlasem, pro nějž psala pohádky a spojena je také s populárním Hajajou – jako autorka i zakladatelka. Od roku 1957 spolupracovala rovněž na televizním vysílání pro děti.

V oblasti literatury pro děti se řadí k autorům, kteří popírají lidové a klasické tradice pohádkového žánru. Podobně jako u dalších autorů, např. Miloše Macourka, Daisy Mrázkové či Aloise Mikulky, mluvíme o nonsensové pohádce. „Osciluje mezi obrazy dětského světa a nonsensovou hříčkou, absurditou a komickou hyperbolou, přičemž používá expresivního výraziva. Navíc totálně destruuje příběhovou fabuli, kterou nahrazuje kaleidoskopem fantazijních nápadů a představových asociací, vyjádřených ozvláštněným lexikem. Autorčin

experiment je tu doveden do krajnosti.⁴⁵ V takovém duchu, na pomezí dětské fantazie, pohádkové fikce a s notnou dávkou osobitosti, vznikaly už její první moderní pohádky – soubory drobných próz *Povídám ti* (1962), *Slavíku pod deštníkem* (1964), po nich následovala knížka založená na principech jazykové hry *Kouzelník Mařenka* (1965), Carrollovsky laděná *Knoflíková pohádka* (1974) nebo *Bubáci z Pampelic* (1969), kde nás autorka staví tváří v tvář své fantazii: „Mám někdy pocit, že fantazie je něco, co žije svým vlastním životem. Jako by to byl živočich sám o sobě.“⁴⁶ Z knih, které Olga Hejná pro děti sama napsala i nakreslila, lze uvést například práce *Petrklíče* (1981), *Andulka z Počepic* (1981), *Potrhlá růže* (1982) či *Dobry den aneb Veselé dvacatero pro nejmenší* (1998). Její tvorba byla také uspořádána do výborů *Zlatý nos* (1987) a *Pohádky pro skřítku Hajaju* (1995).

Podobně jako další a zároveň generačně spříznění autoři (Alois Míkulka či Daisy Mrázkové) se svojí originální tvorbou zařadila v literatuře pro děti mezi výrazné autorské individuality. I ona využívá nonsensu, komické nadsázky, jazykových her a zvrácení či věcných personifikací a i ona předznamenala svou tvorbou nástup dalších nekonvenčních a jedinečných autorských osobností.

1.4.4 Miloslav Jágr (1927–1997)

Umělecká činnost Miloslava Jágra je spjata zejména se světem ilustrace, grafiky a animovaného filmu. Velkou část svého života zasvětil rovněž činnosti pedagogické – třicet tři let působil na Vysoké škole uměleckoprůmyslové, kde ovlivnil a pomohl vychovat mnoho studentů, nežádka budoucích významných umělců. Sám absolvoval Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v ateliéru Josefa Nováka. K jeho prvním ilustračním výtvorům v oblasti literatury pro děti patří obrazový doprovod *Pohádek pro rozcáplíky* od Marie Kubátové (1959), pokračoval u *Pohádek chudých na řádky* (1962) od Karla Šiktance nebo u *Pohádek lesního Pacholíčka* (1988) Marie Kubátové. Mimoto doprovodil i některé pohádky Erbenovy či Václava Čtvrťka.

On sám byl autorem několika autorských knih; vůbec první pochází z roku 1975 a vyšla pod názvem *Svět naruby*, dále napsal a ilustroval například *Mám já domek malovaný* (1980), *Pan Tužka a slečna Pastelka, o psu Gumovi nemluvě* (1983), *Všude dobře, doma nejlépe*

⁴⁵ TOMAN, J.: Česká autorská pohádka 60. Let. In: *Ladění*, 1999, č. 1, s. 5.

⁴⁶ ZÍTKOVÁ, J.: Bubáci z Pampelic a ti druzí. In: *Ladění*, 2003, č. 1, s. 41.

(1983), nebo *Osmý trpaslík Pana Háby* (1984). Poslední z jeho autorských knih vyšla až po jeho smrti k nedožitým osmdesátinám, a to pod názvem *Veveřek Koudelka a jiná slohová cvičení*. Sám ji přitom chystal ke svým sedmdesátým narozeninám.

Za svou jedinečnou ilustrační tvorbu byl oceněn plaketou na Bienále ilustrací Bratislava v roce 1981, Stříbrným orlem ve francouzském Nice – obojí za obrazový doprovod pohádky Václava Čtvrťka *Jak ševci zvedli vojnu pro červenou sukni*. Roku 1992 získal také ocenění Zlatá stuha za autorskou knihu v oblasti dětské beletrie *Jak zrzci udělali tmu* (1992).

1.4.5 Daisy Mrázková (1923)

Rovněž Daisy Mrázková spojila ve své tvorbě pro děti dovednosti výtvarného a spisovatelského charakteru. Na přání své matky nejprve složila maturitu na učitelském ústavu a až poté měla možnost splnit si svůj malířský sen studiem na Uměleckoprůmyslové škole u profesora Antonína Strnadela. V 50. letech se prosadila nejprve jako malířka, posléze se začala věnovat literární tvorbě pro děti a ilustrování knih určených stejně tak dětem. Tehdy vyšla její vůbec první autorská kniha *Neplač, muchomůrko* (1965). I ona bohatě rozvíjí fantazii dětských hrdinů pomocí personifikací zvířat, rostlin a jiných neživých objektů v přírodě a věcí. Podobně koncipovány jsou i knihy *Chlapeček a dálka* (1969), *Můj medvěd Flóra* (1973), *Kluk s míčem* (1978) nebo *Auto z pralesa* (1975). Typickými prvky jejích příběhů pro děti jsou i různé úvahy například o čase, prostoru, nicotě, domově, hodnotách, správnosti či nesprávnosti, ale i myšlenky o místě člověka, hledání identity a další.⁴⁷ Vždy ale formou přístupnou dětskému čtenáři a možnostem jeho chápání. Její knížky jsou skutečně, jak tomu napovídá i název příspěvku Jitky Zítkové v časopise *Ladění*, „pro přemýšlivé děti“⁴⁸.

Prvku personifikace autorka využívá i v případě hlavních hrdinů – tedy zvířecích hrdinů, kteří se vyznačují vlastnostmi malých dětí. Takovým případem jsou knížky *Haló, Jácíčku* (1972) nebo *Slon a mravenec* (1982). Knihám Daisy Mrázkové často dominuje obrazová složka v doprovodu textové, například v knize *Neposlušná Barborka* (1973) nebo *Co by se stalo, kdyby* (1982). Nejnovější a v pořadí již dvanáctou autorskou knihou se po dlouholeté tvůrčí odmlce stala sbírka veršů *Písně mravenčí chůvy* (2009). Novinkou tu jsou ovšem pouze ilustrace, zatímco básnické texty pocházejí již z let šedesátých a stejně jako většina Mrázkové textů, i tento je zasvěcen světu přírody.

⁴⁷ ZÍTKOVÁ, J.: Knížky pro přemýšlivé děti. In: *Ladění*, 2001, č. 4, s. 42.

⁴⁸ ZÍTKOVÁ, J.: Knížky pro přemýšlivé děti. In: *Ladění*, 2001, č. 4, s. 42.

Mrázková k literární tvorbě přistupovala s přesvědčením, že není děti nutné poučovat, ba naopak: „Knížka má děti obšťastnit, však to někdy velmi potřebují. A ať nepoučuje. Ať si můžou přijít na věci samy. Když jim všechno probojujeme a objevíme, není divu, že jsou znechuceny. (...) právě to objevování – POTAJÍ A NAVZDORY – je to, o co člověk nejvíc stojí. Knížka by měla být jako diamantové pole. Navrch písek a křoví a tráva, aby nebylo nic znát. Tady máš knížku, čti si! A co si objevíš, je tvoje.“⁴⁹

K jejím hlavním inspiračním zdrojům patřila jednak příroda a také osobní vzpomínky na dětství a matčina vyprávění, ovlivněna zřejmě byla i klasickou anglickou literaturou pro děti, ke které se dostala díky své babičce žijící v Anglii.

1.4.6 Květa Pacovská (1928)

Květa Pacovská zaujímá mezi ostatními, výše zmíněnými umělci poměrně výjimečné postavení. V domácím českém prostředí je dnes poněkud pozapomenutou autorkou, zatímco ve světě jsou její výtvarné práce naopak dobře známy dodnes. Profesí je především malířka, tento obor také vystudovala, ovšem obživu a slávu jí nakonec přinesla činnost ilustrátorská. Mimoto se věnuje také grafice a filmové tvorbě.

Za svou tvorbu získala řadu ocenění – jak Cenu Hanse Christiana Andersena z roku 1992 za celoživotní tvorbu, tak i mnohá mezinárodní, ale i prestižní ocenění Nejkrásnější kniha roku – Goldene Letter; tu získala za knihu *Papier Paradise*, která dle autorky⁵⁰ představuje poctu osobnosti, jíž si velice váží – Kurtu Schwittersovi.

V současné době je jméno a dílo Květy Pacovské široké české veřejnosti poměrně „úspěšně“ utajeno. V období 80. a 90. let se výrazně prosadila v zahraničí, což ovlivnilo jak její osobní, tak i tvůrčí směřování. Nyní jsou v českém jazyce dostupné především její starší práce, mezi nimi i autorská kniha *Svět pohádek bratří Grimmů* (1984), která obsahuje volně převyprávěné čtyři pohádky bratří Grimmů. Další knihy také výtvarně doprovodila; za ilustrace ke sbírce Josefa Hanzlíka *Pimpilim, pampam* (1981) a také k pohádkám Pavla Šruta *Kočičí král* (1990) byla zapsána na Čestnou listinu H. Ch. Andersena. Nutno zmínit i její práce pro časopis *Sluníčko: Malované čtení* (1975–1976), *Malovaná říkadla* (od roku 1977,

⁴⁹ PRCHALOVÁ, E.: Knížka by měla být jako diamantové pole... Rozhovor s Daisy Mrázkovou. In: *Host*, 2007, č. 7, s. 96.

⁵⁰ CHARVÁTOVÁ, P.: *Květa Pacovská – první dáma dětské fantazie* [online]. [cit. 2.12.2010]. Dostupné z <http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=722>.

knižně 1983), *Malované písničky* (od roku 1979) a obrazovou pohádku *O slepičce a kohoutkovi* (od roku 1981). Řadu knih doprovodila ilustracemi také v Německu např. *Der kleine Blumenkönig* (*Malý květinový král*, 1991) nebo *Das Tier mit den Funkelaugen* (*Zvířátko se zářivýma očima*, 1990).

Květa Pacovská ovšem nezůstala pouze u výtvarných prací. Počátkem 90. let minulého století začala vytvářet autorské projekty – obrazové knihy pro malé děti. Ty vycházely nejprve v Německu a Pacovská se v nich zaměřila na rozvoj mentálního světa dětí. Jejich prostřednictvím se malí čtenáři učí orientovat v barvách, v prostoru, v zobrazených předmětech, v číslech, vstěpuje jim sociální myšlení, jazykové vyjádření. Tak vznikla kupříkladu kniha o číslech *Eins, fünf, viele* (*Jedna, pět, všechny*, 1990) i o písmenech *Alphabet* (*Abeceda*, 1996). Právě *Abeceda* se dočkala výrazně pozitivních ohlasů v recenzích: „... malířsky přetváří, formuje a proměňuje písmenka tak, že je oživuje, vtahuje vnímatele do nekonečné kouzelné hry s elementárními obrazy, které zhmotňuje.“⁵¹ Oceněna byla také na výstavě ABC – Bücher aus aller Welt⁵² roku 1996, díky čemuž mohla být navíc multimediálně zpracována. Této podoby se dočkala i další autorská kniha *MitterNachtsSpiel* (*Půlnoční hra*, 1992). Experimentálně vyvedený umělecký CD-ROM z roku 1998 získal o rok později cenu Bologna New media Prize. Jako další knihu uvedla roku 1999 *Rotrothorn* (*Červenorožec*), která sahá za možnosti běžné knihy.

Červenorožec i všechny ostatní autorské knihy a projekty Pacovské uplatňují hojně netradiční postupy od stříhání přes skládání, kreslení i různé vytváření, a přitom dětem poskytují prostor pro rozvoj smyslových, kognitivních i emotivních schopností. Tvorbou této v Čechách zapomenuté autorky se zabývá Svatava Urbanová v příspěvku *Tři paradoxy Květy Pacovské*: „V autorských knihách a projektech nejsou děti jen adresáty, ale i spoluaktéry hry. Z hlediska tvůrčího profilu se nejedná o pouhou inspiraci folklorním textem, říkadlem, pohádkou a o ilustraci třeba psaného slova, nepracuje se pouze s plochou, tvarem a barvou, ale počítá se s přímou účastí participantů, s uspokojováním zvědavosti dětí a jejich vlastní fantazijní činnosti.“⁵³ I díky těmto netradičním postupům si Pacovská dokázala vydobýt světový věhlas. Ten je o to větší, že zahrnuje i kulturně odlišné země jako Japonsko a Čínu. Květa Pacovská tak neobvyklostí svých tvůrčích postupů a světovým ohlasem vytvořila velký inspirační vzor současným ilustrátorům a autorům.

⁵¹ URBANOVÁ, S.: Tři paradoxy Květy Pacovské. In: *Ladění*, 2008, č. 1, s. 4.

⁵² ABC – Bücher aus aller Welt (ABC – knihy z celého světa)

⁵³ URBANOVÁ, S.: Tři paradoxy Květy Pacovské. In: *Ladění*, 2008, č. 1, s. 5.

2 Autorské knihy výtvarných umělců pro děti

V současné době se knihy pro děti těší vzrůstajícímu zájmu ze strany autorů – výtvarníků. Profesionální malíři a výtvarníci si někdy i opakovaně odskočí ze svých ateliérů od načatých výtvarných projektů k tvorbě zcela odlišného charakteru. Vytváří autorské knihy dosahující vysokých výtvarných i polygrafických kvalit, přestože mnozí nemají s ilustrační prací zkušenosti, o tvorbě literární ani nemluvě. Nedostatek takovýchto znalostí a zkušeností často ústí v překvapivé a neobvyklé výtvořiny vymykající se po stránce literární i výtvarné ze zavedených standardů. Práce těchto „nahodilých“ ilustrátorů se po výtvarné stránce výrazně odlišují od prací ilustrátorů profesionálů.

Následující kapitoly budou věnovány synchronnímu zkoumání oblasti autorské knihy pro děti. Zaměřím se zde na nejvýraznější autorské osobnosti odpovídající výše nastíněné klasifikaci a na jejich literárně výtvarné práce. Nejprve budou představeni tři výtvarní umělci považovaní za jedny z nejosobitějších a nejvýraznějších zjevů současné domácí výtvarné scény – Petr Nikl, František Skála ml. a Jiří Černický. Zároveň bude pozornost upřena k jejich autorským knihám pro děti, o jejichž publikování se povětšinou zasloužilo nakladatelství Ivany Pecháčkové Meander. Dále se soustředím na představení celé řady knih pro děti předních českých ilustrátorů, kteří se chopili také tvůrčí práce literární ve spolupráci s nakladateli jako Meander, Baobab, Brio, Albatros, Arbor vitae aj. Jsou jimi Pavel Čech, Petr Sís, Martina Skala, Tereza Říčanová, Alžběta Skálová, Anna Neborová, Petr Šmalec, Dagmar Urbánková, Petra Kubáčková či Eva Volfová. Cílem této části práce není kompletní výčet tvůrců současné autorské knihy pro děti ani záznam veškerých děl zmíněných autorů, ale snaha přiblížit tvorbu předních českých autorů – výtvarníků pro děti a mládež, její pestrost a podoby.

2.1 Tvrdohlaví

Podoba současné autorské knihy pro děti je ovlivněna autory rozmanitých profesí i různé generační příslušnosti. Výjimkou tedy nejsou ani umělci, jejichž tvůrčí počátky sahají do období před revolucí roku 1989. Krátce před těmito událostmi, roku 1987, vzniklo umělecké uskupení zvané Tvrdohlaví. A právě z něho vzešli dva ze současných předních

tvůrců autorských knih pro děti. Ty se pro ně staly jednak zajímavým zpestřením v umělecké tvorbě, jednak příležitostí k rozšíření tvůrčího působení zejména z komerčních důvodů.

Toto uskupení v duchu svého jména reagovalo na dobový společenský, politický a estetický útlak panující v zemi. Kombinace těchto tří forem útlaku se stala pro skupinu deseti umělců neúnosnou, proto se z iniciativy Jiřího Davida, Stanislava Diviše a Jaroslava Róna začalo rodit nové uskupení. Kromě tří již jmenovaných výtvarníků se do skupiny začlenilo dalších sedm – Michal Gabriel, Zdeněk Lhotský, Stefan Milkov, Petr Nikl, František Skála, Čestmír Suška a Václav Marhoul. Poslední jmenovaný přitom jako jediný nebyl výtvarníkem, měl ale ve skupině plnit funkci manažera.

Dávno před vznikem Tvrdohlavých existovalo v letech 1918–1924 jiné, ale přitom dosti blízké uskupení nezařaditelných výtvarníků. Známi byli pod jménem Tvrdošijní⁵⁴ a právě oni byli svým způsobem předchůdci Tvrdohlavých. Ti navázali na Tvrdošijné jednak svým názvem, ale přijali je i jako svůj umělecký vzor, zejména pro jejich nezařaditelnost a vyznávání umělecké svobody z dob demokratického Československa. Tím však podobnost obou uskupení končí. Vznik Tvrdohlavých spadá ještě do období komunistické nadvlády, proto, na rozdíl od svých Tvrdošijných předchůdců, neměli možnost konfrontace s kolegy a vrstevníky z okolních zemí.

Rok vzniku Tvrdohlavých byl rovněž rokem první výstavy⁵⁵. Ta představila novou výtvarnou generaci, které se navíc podařilo zrealizovat po mnoha letech první povolenou akci neposvěcenou tehdejší všemocným výtvarným svazem. Rozhodně se ale nejednalo o programově sladěnou skupinu. Společné měli ideje, projevy ironie a skepse směřující do tajemného světa symbolů a mýtů, ovšem jinak byl jejich výtvarný projev a styl z velké části záležitostí individuální. Životnost Tvrdohlavých se brzy ukázala jako poměrně krátká. Pět let od svého vzniku pronikli s výstavou Tvrdohlaví III i do Národní galerie v Praze, v jejím průběhu 19. listopadu 1991 však nastal konec Tvrdohlavých. Důvody společensko-politické i umělecké, které skupinu držely pohromadě, přestaly v porevolučním období platit.

⁵⁴ Hlavními představiteli skupiny Tvrdošijných byli Josef Čapek, Vlastislav Hofman, Rudolf Kremlička, Otakar Marvánek, Václav Špála a Jan Zrzavý.

⁵⁵ Výstava pod názvem Tvrdohlaví I. byla zahájena 22. 12. 1987 na pražských Vysočanech a vyvolala četné ohlasy. Po dlouhých letech se v českém kulturním světě objevil nový impuls a výtvarný jazyk. Skupina prakticky neformulovala žádný program, její snahou bylo tzv. vystoupit z davu, nikam se nezařazovat, nenechat si v ničem poroučet, ne však formou krajního odporu či buřičství. Přinášela pouze nový a jiný pohled do světa umění. V revolučním roce 1989 skupina uspořádala další výstavu v Praze – tentokrát ve výstavní síni ÚLUV na Národní třídě s názvem Tvrdohlaví II. Zde předvedli návrh a zároveň vyhotovení korunovačních klenotů pro prezidenta Václava Havla. Následovaly další výstavy v rámci České republiky, ale také v zahraničí.

Ani tento rozpad však nebyl definitivní. Skupina byla znovu založena roku 1999 v ateliéru Stefana Milkova a nadále vystavuje své práce. V Paláci Lucerna si Tvrdohlaví otevřeli roku 2000 vlastní galerii, kde měli dostat prostor jak jednotliví členové Tvrdohlavých, tak spřátelení umělci. Z finančních důvodů byla její činnost po třech letech ukončena.

Věnovat pozornost skupině Tvrdohlavých by jistě vystačilo materiálem na samostatnou práci. Pro účely této práce jsou stěžejními však pouze dvě osobnosti uskupení, které svým tvůrčím záběrem výrazně ovlivnily i svět dětské literatury. Jedná se o Petra Nikla a Františka Skálu ml., pozornost bude zaměřena především na jejich autorskou knižní tvorbu pro děti. Další provázanost umělců Tvrdohlavých i Tvrdošjých s literaturou pro děti a mládež lze hledat jen stěží. Vždyť ani autorské projekty Nikla a Skály prezentované v první řadě jako knihy pro děti nesplňují bezvýhradně toto vymezení, naopak jejich vysoká umělecká úroveň jim dodává ambice oslovit rovněž recipienty dospělé.

2.2 Petr Nikl (1960)

Niklův první kontakt s výtvarným uměním se odehrál jednak díky jeho otci, akademickému malíři, významnou roli však sehrála také matka jako návrhářka hraček. Díky svému dědečkovi a jeho dřevomodelářské dílně se seznámil s prací se dřevem a výrobou loutek, které později začal sám amatérsky vyřezávat pro potřeby loutkového divadla Mehedaha. Kromě dřevomodelářství se dědeček věnoval práci designéra plynových masek pro Baťovy závody, což v jeho vnukovi zřejmě vzbudilo i zálibu v maskách.

Umělecká studia zahájil na Střední uměleckoprůmyslové škole v Uherském Hradišti, kde v letech 1976–1980 studoval obor dekorativní a užité malby v architektuře u profesora Jana Gajdoše. Na Akademii výtvarných umění v Praze se dostal na druhý pokus a do roku 1987 studoval u profesorů Arnošta Paderlíka a Jiřího Ptáčka. Již v průběhu těchto studií začal vymýšlet absurdní pohádky, písně a dětské leporelové hry.

Věnuje se také divadlu, patří k zakládajícím členům divadelního sdružení Mehedaha, pro nějž mimo jiné vyřezává různé dřevěné loutky, linoryty a dřevořezy. Jako tvůrce loutek spolupracuje i s dalšími divadly. K zásadním patří jeho spolupráce s pražským divadlem Archa, kde od roku 1994 působí jako performer a scénograf.

Krátce před listopadovou revolucí byl jedním z deseti umělců, kteří podepsali zakládající listinu skupiny Tvrdohlavých. V problematice době sklonku osmdesátých let pro

něj bylo toto uskupení příležitostí pro zveřejnění své tvorbu, zároveň mu posloužila jako zpětná vazba a podnět k tvorbě.

Za svou výtvarnou tvorbu získal roku 1995 Cenu Jindřicha Chalupického a hned několikrát byla jeho knižní tvorba ohodnocena Cenou Ministerstva kultury za Nejkrásnější knihu roku. Poprvé se mu dostalo ocenění za knihu *Vyhnání z ráje* (1998), která je zároveň autorovou literární prvotinou, následně za ilustrace k pohádkám Oscara Wilda (2001) a naposledy za dětskou autorskou knihu *O Rybabě a Mořské duši* (2002). Další jeho dětská kniha *Záhádky* se stala Knihou roku v soutěži Magnesia Litera 2008, získala Zlatou stuhu IBBY za rok 2008 a další. Ocenění se dočkaly rovněž *Lingvistické pohádky* (2006), například Nejkrásnější dětská kniha Podzimního knižního veletrhu Havlíčkův Brod za rok 2007 či finálové umístění v rámci Ceny Josefa Škvoreckého 2007.

Velkou inspirací se mu již v době studií na AVU staly básně Christiana Morgensterna, hlavního představitele a zároveň zakladatele německé nonsensové poezie. A právě s jeho tvorbou jsou knihy Petra Nikla velmi často srovnávány. Morgensternovská inspirace výrazně zasáhla jeho tvůrčí přístup. Po vzoru nonsensové poetiky spojuje slova zdánlivě neslučitelná, vytváří slovní hříčky, podivuhodné novotvary, kalambúry, pohrává si se slovy, s hláskami, slabikami i mezerami, rytmem, rýmem, někdy až v absurdních polohách. Aktivuje tak recipientovu představivost a to bez ohledu na věkové zařazení. Niklovy „jazykové kotrmelce“ v doprovodu uměleckých ilustrací dokáží oslovit děti i jejich rodiče. Děti zaujme nápaditostí, světem bizarních příběhů a veršů, ve kterém se i ony mohou zapojit jako spolutvůrci. Dospělí mohou naproti tomu obdivovat jazykovou a výtvarnou vynalézavost, bavit se jeho nesmysly a absurditami, či v banálních příbězích odhalovat skryté významy závažnějšího rázu.

K vydávání a tak trochu i k tvoření knih pro děti se Petr Nikl dostal díky nakladatelce Ivaně Pecháčkové a jejího nakladatelství Meander. Poskytla mu prostor pro realizaci a vydávání jeho jedinečných uměleckých výtvorů – autorských knížek pro děti a posléze se stal dokonce kmenovým autorem tohoto nakladatelství. Původně však jeho knížky měly mít jinou koncepci. Ivana Pecháčková Nikla oslovila v době, kdy připravovala edici *Modrý slon*⁵⁶. Ta se mu nakonec velmi zalíbila, stal se tvůrcem loga této edice a vycházejí zde jeho autorské knihy pro děti – poslední, v pořadí již šestá, vyšla v minulém roce pod názvem *Přeshádky*. Jako vůbec první kniha se v umělecké edici *Modrý slon* objevila *Pohádka o Rybitince*. Ta,

⁵⁶ *Modrý slon* je umělecká edice nakladatelství Meander, která je zaměřena na knižní produkci pro děti. Prvních sto knih z vydání je číslováno a signováno autorem i výtvarníkem. Vychází česky a někdy i anglicky ([online]. [cit. 4.2.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=1&JAZYK=CZ>>.)

podobně jako další Niklovy pohádkové knížky, vznikala již v osmdesátých letech. Spolupráci s nakladatelstvím Meander předcházely dvě práce – jednak již zmíněná kniha *Vyhnání z ráje* (Takitak, 1998) a autorská kniha *Atlas saltA* (Aulos, 2002). Pozornost mezi čtenáři i odborníky však vyvolaly až knihy vydané v Meanderu adresované dětem.

Svémi autorskými knihami se i díky spolupráci s nakladatelstvím Meander řadí k autorům, kteří v současné době zásadně ovlivňují podobu české knihy pro děti a určují její další směřování. Niklovy práce patří k umělecky nejhodnotnější a nejpřínosnější tvorbě v oblasti dětské literatury posledních let vůbec. Nalézt lze ovšem i jejich jistá mínus. Zřejmě zásadní lze vidět v ceně běžně se pohybující okolo čtyř set korun, poslední *Přeshádky* sahají až k pěti stům korunám. Není divu, perfekcionista přístup majitelky a redaktorky nakladatelství Meander Ivany Pecháčkové vede k produkování knih jedinečných, uměleckých, s hodnotnými ilustracemi v originálním provedení, které vyžaduje kvalitní papír, náročný tisk, zajímavě vyvedenou titulní stranu či kvalitní potah. Podle slov Ivany Pecháčkové jsou tyto knihy „skutečně vyšlechtěné“⁵⁷. Díky její preciznosti mnohé z těchto knih, nejen ty od Petra Nikla, posbíraly řadu ocenění, a právě to je nejčastějším předmětem výtek na její adresu – že knihy jsou tvořeny více pro samotná ocenění, než pro obyčejné čtenáře, kteří si její knížky pro vysoké náklady a tudíž i vysokou prodejní cenu nemohou dovolit. Dle vydavatelčina názoru však právě tato ocenění čtenáře přilákají, protože chtějí kvalitu. Zárukou kvality výsledné podoby knihy je pro ni jedině osobní neustálý dohled na celý výrobní proces, vytipování má nejlepší a nejochotnější tiskaře a za výrobou svých knížek neváhá vyrazit z Prahy ani v noci, aby se přesvědčila o bezchybnosti.⁵⁸

2.2.1 Niklova hravost

Umělecká hravost a neposednost Petra Nikla, pověstná především z jeho divadelních vystoupení, dostala možnost projevit se i v literární tvorbě pro děti. Dokáže přeskakovat v čase – do minulosti, aby k novým ilustracím přičlenil texty staré třeba i několik desetiletí, jindy zase vymýšlí nové básně ke starším kresbám. Na první pohled vyzařuje v Niklových knihách hravost z doprovodných kreseb. K těm nejrozvernějším patří kresby v *Niklově Blázníčku* (2009). Zde autor skutečně popustil uzdu své fantazii, aby bezezbytku naplnil znění titulu knihy. Hravost se posouvá až do fantaskní polohy, vysoce vynalézavé, bláznivé a

⁵⁷ PALÁN, A.: Snese se i na malé palubě, nejen při práci na knížkách. In: *Host*, 2009, roč. 25, č. 2, s. 30–34.

⁵⁸ PALÁN, A.: Snese se i na malé palubě, nejen při práci na knížkách. In: *Host*, 2009, roč. 25, č. 2.

bizarní. Sám o svém poněkud netradičním přístupu k umění a vlastně i životu říká: „Pořád se snažím být ve stavu beztlíže tady na zemi, ale to jaksi nejde, země vlídně přitahuje. Tak aspoň hodně skáču, představuji si bláznivé nesmysly a v duchu lítám. Loutky nadnáším a věci na rybářských vlascích promáčkávám vzduchem. Když něco kreslím, většinou se to vznáší v prázdnotě. Když něco hraji, bývá to úlet... Ale večer vždycky rád uléhám s příjemnou tíží v zádech a jsem rád za tu přitažlivost.“⁵⁹

V rozhovoru s Markétou Vrabcovou⁶⁰ dále uvádí, že navzdory svému uměleckému vzdělání se snaží přistupovat ke své tvorbě ne z pozice umělce, ale spíše se stylizovat do role dítěte, pro které je vlastní výtvarný projev záznamem jeho vztahu k okolním věcem, záznamem poznání. Dětskou tvořivost chápe jako „princip tvořivé schopnosti, která je v každém člověku, ale často už je ucpána nánosy praktického života“⁶¹. Toto „ucpávání“ začíná obvykle v období puberty, kdy si jedinec uvědomuje své já, začíná uvažovat racionálně a postupně tak nevědomky vytěsňuje onu jedinečnou schopnost kreativity. Jeho tvorba tedy vychází spíše z podvědomí než-li z vědomého úsilí vedeného jasným cílem. „...důležité je někdy opustit rozum, vzdát se všeho naučeného, všech stereotypů a návyků – prostě zapomenout na sebe. Kresba nebo text pak rostou samy, z imaginativní podstaty, kterou nelze pojmenovat.“⁶²

Snad díky profesi své matky a neustálému přísunu hraček, které často jako dítě osobně testoval, než přešly do výroby, se v Petru Niklovi probudila touha neustále si hrát, a to v podstatě se vším, počínaje matčinými testovacími hračkami až po jeho uměleckou tvorbu. Hravost prostupuje veškerou Niklovu tvůrčí činnost, ať už se předvádí na jevišti jako performer či hudebník, ať píše své poetické básně a říkanky nebo se právě věnuje tvorbě výtvarné. Hra pro něj není výsadou dětského světa, projevu bláznovství či infantilility. Naopak v ní dokáže spatřovat tvůrčí hodnoty, inspiraci, která vytrhává ze stereotypů a podněcuje spontánnost.⁶³ Nebrání se žádným podnětům, nápadům, neustále hledá, zkouší, důležitá je při tom kreativita a nevázaná hravost. „Tvořit pro mě znamená vést dialog se světem. Pro mě je umělecké dílo jakákoliv věc, která je schopná komunikace, být přenosem myšlenek,

⁵⁹ NIKL, P.: *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander, 2006, s. 55.

⁶⁰ VRABCOVÁ, M.: Petr Nikl: Největší radost má člověk, když něco nového vzniká. In: *Naše rodina*, 2007, r. 39, č. 10.

⁶¹ VRABCOVÁ, M.: Petr Nikl: Největší radost má člověk, když něco nového vzniká. In: *Naše rodina*, 2007, r. 39, č.

⁶² KOPÁČ, R.: *Petr Nikl – Opustit rozum, vzdát se stereotypů* [online]. [cit. 13.2.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=217&JAZYK=CZ>>.

⁶³ KOPÁČ, R.: *Petr Nikl – Opustit rozum, vzdát se stereotypů* [online]. [cit. 13.2.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=217&JAZYK=CZ>>.

energie.“⁶⁴ Jaroslav Provozník onu hravost v případě Petra Nikla dokonce povyšuje z „pouhé“ tvůrčí záležitosti na samotný způsob života⁶⁵. A tak v jeho knihách vydaných v nakladatelství Ivany Pecháčkové lze nalézt rozmanité formy hravosti.

Na první pohled je patrná autorova hra s ilustracemi, a to od výtvarné techniky, přes barevné provedení, zobrazované objekty až po jejich grafické rozvržení. Hned ve třech knihách využívá dnes již neobvyklou a dosti pracnou výtvarnou techniku mezzotinty⁶⁶. Ty jsou vyrývány do barevně výrazného základu, proto bývají tyto knihy tištěny na barevném papíře. V *Pohádce o Rybitince* nalezneme sice pouhých šest stran téměř černé barvy s vyrytými barevnými mezzotintami, přičemž zbývající strany s textem jsou již v barvě papíru, ale už kniha *O Rybabě a Mořské duši* je z velké části vyvedena v temně zelené barvě evokující svět podmořských hlubin. Textové části je vyhrazena plocha podstatně menšího formátu opět v barvě papíru. Do základní temně zelené pak vyryl mořské ryby roztodivných tvarů v odstínech světle zelené, někdy do rytiny přimíchává také barvu hnědou. Výtvarným provedením k sobě mají první dvě knihy velmi blízko. Až kniha *Jelěňovití* je kompletně celá vytištěna na temně modrém papíře, text a ilustrace již nejsou umístěny na samostatných stránkách, ale vzájemně se doplňují běžně v rámci jedné strany.

V *Lingvistických pohádkách* si Petr Nikl zase vyhrál s více i méně uvěřitelnými ilustracemi ze světa zvířecí říše. Koláží vytváří prapodivné mutace zvířat, které pak nazývá i koláží ze jmen – Ptakohlav, Smrtipysk či Nosobloud, vytváří jejich groteskní propletence; jindy volí relativně realistické obrazy, to vše v barevně tlumeném provedení.

V dalších třech knihách z posledních let (*Záhádky*, 2007; *Niklův Blázníček*, 2009; *Přeshádky*, 2010) pak nechal autor očividně volný průchod tvůrčí fantazii a hravosti. Ilustrace těchto knih tvoří vesměs graficky precizní kresby dokonalých tvarů, jen pokaždé poněkud jinak. V pořadí první *Záhádky* obsahují jednoduché obrysové kresby, podivně kroucené, připomínající housenky, hady, ještěrky a nejčastěji však asi obyčejné „hovínko“. Společně s nimi se na stránkách *Záhádek* objevují i plně barevné kresby zvířat z produkce Niklovy vynalézavé fantazie, vrcholný výtvarníkův výkon tu ale zastávají ilustrace „Sníčka měňavého“, který se v duchu svého jména neustále tvarově i barevně proměňuje. Jeho

⁶⁴ VRABCOVÁ, M.: Petr Nikl: Největší radost má člověk, když něco nového vzniká. In: *Naše rodina*, 2007, r. 39, č. 10.

⁶⁵ PROVAZNÍK, J.: Průhledy do světů Petra Nikla. In: *Lidové noviny* (Orientace), 2008, roč. 21, č. 22, s. V.

⁶⁶ Mezzotinta – jedná se o techniku tónové rytiny, při níž je vytvářena modelace kresby vyškabáváním, tj. vysvětlováním tmavé plochy u měděné nebo mosazné desky, která byla předtím důkladně ozrněna. Výslednou grafiku poté tvoří odstíny jedné zvolené barvy ([online]. [cit. 4.2.2011]. Dostupné z <<http://www.talent.cz/clanky/vytvarne-techniky/130/>>).

metamorfózy jsou o to vynalézavější, že stránky jsou v této části knihy podélně rozstříhané na tři rovnoměrné pruhy umožňující dle libosti listovat a proměňovat s průběhem i pestrobarevné Sníčkovy ilustrace, které na sebe rozměrově vždy navazují.

Niklův Blázníček obsahuje podobně pečlivě propracované ilustrace, celé vždy v jediné barvě, ty někdy nechává prolnout s jinými obrazy odlišného tvaru i barvy. V případě *Blázníčku* se nechal autor unést bláznivou fantazií ještě více, než v pracích minulých: podivné obličejové a postavy, ještě podivněji okaté, nosaté a vlasaté; bláznivé grimasy, napůl lidské, napůl zvířecí v jemných pastelových barvách na bílém i černém podkladu.

Kresby stylově velmi blízké vytvořil Nikl také pro zatím poslední knihu *Přeshádky*. Inspiraci čerpá opět ze světa zvířat, ovšem barevně vsadil tentokrát na obyčejnou tužku. S jedinou zásadní výjimkou. Podobně jako v *Záhádkách* ukrývá prostředek knihy speciální část se stránkami rozstříhanými na třetiny, nalevo se nachází na každém pruhu jedno slovo, napravo další z Niklových neskutečných tvorů. Rozřezané stránky mají úpravu červenou, ostatní jednoduše černobílou. Ze základní „trikolory“ vybočují pouze ilustrace tvorů z rozstříhaných stránek, na které si autor vyšetřil různobarevné pastelové odstíny.

Niklovy ilustrace a stejně tak texty čtenářům rozhodně nic neusnadní, nikdy se nepodbízejí, nesnaží se zalíbit, dokonce ani přizpůsobit potřebám dětského čtenáře. Ve svých autorských knihách zůstává Petr Nikl vždy sám sebou, jeho čtenáři si nevystačí s „pouhým“ čtením, i oni se musí zapojit tvůrčím způsobem, svou fantazií, představivostí.

Vždy precizní ilustrace dokonale dotváří celkový výraz knihy. Zde lze spatřovat zásadní z předností autorského přístupu ke knize. Od začátku až do konce mohl Petr Nikl vtisknout svým knihám podobu dle svých představ. Kresby v jeho knihách tak nejsou pouhým doplněním textu, naopak svou jedinečností mluví samy za sebe. Text a obraz – to jsou dva různé prostředky pro vyjádření, dvě plnohodnotné složky knihy: „Ve svých knihách nechci dělat výzdobu, nechci opisovat ilustrací text nebo popisovat textem ilustraci. Snažím se propojit dva světy, které vedle sebe samostatně fungují. Vzniká zvláštní spojení obraznosti textové s obrazností obrazovou a z toho se odvíjí pro mě zajímavé napětí.“⁶⁷ Někdy se ovšem nelze ubránit dojmu dominantní ilustrace. A není divu, přestože je Petr Nikl všestrannou osobností, zůstává profesí především výtvarníkem. Takto na čtenáře působí zejména kniha *O Rybabě a Mořské duši* (2002), právem vydaná v umělecké edici. Ilustracím je zde poskytnut

⁶⁷ UHRINOVÁ, M.: *Petr Nikl: Hravost jako přístup k životu* [online]. [cit. 18.1.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=291&JAZYK=CZ>>.

prostor na velkých stranách obdélníkového formátu, kdežto text je umístěn na podstatně menších listech papíru. Jak bylo zmíněno výše, ilustrace jsou vytvořeny již poměrně ojedinělou technikou mezzotinty neboli škrábané rytiny.

Dalším, na první pohled patrným objektem autorova experimentování je grafická úprava knih. Běžnou záležitostí je využívání barevného papíru, těsné propojení textu s ilustracemi, poutavě zpracované desky, různě dlouhé i rozstříhané stránky. Jako příklad za všechny lze uvést právě poslední příspěvek do edice Modrý slon – *Přeshádky*. Na prvý pohled upoutají zkrácenými, výrazně žlutými deskami kontrastujícími s jasně červenou barvou předsádky. Experimentuje také s černobílým řešením podkladu stránek, umístěním ilustrací a podobně jako v *Záhádkách* vkládá do středu knihy pasáž vybavenou odlišnými parametry. V *Přeshádkách* je dokonce pravým opakem zbytku knihy. Zcela odlišně je koncipována z hlediska jazykového, využívá ostrého kontrastu jasně červených stránek, ty jsou navíc výrazně kratší, i v porovnání s deskami knihy, rozřezány do tří shodných pruhů a při recepci vyžadují otočení knihy o devadesát stupňů hřbetem vzhůru.

Jako bonus připojuje poprvé v knize *Jělěňovití* hudební CD s nahrávkou vlastního přednesu devatenácti básní a rozšířil tak svoji literární a výtvarnou práci o další umělecký rozměr. Ten za knižní podobou nezůstává o nic pozadu a nezapře, že Petr Nikl si především rád hraje – zapojuje básnický přednes, zpěv, hru na strunné nástroje jako brač a buzuki a vyluzuje při tom i další pestrý, někdy těžko identifikovatelný repertoár zvuků. Zvukového doprovodu se dočkalo také druhé vydání autorovy meanderovské prvotiny *Pohádka o Rybitince*, kde zhudebnil devatenáct Rybích písní a doprovodil obdobnými „kecy, fuky, pazvuky“ a strunnými nástroji.

Na autorovy projevy hravosti jazykového charakteru se podrobněji zaměřím níže, v rámci rozboru jednotlivých knih.

2.2.2 Autorské knihy Petra Nikla

2.2.2.1 Pohádka o Rybitince

Vůbec první Niklova publikovaná kniha pro děti *Pohádka o Rybitince* se stala zároveň prvním počinem umělecky zaměřené edice nakladatelství Meander Modrý slon a na rozdíl od většiny jeho pozdějších prací přináší skutečně pohádkový příběh pro děti. Vyprávění o malé, nenápadné rybce Rybitince unášené proudy Obřího moře představuje metaforu o lidské

hamižnosti, pýše i toleranci. Rybitinka vypluje do boje za záchranu Obřího moře, kterému vinou nenasytné mořské žízně hrozí zkáza. Jediná nepodlehne mámení záludné zakleté pijavice a vybojuje mořský svět pro sebe i ostatní vodní živočichy zpět.

První Niklova kniha pro děti přináší čtenářům poetický příběh plný něhy, zároveň i podnětů pro jejich fantazii, imaginaci i k zamyšlení. Textová a obrazová složka při tom hraje úlohu stejně důležitou a podnětnou, v druhém vydání navíc doplnily imaginární šumění moře také autorovy svérázné Rybí písně na přiloženém hudebním CD.

Na neočíslovaných stránkách nachází čtenář dějově ucelený příběh, který uvozuje autor na začátku písní o velrybě a prokládá i dalšími písněmi či veršovanými slokami v podobě jakýchsi různě variovaných refrénů:

*Kladivoun proplouval zvolna mezi travou,
mocně cenil zuby napříč celou hlavou,
zrychloval své plutí, jak mu letěl vstříc,
někdo ho snad nutil, chtěl tím něco říct...⁶⁸*

Po úvodní, něžně hravé humorné písní o velrybě následuje ryze pohádkový úvod: *Bylo jednou jedno moře*. Poté se opět s lehkostí a něhou odvíjí pohádkový a přitom poučný příběh o malinké rybce. Ten je proložen dalšími verši s prvky hry v rovině jazykové i formální:

Například:

*Dvě karibské ryby proti sobě plavou,
ceníce své zuby napříč celou hlavou.
zrychlují své plutí, navzájem si vstříc,
kdo ví, co je nutí, co si chtějí říct?*

*Dvě karibské ryby
ceníce své zuby
zrychlují své plutí,
kdo ví, co je nutí?*

Dvě ryby

⁶⁸ NIKL, P.: *Pohádka o Rybitince*. Praha: Meander, 2001.

své zuby
zrychlují
vstříc!!!!⁶⁹

K pozornosti a zamyšlení autor nenápadně nutí dětského čtenáře občasným kladením otázek, častým užíváním výpustky na konci stránek či obtížnými až pro děti málo srozumitelnými obraty.

Tématicky i způsobem uchopení příběhu má *Pohádka o Rybitince* blízko k následující knize – *O Rybabě a Mořské duši*. V dalších knihách autor již opouští poetické vyprávění i podmořský svět a vydává se do zvířecí říše kratičkových příběhů, převážně ale bláznivě fantastických veršů. Proměnou prochází rovněž výtvarné pojetí a cílová věková skupina čtenářů. První dvě knihy mohou rodiče bezstarostně předčítat dětem jako nevšední pohádkové příběhy, které si sami rádi poslechnou, v ostatních případech se zřejmě nejeden rodič zarazí a zamyslí nad jejich pochopitelností a přístupností dětskému čtenáři. Tuto skutečnost zřejmě pochopilo i nakladatelství Meander, proto jsou další Niklovy výtvořiny věnovány jedním dechem dětem i jejich rodičům s tím, že čtenář jakékoliv věkové příslušnosti si najde v knihách „to své“.

Z řad odborníků zaznívají již na adresu umělcova meanderovského debutu značně pozitivní ohlasy. Označují jej za inovativní, někdy dokonce revoluční počín v oblasti dětské knihy. Radost z tvorby, hravost, lyričnost, humor, bezprostřednost vyprávění, didaktickou a poznávací funkci a ohled na dospělého předčitatele v podobě skrytých metafor a symbolů na něm oceňuje Lucie Marková⁷⁰.

2.2.2.2 *O Rybabě a Mořské duši*

Tématika vodního světa prostupuje první dvě knihy všemi směry. Kromě ilustrací a barevného zpracování se připomíná v knize *O Rybabě a Mořské duši* i v grafické úpravě – na konci každého odstavce se nachází vlnka, která je odděluje a zároveň odkazuje ke známé básni Christiana Morgensterna *Malá rybí hudba*⁷¹.

⁶⁹ NIKL, P.: *Pohádka o Rybitince*. Praha: Meander, 2001.

⁷⁰ MARKOVÁ, L.: Cesty české autorské pohádky na začátku nového tisíciletí. In: *Literatura pro děti a mládež na začátku tisíciletí. Kontexty, problémy, trendy*. Praha: Obec spisovatelů, 2009, s. 114.

⁷¹ JANDA, L.: O rybě, která toužila po světle. In: *Ladění*, 2003, č. 1, s. 17.

Začátek a konec pohádky uvozuje kratičký záblesk ze světa poezie, jinak je celá pohádka uceleným prozaickým textem. Tím proplouvá hlubinná ryba Rybaba, kterou zláká vidina světla. Vybavena radami moudré Medúzy se vypraví do Země sucha získat světlo, jež by rozjasnilo temné mořské hlubiny. Na zpáteční cestě ale musí zdolat nečekané nástrahy, ty provedí její odhodlání. Příběh o Rybabě je metaforickým vyprávěním o cestě za poznáním, které vždy a znovu zláká další a další, v tomto případě, mořské tvory.

Po zkušenosti s Niklovými knihami z pozdějších let čtenáře zřejmě překvapí jednotný děj knihy. Ten se v žádné z následujících knih nevyskytuje, což některé odborníky jako např. Radka Malého vede k přesvědčení, „že jasná dějová linka příběhu této knihy je pravděpodobně dílem důkladného zásahu redaktorky knihy“⁷².

Druhá kniha Petra Nikla určená primárně dětskému čtenáři přináší poetický a laskavý příběh, přesněji pohádku z podmořského světa, ve které hlavní úlohu opět „hraje“ obyčejná hlubinná rybka. Jak plyne její příběh, rozbíhá se i čtenářova dětská fantazie, za velkého přispění autorových podnětných ilustrací – ty především jsou přehlídkou Niklovy hravosti a nápaditosti, stejně jako grafické provedení a úprava knihy. Rovněž příběh je čirým produktem bohaté autorovy fantazie v mezích pohádkových zákonitostí. Když pomineme běžnou pohádkovou skutečnost, že zvířata mluví, překvapit nás může jedině fakt, že autor nechává Rybabu klidně pohybovat se po souši, létat, ač pouze „jako čerstvě narozeného ptáka“, usednout na větev po boku racka a zlatě ji rozzářit slunečním svitem. Jednou z předzvěstí Niklovy nonsensové poezie a absurdity je jednak autorova úvodní myšlenka: „Co mě napadalo, když jsem kreslil ryby, které mě napadaly, když jsem o nich psal.“⁷³ – odkazující k morgensternovskému nonsensu⁷⁴, jednak báseň uvozující začátek i konec celého textu: *Na dně hlubiny je kluzko, / na dně hlubiny je úzko, / na dně hlubiny je klid, / kdo chce, může ten klid pít.*⁷⁵ Prozaický text o odvážné rybce Rybabě je pro dětského recipienta snadno srozumitelný, protentokrát ještě bez velkých niklovských nástrah a krkolomností.

⁷² MALÝ, R.: Knihy (pro děti?) Petra Nikla. In: *Literatura pro děti a mládež na začátku tisíciletí. Kontexty, problémy, trendy*. Praha: Obec spisovatelů, 2009, s. 103–109.

⁷³ NIKL, P.: *O Rybabě a Mořské duši*. Praha: Meander, 2002.

⁷⁴ MALÝ, R.: Knihy (pro děti?) Petra Nikla. In: *Literatura pro děti a mládež na začátku tisíciletí. Kontexty, problémy, trendy*. Praha: Obec spisovatelů, 2009, s. 105.

⁷⁵ NIKL, P.: *O Rybabě a Mořské duši*. Praha: Meander, 2002.

2.2.2.3 Lingvistické pohádky

Další Niklova autorská kniha nese poněkud odborný název na knížku pohádek pro děti. To samo o sobě napovídá, že narozdíl od předchozích dvou knih upřel autor pozornost hlavně na hru s jazykem a významy. Ani tentokrát ale nezůstávají ilustrace, jakožto autorova doména, pozadu. Již z titulní strany *Lingvistických pohádek* na čtenáře hledí další z výtvarných experimentů. Název knihy je vytvořen z jeleních paroží ve tvaru jednotlivých písmen. Další zajímavostí jsou také názvy jednotlivých pohádek, ty připomínají hádanky – název pohádky je v zápětí v poloze převrácené o sto osmdesát stupňů rozklíčován: *Holá pohádka ... je ... když v ní zebou věty holé.*⁷⁶ *Pohádka o čase minulém ... je ... když se něco nedá vrátit.*⁷⁷

Podobně jako ostatní Niklovy knihy je i soubor těchto netradičních pohádek určen pro děti odrostlejší, jak se dočteme v úvodu knihy: „Pro trochu starší, ale ne zas tak moc staré. Totiž zároveň i pro ty mladší, i když ne zas tak úplně malé. (...)“⁷⁸ Ty mladší by zřejmě jen stěží pochopily význam humorných slovních hříček, ty starší se o to mohou alespoň pokusit, stejně tak jejich rodiče. Společně mohou listovat stránkami plných lingvistických perliček, které neberou konce. Pozornému čtenáři se kniha stane silným podnětem pro jeho fantazii a imaginaci, při každém dalším pročitání nachází nová tajemství, podněty a hříčky, které předchozímu čtení zůstaly skryty. Ve stejném úvodu však autor informuje, že kniha vůbec nebyla zamýšlená pro dětského čtenáře. Psal ji totiž pro svou ženu Pavlu již v roce 1994, po dvanácti letech ji pouze vylovil ze „šuplíku“ a vydal v edici pro děti nakladatelství Meander.

Lingvistické pohádky obsahují kratičké pohádkově laděné příběhy, autor sám je označil jako „jazykové kotrmelce“⁷⁹ ze země Lingvizie. Jsou založeny na slovních hříčkách, využívá četných zvláštností a jedinečností jazyka, ať v rovině sémantické či fonetické, nebojí se nesmyslů, novotvarů, jazykolamů či bláznivého spojování slov. Vytváří pohádky v podobě jazykolamů, které důkladně prověří jazykovou výbavu čtenářů – jejich základem jsou typicky české hlásky „r“ a „ř“ (*Skřípavá pohádka ... je... když to při čtení skřípe.*⁸⁰), v *Pohádce o žalu a lásce*⁸¹ zase „ž“. Jindy využívá pouze holé věty (*Holá pohádka*) (viz příloha č. 1):

⁷⁶ NIKL, P.: *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander, 2006, s. 22.

⁷⁷ NIKL, P.: *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander, 2006, s. 16.

⁷⁸ NIKL, P.: *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander, 2006, s. 7.

⁷⁹ NIKL, P.: *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander, 2006, s. 7.

⁸⁰ NIKL, P.: *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander, 2006, s. 12.

⁸¹ NIKL, P.: *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander, 2006, s. 44.

*Byla žaba. Byla holá. Padly sněhy. Žabu zebe. Vidí plže: „Milý plži. Nemáš něco?“ „Nemám žabo. Taky zebe. Lížu ledy. Kloužu holý.“*⁸²

Vymýšlí složeniny podivných fantaskních tvorů (Ostrochod, Mravkostaj, Ptakohlav, Velrožec a další), vypráví o nespokojeném písmeni X (*Pohádka o X ... je ... pohádka o IKS.*⁸³), měkčených souhláskách společně s „ě“ a „i“ (*Nejměkčí pohádka ... je ... když při čtení mlaská jazyk*⁸⁴), o slovech zdrobnělých (*Pohádečka ... je ... rozmazlená pohádka*⁸⁵) nebo pohádku úplně popletenou (*Popletená pohádka ... je ... když některá písmenka zabloudí*⁸⁶).

Lingvistické pohádky nejsou i přes žánrové zařazení k pohádkám snadno stravitelným či odpočinkovým čtením. S pohádkami mají společný svět fantazie, kde je možné takřka vše, zde ovšem v doprovodu vybroušené češtiny plné rafinovaných výrazů a lingvistických „specialit“. Zejména proto mohou být Niklovy pohádky dětskému čtenáři méně srozumitelné a přístupné. Krkolomné čtení to může být i pro dospělého recipienta – objeví-li se například nadbytek písmene „ž“:

*Želvy, žížaly, hlemýždi, užovky i plži žalují. Žalují žalmy, až žal mží na žampiony a žíhá jejich kůži. Zželelo se jim žluvy. Žluva však nežádá žal, ale vtípnou bžundu od své něžné tužby. A želvy žvaní, žáby se kloužou, užovky lžou a mlži mlží, každý se snaží, ale bez bžundy. Žluva se souží, touží po družné beztíži. Leží však v žlabu a je to vážné... ztěžkla jí paže, žízní po... Že by Ťuhýk? Ten lstivý poťouchlík? Zkroutil jí perut'. Štípnul tu žalostnou paži, až žluva zapěla něžně: Toto jsem zaživa nezažila, štípači lstivý!*⁸⁷

2.2.2.4 Záhádky

Specialitou knihy *Záhádky* je další z forem Niklových typických her. Tentokrát se zaměřil na grafickou úpravu samotných slov. To je zřejmé opět již z titulní strany, kde si pohrává s názvem i svým vlastním jménem, porůznu přesouvá mezery a slova: ZÁ HÁDKY /

⁸² NIKL, P.: *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander, 2006, s. 22.

⁸³ NIKL, P.: *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander, 2006, s. 18.

⁸⁴ NIKL, P.: *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander, 2006, s. 26.

⁸⁵ NIKL, P.: *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander, 2006, s. 46.

⁸⁶ NIKL, P.: *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander, 2006, s. 50.

⁸⁷ NIKL, P.: *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander, 2006, s. 44.

PE TRNI KL, na patitulu se obojí mění na PE TRNI KLZÁ HÁD KY a vrcholem je poslední strana, kde se písmena přeskupují do podoby ZÁ HÁD KYPE TRNIKL. Projevuje se jako nápaditý experimentátor v utváření nových slov, ve hře s písmeny a vlastně i s významy:

Da hezele zele žop.

Po železe leze had

Tá budubu tesý sob.

*Bosý se tu budu bát!*⁸⁸

Tato krátká říkanka výstižně demonstruje Niklovu až dětskou hru se slovy. Zrcadlově převrací verš, pohrává si s rýmem a asonancí, přičemž dle potřeby přeskupuje jednotlivá písmena a mezery. Nápaditá je hra s jazykem a zvukovou stránkou zároveň – pohrává si s významy slov, využívá jejich zvukové podobnosti. Běžně ve verších spojuje slova podobné hláskové skladby, ale různého významu. Hojně se v jeho básních setkáváme s aliterací a asonancí.

Shnilí líni líně sní,

tisknou, ale netísní.

Samí svatí v sítích spí,

Svítlí, ale nestíní.

Shnilí líni písní zní,

Nahlas, ale neslyší.

Dnem dní v ledu bledě bdí,

*Oblí, ale nehmotní...*⁸⁹

Vyjma obrazových hříček nalezneme v *Záhádkách* také rozsáhlejší hříčky jazykové s náznakem příběhu, kromě toho však autor do prostřední části knihy zasadil skutečný příběh o Sníčkově měňavém hledajícím svého kamaráda Sloňase. Jak bylo zmíněno výše, netradiční grafická úprava této části knihy umožňuje čtenáři spolupodílet se na utváření příběhu o sniči-spánkomilu Sníčkově. Stránky podélně rozstříhané na tři rovnoměrné pruhy umožňují dle

⁸⁸ NIKL, P.: *Záhádky*. Praha: Meander, 2007.

⁸⁹ NIKL, P.: *Záhádky*. Praha: Meander, 2007.

libosti přeskakovat v příběhu v před i v zad, nahoru i dolů a podobně variovat také připojené ilustrace. Ty na sebe rozměrově vždy navazují, jejich rozmanité barevné a grafické provedení vytváří při listování originální, poutavé a někdy až neuvěřitelné tvory. Jaroslav Provozník v recenzi *Průhledy do světů Petra Nikla*⁹⁰ přirovnává tuto část k dadaistické epeji a koláži. *Záhádky* znamenají v kontextu tvorby Petra Nikla zásadní posun k nonsensové tvorbě.

2.2.2.5 *Jěľňovítí*

V souvislosti s tvorbou Petra Nikla bývá často připomínán německý básník a zakladatel nonsensové poezie Christian Morgenstern. V úvodu knihy *Jěľňovítí* se k literárnímu vlivu tohoto autora přímo přihlásil prostřednictvím Morgensternovy básně *Měsíční tvary*⁹¹, která je zároveň mottem celé knihy. To jako by se promítlo i do grafické stránky knihy. Všelijací Niklovi paroháči se jako noční přízraky prohání po temných stránkách knihy v barvě připomínající stříbrný svit luny.

Ústředním tématem tu je tentokrát parohatá lesní zvěř, zejména jeleni. Najdeme tu veršované i neveršované básně a kratičké hříčky ze života jelenů a jiné lesní zvěře plné Niklovských (respektive Morgensternovských) nesmyslů.

*Šátrá v chrástu koloušek
seskládaný ze soušek,
když ho někdo vyruší,
promění se v sousoší.*⁹²

V druhé půli knihy se čtenář dozvídá *Co píšou jeleni?*⁹³ Co se stane, když jeleni při psaní přitlačí, když napíšou hrubku nebo začnou-li psát číslice? Na všechno má autor vynalézavé a samozřejmě nesmyslné odpovědi.

*Když jeleni napíšou hrubku,
musí ji smazat zadkem.*

⁹⁰ PROVAZNÍK, J.: Průhledy do světů Petra Nikla. In: *Lidové noviny* (Orientace), 2008, roč. 21, č. 22, s. V.

⁹¹ MORGENSTERN, CH.: Měsíční tvary. In: Nikl, P.: *Jěľňovítí*. Praha: Meander, 2008 (překlad Josef Hiršal).

⁹² NIKL, P.: *Jěľňovítí*. Praha: Meander, 2008.

⁹³ NIKL, P.: *Jěľňovítí*. Praha: Meander, 2008.

*Když se jim přilepí na zadek,
odnesou ji do hrubkovníku
a spláchnou!*⁹⁴

Kromě nekonečné fantazie propůjčil autor textu lehkost, laskavost, hravost, ale i absurdnost, čtenáři zase estetický prožitek. Výstižně hodnotí Niklovu práci ve své recenzi Tomáš Hučka: „... Niklův text je žánrově i stylově neuchopitelný, vzdorující kategorizaci. Navzdory tomu je ale pociťovatelný a téměř hmatatelný: z neurčitých slov, z náznaků smyslu i nesmyslu vyrůstají smyslově konkrétní estetické prožitky hloubky, měkkosti, něhy, ale též tajemství a krásy. Nikl jako by se nepozorovaně přehoupl ze sféry čistě literárního textu do oblasti hudby, do měkkých linií ztajených tónů...“⁹⁵

Podobně jako v předešlých *Záhádkách* využívá možností jazykové hry hned na titulní straně, kde si pohrává se slabikami a mezerami spojení „jelen je“. Jinde jelena zrcadlově převrací: *Na břehu je JELEN. / Na hladině NELEJ.*⁹⁶ Přitom nezapomíná opět ani na hru se slovy, významy a zvukovou stránkou.

*Nenápadně klečí
v jehličnaté kleči
jednorožec bílý.*

*Albín sytě svítí,
náměsíčným bytím
zpomaluje síly.
(...)*⁹⁷

Lákavé na Niklových nesmyslech je, že se nezdají být nereálné. Naplno aktivují obrazotvornost dětského i dospělého čtenáře.

Snové mezzotinty – ilustrace parohaté zvěře z první části knihy střídají v té další, až na výjimky, samotné „ukázky“ jeleního psaní. Kostrbaté a nejisté čmáranice vytvořené jelením

⁹⁴ NIKL, P.: *Jělěňovití*. Praha: Meander, 2008.

⁹⁵ VUČKA, T.: Podivuhodné tóny Petra Nikla. In: *Host*, 2009, roč. 25, č. 3, s. 50–51.

⁹⁶ NIKL, P.: *Jělěňovití*. Praha: Meander, 2008.

⁹⁷ NIKL, P.: *Jělěňovití*. Praha: Meander, 2008.

parožím, s notnou dávkou představivosti v nich čtenář může něco spatřit, někdy napoví i báseň.

V knize *Jěľňoviti* autor poprvé přichází také se zvukovým záznamem svých textů na přiloženém CD nosiči, které sám namluvil a zároveň tak rozšířil možnosti vnímání textu.

2.2.2.6 *Niklův Blázníček*

Bláznivý a ztřeštěný – takový je *Niklův Blázníček* – předposlední literárně výtvarný autorský počín. Výstižně ho charakterizuje úvod první básně: *Potkal dítě s duší chlapa / chlapík s duší dítěte (...)*⁹⁸ Po bližším seznámení s knihou je čtenáři jasné, že tím „chlapíkem s duší dítěte“ nemůže být nikdo jiný než samotný autor. Jinak by ani nemohl na sto dvaceti stranách vyplodit tak pestrou sbírku básní. Ty nejsou zpravidla nijak obsáhlé a zavádí čtenáře do autorova snového světa blouznivých i bláznivých představ, ve kterých se setkává s hlavami všeho druhu, s rozličnými nosy, očima i povrchy hlav, postavami lidskými i fantaskními a stejně tak živočichy, skutečnými, neskutečnými či napůl lidskými.

V Blázníčku najde čtenář vše, na co si zvykl v předchozích knihách, jen vydatněji. Hlavním tématem knihy je bláznovství, chybí pouze jednotící příběh. Čeho ale nabízí nadmíru dostatek, jsou podivné novotvary, které pobaví humorem nesmyslu, jak je tomu například v básni *Lubřík*:

*Blouzní bludný blázen,
lozí lazama
brblá hrdlem blábol
Lubřík jméno má.*

*Lubřík křustí křáky,
vráble zakřádá,
nikdo nemá tuchu,
co to vykládá...?*⁹⁹

⁹⁸ NIKL, P.: *Niklův Blázníček*. Praha: Meander, 2009, s. 9.

⁹⁹ NIKL, P.: *Niklův Blázníček*. Praha: Meander, 2009, s. 15.

Využívá aliterací, překvapivých slovních spojení: *Babička bláznivá / strouhává veršíky, / blázníčka bábivá / pěstuje setříky.*¹⁰⁰; neobvyklých výrazů např. *aquapark, tandem, hausbót, atašé* ad., jazykolamů typu: *dáma s rododendronovým drdolem*¹⁰¹ či báseň *Krasobruslař připomínající neologismy a hrou s významy časy národního obrození: Krasobruslař vykroužil oškloskluz, / spadl na kluzoled. / No, nevadí, zkusil hokuspokus – / pět vrtipiruet.*¹⁰² V *Blázníčku* narazíme na komické i posměšné karikatury všelijakých bytostí, na veselé nesmysly, na druhou stranu se objevují i verše vzbuzující podstatně méně libé pocity. Autor básní o pánovi s vytahaným obličejem, larvách a hyenách, o lehce hororových trpasličích dvojčatech, co září jak dvě hvězdy v morku kostí. Výjimkou v repertoáru nejsou ani klasická dětská říkadla, která porůznu inovuje: *Elce pelce do pekelce, / přemety a kotrmelce, / jednou, dvakrát, ba i po sté / metají pružní gymnasté. (...)*¹⁰³ Časté jsou také výrazy pejorativního charakteru: *Neprud', Vráťo, prudí Adam, / nebo ti to pěkně nandám! / Nenavážež se do Vráti, Vráťa ti to fofrem vrátí!*¹⁰⁴ Podobně jako Niklovy kreslené postavy neustále třepí oči nebo někam strkají nos, nevydrží ani ty literární chvíli v klidu. Postavy s více či méně bláznivými jmény, někdy pouze označené i obecným děda, pán, dáma, teta apod. provádí neobvyklé, bláznivé i zcela nesmyslné úkony:

Budka

*Jeden děda nosí
Na své pleši budku
A v té budce kosy,
Kosy proti smutku.*

*Sám ty kosy krmí
Nápadama z pleš,
Každému rozumí,
Kdo se tváří plaše.*

¹⁰⁰ NIKL, P.: *Niklův Blázníček*. Praha: Meander, 2009, s. 79.

¹⁰¹ NIKL, P.: *Niklův Blázníček*. Praha: Meander, 2009, s. 17.

¹⁰² NIKL, P.: *Niklův Blázníček*. Praha: Meander, 2009, s. 23.

¹⁰³ NIKL, P.: *Niklův Blázníček*. Praha: Meander, 2009, s. 90.

¹⁰⁴ NIKL, P.: *Niklův Blázníček*. Praha: Meander, 2009, s. 82.

*Když se mihne zlosyn
S pytleš špatných skutků,
Pošle na něj kosa –
Dají mu na budku!*¹⁰⁵

Jestliže v předchozích knihách vyžadoval Petr Nikl čtenáře maximálně vnímavé, pozorné a s notnou dávkou fantazie, pak v *Blázníčku* k tomu všemu musí recipient připojit ještě alespoň základní znalosti ze světa umění. Autor zde totiž kromě čirých výplodů fantazie připojit také odkazy k tvorbě domácích i zahraničních výtvarných umělců a k významným uměleckým směrům. Příkladem toho je báseň *Dámy*:

*Potkaly se dámy z obrazů:
Dáma s hranostajem,
Dáma s vějířem,
Dáma se závojem
a dáma v černém.*

*Působily sladce
Sestry Monalízy
Malovány hladce
Svítily jak břízky.*¹⁰⁶

V dalších odkazuje k osobnostem jako Vincent van Gogh, Sandro Botticelli, Oliver Hardy či k výtvorům jako Věstonická Venuše nebo Mickymaus či směru impresionismu.

Četné postavy, hlavy či pouhé grimasy vytvořil Nikl tentokrát v jemných pastelových tónech na bílém i černém pozadí a i v případě *Blázníčku* poskytuje bohatý prostor rovněž čtenářově představivosti. Ta je nezbytná při vnímání obrazů a stejně tak i při četbě textů. V obou případech musí být čtenář, vlastně jako obvykle, maximálně vnímavý a ochotný ponořit se plně do fantaskního světa Niklových knih.

¹⁰⁵ NIKL, P.: *Niklův Blázníček*. Praha: Meander, 2009, s. 46.

¹⁰⁶ NIKL, P.: *Niklův Blázníček*. Praha: Meander, 2009.

2.2.2.7 Přeshádky

Pro spolupráci Petra Nikla s nakladatelstvím Meander se stalo zvykem vydávat každý rok jednu jeho novou knihu. Uplynulý rok 2010 přinesl nejnovější počín pod názvem *Přeshádky*, který sám o sobě napovídá, že nebude pracím z minulých let až tak vzdálen – vždyť k „hádkovému“ tématu se v minulosti vyjádřil již dvakrát. Volně navazuje na *Lingvistické pohádky* a *Záhádky* z předešlých let, znovu ožívuje bizarní svět plný podivuhodných zvířat v rovině textové i výtvarné.

Na první pohled *Přeshádky* zaujmou originálním přebalem – tvrdé desky jsou vyvedeny ve žluté barvě, přičemž titulní deska je oproti zbytku knihy o několik centimetrů zkrácena. Z pod ní vyčnívá předsádka rudé barvy v důrazném kontrastu s vrchní žlutou, na obou autor vyobrazil některé ze svých precizních grafických tvorů, změř jejich těl z titulní strany doplňuje hlava z předsádky i s rudou barvou jako nezbytný autorův projev hry. Originální grafické zpracování ukrývá také vnitřek opět poměrně rozsáhlé knihy. V kontrastu s úvodní žlutou a rudou barvou zpracoval vnitřní část včetně ilustrací černobíle (viz příloha č. 2). A podobně jako v *Záhádkách* si i zde graficky vyhrál s prostřední částí knihy. Stránky jednoduše rozstříhal na tři rovnoměrné pruhy i s jejich obrázky, ty narozdíl od *Záhádek* tentokrát nedoprovází fantaskní příběhy, ale pouhá pojmenování zobrazených tvorů. Všichni ti tvorové a zvířata jsou neuvěřitelnými produkty Niklovy nevyčerpatelné fantazie, jejich „názvy“ ale nezůstávají o nic pozadu (viz příloha č. 3): *prdelný ždímač Hulman / chvostěný bludek Hohol / mašlavý zásuk Kuleň*¹⁰⁷. Nebojí se žádných neobvyklých či sebeodvážnějších tvarů, neologizmů, neočekávaných spojení, nonsensu. Jsou to spontánní slovní hříčky, výplody dětské fantazie i obyčejného blázna. Zejména v této části poskytuje autor čtenáři prostor k tvoření. V *Záhádkách* mohl dle libosti a s pomocí náhody utvářet příběh, v *Přeshádkách* mění s tvarem a barvou tvora i jeho jméno. Správně poskládaní tvorové mají nadepsána příznačná jména: *svinutý spirálec Krasuš* má hlavu ve tvaru spirály, *zobavý hbitín Špicuk* má štíhlý, protáhlý tvar se špičatým zobákem. Stačí ale přehmátnout jen kousek dál a je z nich nesourodý, trojbarevný *chvostěný hrotař Špicuk* či *vějířný ždímač Krasuš*.

Kromě této skládačky nalezne čtenář v knize celou řadu vynalézavých, hravých a bláznivých básní. Opět si, jak už je Niklovým zvykem, hraje s významy slov, s eufonií, aliterací:

¹⁰⁷ NIKL, P.: *Přeshádky*. Praha: Meander, 2010.

*Krána krovy krašplí,
Šámal šlape hašlí.
Žoufek žádá žuly
o popružek žíly...*

*Hojné vžiky maží,
ztuhlé struky praží,
rozbraduje Křovík,
Krána krašplí krovy...¹⁰⁸*

Znamé básnické výtvořy o tvorech z říše zvířat či z říše nesmyslu tentokrát autor doplnil drobnými prozaickými texty. Ty opět vyprávějí neuvěřitelné příběhy ze života zvířat i lidí, neváhá přitom zabrousit na pole hádanek, přísloví, pověstí, pohádek i poučení. V případě kratičkého textu *Proč?* autor oživuje pohádku O Červené karkulce:

*Proč máš tak velké oči? tázala se kuna sovy.
To abych tě lépe našla!
A proč máš tak dlouhý ocas? zeptal se ježek kuny.
To abych tě lépe smetla!
Proč máš tak ostré bodliny? vyzvídala po ježkovi hyena.
To aby ses šla bodnout!
A proč máš tak velké zuby? oslovil hyenu jelen.
To abych tě lépe kousla!
Proč máš tak obrovské parohy? dotázal se jelena datel.
To abych tě lépe nabral!
A proč máš červenou čapku? optala se datla sova.
Protože jsem Červená karkulka! řekl datel, třikrát zatukal
a všichni zvolali: Dobrou noc!¹⁰⁹*

¹⁰⁸ NIKL, P.: *Přeshádky*. Praha: Meander, 2010.

¹⁰⁹ NIKL, P.: *Přeshádky*. Praha: Meander, 2010.

Také v *Přeshádkách* vytváří pestré „jazykové kotrmelce“, při nichž se čtenáři zapotí. Narazí na texty šišlavé (*Šišouni*¹¹⁰), „třaslavé“ (*Třasy*¹¹¹), „tůťavé“ a „ňuňavé“ (*Ťovíci*¹¹², *Ne*¹¹³)

Přeshádky jsou vedle ostatních „hádkových“ knih stejně zajímavé a vynalézavé, jisté novum přináší zapojení prozaických minipříběhů i opět zajímavé grafické zpracování. Tím se ovšem jejich inovativnost vyčerpává. Se svými předchůdkyněmi mají mnoho společného, navazují na ně a zejména ze *Záhádek* mnohé opisují.

2.3 František Skála (1956)

František Skála mladší patří rovněž k zakládajícím členům uměleckého uskupení Tvrdohlavých. Několika knihami vymykajícími se zejména ilustračním zpracováním vstoupil také na půdu literární tvorby. Tyto knihy jsou určeny především dětem, ovšem stejně jako ty Niklovy si najdou čtenáře a obdivovatele také mezi dospělými.

Rovněž František Skála ml. pochází z umělecké rodiny; jeho otec František Skála starší patří k předním výtvarníkům starší generace. Matka Alena Skálová se věnovala choreografii a založila soubor Chorea Bohemika. Jejich syn zahájil začátkem sedmdesátých let studia na Střední uměleckoprůmyslové škole v Praze, obor řezbářství. Následovat měla studia na Akademii výtvarných studií v Praze, nebyl ale přijat, proto se zaměřil na studium filmové a televizní grafiky na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze. Kromě originální výtvarné práce je znám také jako hudebník a zpěvák, příležitostný herec a tanečník.

Počátkem osmdesátých let vytváří své první knižní ilustrace, u nichž zůstal i v letech následujících. Z dětské literatury se svými ilustracemi podílel na knihách domácích i zahraničních autorů, například knihy Michaela Endeho *Nekonečný příběh* a *Děvčátko Momo a ukradený čas*, od Astrid Lindgrenové ilustroval knihu *Bratři Lví srdce*, od Gaardera Josteina *Žabí zámek* nebo od Karla Šiktance *Královské pohádky* a *O dobré a o zlé moci*, za něž byl pokaždé oceněn Zlatou stuhou.

Roku 1990 obdržel čestnou Cenu Jindřicha Chaluppeckého a o rok později dokonce cenu hlavní. To mu umožnilo vycestovat na tříměsíční stáž do San Franciska. V Americe objevil

¹¹⁰ NIKL, P.: *Přeshádky*. Praha: Meander, 2010.

¹¹¹ NIKL, P.: *Přeshádky*. Praha: Meander, 2010.

¹¹² NIKL, P.: *Přeshádky*. Praha: Meander, 2010.

¹¹³ NIKL, P.: *Přeshádky*. Praha: Meander, 2010.

speciální mořské řasy, které využil při tvorbě série hlav, které vystavoval v roce 2001 v Rudolfinu.¹¹⁴ Využil je ale také při tvorbě postaviček pro své fotopříběhy pro děti.

Podobně jako jeho kolega z Tvrdohlavých Petr Nikl byl i František Skála ml. od dětství fascinován hrou, která je pro něj nezbytnou součástí zábavy.

Ve výtvarné rodinné tradici pokračují také autorovy děti – dcera Alžběta a syn František, který je představitelem již třetí generace výtvarníků nesoucí toto jméno. Dcera Alžběta Skálová absolvovala studium ilustrace a grafiky a v uplynulém roce také ona autorsky přispěla k tvorbě pro děti originální poetickou knihou, za níž byla dokonce oceněna Magnesií Literou 2011. Její autorské tvorbě se budu podrobněji věnovat dále v samostatné dílčí kapitole.

2.3.1 Autorské knihy Františka Skály

2.3.1.1 Velké putování Vlase a Brady

Již na sklonku osmdesátých let se ze Skálova uměleckého experimentátorství zrodil v domácích podmínkách nevšední literární projekt zaměřený na dětské čtenáře. Jednalo se o komiksový sešit neobyčejný po stránce literární i výtvarné. Poprvé spatřil světlo světa díky nakladatelství Albatros roku 1989, o osm let později se jeho reedice ujalo nakladatelství Divus a nakonec roku 2007 nakladatelství Arbor vitae. Trojí vydání komiksu vypovídá, co do kvality a významu, dosti samo o sobě.

Velké putování Vlase a Brady je vyprávěním o dvou neobyčejných přátelích, kteří žijí osaměle v rokličce pod skálou. Pan Vlas bydlí v útulné jeskyňce, a když chce, soustředí se tak, až mu vlasy rostou „strašlivou rychlostí“¹¹⁵. Pan Brada zase žije v domku, a když se vystaví přímému slunci, začne se ztrácet. Oba tu žijí spokojeně a vedou společně dlouhé debaty, ale jen do doby než Vlas najde podivný modrý dýmánek. Té noci je také unesen, a tak se Brada vydává na záchrannou cestu. Brzy se mu podaří přítele najít a vysvobodit ze spárů obřího motýla, tím ale dobrodružná výprava zdaleka nekončí. Při hledání cesty domů navštíví ples tlustých, v Modrém lese naleznou velkého datla, přežijí pohoštění houbové babky Radky a vstoupí do lesa Blesa, kde jen o vlas uniknou duchům Lesojanům, jejichž hádání se stane osudným pouze batohu. Putování plné podivných nástrah a setkání vyvrcholí střetem

¹¹⁴ VLČKOVÁ, D.: *Rozhovor: Skutečný příběh Františka Skály* [online]. [cit. 28.2.2011]. Dostupné z <
<http://www.nase-rodina.cz/article.php?clanek=326#>>.

¹¹⁵ SKÁLA, F.: *Velké putování Vlase a Brady*. Praha: Arbor vitae, 2007.

s temným Zmarlenem, který touží po onom démantu, aby mohl ovládat a ničit. Zlo, ztělesněné Zmarlenem a jeho přetechizovaným světem plným záludných páček, vynálezů a lehce hororových posluhovačů, je jako v každé pohádce poraženo. Dobro v zastoupení obou hrdinů samozřejmě vítězí a je oslavováno. Skálovy hlavní postavy, stejně jako v knihách z pozdějších let, jsou symboly světa přírody, její čistoty, krásy, laskavosti a životní síly. Ve fantastickém vyprávění spolu s nimi vystupují ryze pohádkové postavy, např. starý hlídač tajemství a Posvátného kraje Bžoch, proradná houbová bába Radka, nadpřirození tvorové jako strašidla či oživlí kostlivci, ale také zvířata obdařená neobyčejnými vlastnostmi, jako jsou jejich rozměry, lidská řeč či lidské jednání.

S autorskými projekty novějšího data má „Velké putování“ společný nejen motiv dobrodružné cesty, předznamenává je také svým výtvarným zpracováním. Kromě vlastních autorových kreseb a koláží narazí čtenář na poslední straně na lesní fotografie, které se staly ilustračním základem knih o Cílkovi a Lídě. Se *Skutečným příběhem Cílka a Lídy* má společný také žánr komiksu.

V rozmanitých komiksových okénkách řešených velikostně v závislosti na dějovém spádu naleznou čtenáři pohádkový příběh pro děti, díky typické komiksové jazykové úspornosti jej ocení i nepříliš zdatní čtenáři. Ty osloví také Skálovy nápadité, barevné kresby až surrealistického charakteru. Nebrání se ani temnějším polohám, obzvláště v závěru příběhu, kdy se ke slovu hlásí zlo, vytváří autor komiksově fantastické situace – odpudivá postava Zmarlena ovládající pohřební koňské spřežení, z naložených rakví povstává jeho armáda kostlivců a spřežení se rázem mění v „nadupané“ motorky. Nechybí ani příznačná komiksová citoslovce: beng, bong, krrrr, pop, klop, hop, cvak, vrum, úúúúúúúú ad. (viz příloha č. 4).

Komiks Františka Skály se svou fantazií a dobrodružstvím zaměřuje na dětského čtenáře, jeho vynalézavost a jedinečnost ocení také dospělí čtenáři, obzvláště milovníci komiksů.

2.3.1.2 Jak Cílek Lídu našel

Po dlouhých sedmnácti letech tvůrčí literární odmlky se František Skála vydal opět do světa dětské fantazie. Ve spolupráci s nakladatelstvím Meander měl původně vzniknout rozsáhlý fotografický projekt, který se však ukázal nad jeho možnosti. Výsledkem této spolupráce se tedy stal poetický příběh o miniaturním lesním mužíčkovi Cílkovi, který žije

svůj bezstarostný život, a podobně jako v komiksu o Vlasu a Bradovi se i on vydává na cestu, kde prožívá lesní dobrodružství a potkává nové přátele. Příběh o přátelství a hledání spřízněné duše uzavřel do nevelké a útlé knížky, která k dětskému čtenáři promlouvá prostřednictvím dosti nevšedních ilustrací – barevných fotografií a připojeného textu. Detailní aranžované fotografie zachycují přesně Cílkovo hledání ideálního místa pro nové obydlí, stavbu, objevování nového, cestu za černým slimákem lepičem plnou dobrodružství i seznámení s tetou Lídou. Při fotografování využívá četných vymožeností fotografické techniky, práce s optikou mu umožňuje zdůraznit detaily například zaostřením hlavního motivu fotografie a naopak rozostřit méně podstatné prvky či pozadí. Skutečnost, že všechny snímky vznikaly v opravdovém lese mimo ateliér, sice fotografickou práci podstatně znesnadnila, přinesla však autentické fotografie se všemi „vymoženostmi“ lesa, od jehličí, přes pařezy, lesní stružky, až po všemožné drobné úkryty a obydlí lesní zvěře či obyvatel Cílkova druhu. To vše autor zachycuje díky dennímu světlu za využití hry stínů a slunečních paprsků (viz příloha č. 5). Do tohoto lesního světa přivádí nepatrnou postavičku srdečného Cílka, vytvořenou ze dřeva, textilií a s hlavičkou z mořských řas. Z přírodních materiálů vyrobil také čarodějnou poustevnici Lídu, z mechu, dřeva, trávy či kamení postavil autor svým hrdinům také obydlí.

Skálovo vyprávění vyzařuje k dětskému čtenáři laskavost a lesní idylu. Postavy obklopuje příroda – vždy přívětivá, vlídná a životadárná, proto i ony s ní souzní, vyjadřují jí i ostatním lesním tvorům úctu. Toto vyznění je podtrženo stejně tak idylickými fotografiemi zachycujícími reálný lesní svět obohacený o autorovy aranžované postavy, obydlí ale i lehce odpudivé drobnosti jako jsou zaječí bobky, slimák nebo bodliny z malého mrtvého ježka.

2.3.1.3 Skutečný příběh Cílka a Lídy

Skutečný příběh Cílka a Lídy představuje pokračování první Skálovy knihy o lesních postavičkách *Jak Cílek Lídu našel*. Obě jsou po výtvarné stránce založeny na aranžovaných fotografiích, ve druhé knize však autor příběh zachycený na fotografiích posouvá o stupeň dál – namísto „pouhé“ fotografické knihy vytvořil obsáhlým fotografický komiks (viz příloha č. 6). V rámci české autorské knihy pro děti, ale i domácí knižní tvorby se jedná o práci velice originálního a nevšedního provedení.

Jak je patrné, František Skála je především výtvarníkem a literární tvorba patří k jeho tvůrčím experimentům, a právě to mu umožnilo uchopit dílo dosti neobvykle. Aranžované fotografie zachycují jedinečnou atmosféru přírody, převážně lesa, kde žijí Skálovy nápadité

bytosti, v první řadě Cílek a Lída, které čtenář zná již z první knihy. „Skutečný příběh“ na ni konkrétně navazuje, a to jak příběhem, tak výtvarným ztvárněním. Bez znalosti první knihy se čtenář v jejím pokračování ocitne tzv. mimo obraz. Také zde hraje motiv cesty zásadní roli. Cílkova přítelkyně Lída za podivných okolností zmizí, ten se proto okamžitě vydává na cestu, aby ji zachránil. Lídy se zmocnil zlý a mocichtivý Rulík, který touží po jejím kouzelném zrcátku. Hlavní hrdina potkává na své výpravě mnohé zajímavé bytosti, které mu při hledání pomáhají, např. Strombulínové, Hrudoš, Svatý Umár, Meda či Homér. Ty jsou ztělesněním přátelskosti, ochoty a vstřícnosti. Na druhou stranu, podobně jako ve „Velkém putování“, naráží na síly zla a jejich pomahače, které ztělesňuje Rulík, Lídin únosce a vládce všech zlých duchů, a Zlopouři – bytosti stvořené z bodláčí. Na pokraji beznaděje se setká s dalším lesním a přitom moderně žijícím mužíkem Homérem, který mu pomůže ve chvílích nejtěžších a společně zničí Rulíka a zachrání Lídu.

Tak jako v každém komisu i v tom Skálově vypráví příběh především ilustrace, text je tradičně umístěn v textových bublinách. Fotografie promlouvají z komiksových oken, výjimkou nejsou dvoustrany sestavené pouze s fotografií bez textových bublin. Ty využívá skutečně uvážlivě, stejně tak text, který svou jednoduchostí a nenáročností zpřístupňuje knihu i mladším a méně zdatným čtenářům. Z jazykového hlediska jsou zajímavá jména, která přiděluje postavám. V některých případech se dokonce jedná o tzv. nomen omen, jako například u Rulíka a Zlopourů. Jejich jména jasně vypovídají o náklonnosti ke zlu. Kromě jmen si pohrává i s jazykovým projevem. Konkrétně Homérovi vkládá do úst zkomoleninu francouzštiny a češtiny, ale také speciální výrazy jako *S.E.D. ZET. PÉČKO*¹¹⁶ evokující termíny moderního technického světa. K podivnému „termínu“ připojuje rovněž vysvětlivku označenou hvězdičkou * *STROMNÍ ENERGIE DOBÍJENÍ Z PAŘEZU*¹¹⁷. Nechybí ani příznačná komiksová interjekce vrrrrr, drumm, tũũũ, uííí, cha cha, bbuuuuupp ad. Ty umísťuje zpravidla do textových bublin. Často jim propůjčuje odlišnou grafickou úpravu, která v některých případech zásadně výtvarně zasahuje do fotografií a vytváří dojem vzájemného prolínání fotografie a autorovy kresby.

Za jedinečným obrazovým provedením komiksu však poněkud pokulhává samotný příběh. Námětově nepřináší nic nového, vždyť podobný, jen rafinovanější a spletitější příběh představil již ve své první práci, taktéž komiksu – *Velké putování Vlase a Brady*. Jedna z hlavních postav se v obou případech vydává zachránit svého přítele/přítelkyni, na cestě

¹¹⁶ SKÁLA, F.: *Skutečný příběh Cílka a Lídy*. Praha: Arbor vitae, 2007.

¹¹⁷ SKÁLA, F.: *Skutečný příběh Cílka a Lídy*. Praha: Arbor vitae, 2007.

potkávají nové lidi – přátele i nepřátele, potýkají se se zlem toužícím ovládat, s jeho nohsledy, duchy a jsou také ohroženi na životě. Dobro ovšem přirozeně vítězí, hlavní protagonista není nikdy sám, má přátele, kteří ho zachrání a ochotně pomohou. Zlo je poraženo a znovu nastolena idyla všedního dne.

Při aranžování svých objektů fotografování využívá shodně s první knihou o Cílkovi a Lídě nejrůznější druhy materiálů. Základem jsou jednak přírodniny, které vydal samotný les – dřevo, kůra, mech, tráva, bodláčí, rostlinné plody, jednak materiály z lidské produkce, povětšinou odpadové. Z různých textilií modeluje postavám oblečení, z odpadového materiálu využívá střepiny a různé úlomky, drátky, staré pouzdro od mobilního telefonu plní funkci batohu, stará televize slouží jako příbytek, drát od nabíječky zase k čerpání energie z pařezů do speciálního Skálovského automobilu. Prapodivná vozítka konstruovaná z plechu, drátků a dalších, někdy těžce identifikovatelných materiálů, autor vytvořil také Medě (jakýsi skútr) a zlému Rulíkovi (to připomíná malý tank). Pomocí těchto materiálů vtiskl podobu i svým postavám. Čtenář narazí na postavy čistě „přírodní“ z bodláčí či mechu a trávy, vystupuje zde ovšem i skutečný slimák, hlavně však vytváří loutky typu Cílka nebo Homéra – mají hlavu vymodelovanou z mořských řas a ošacení zřejmě ze zbytkových textilií. Shodu s první knihou lze zaznamenat rovněž ve fotografické práci samotné.

Sám autor podle svých slov klasický komiks „zrovna nebaští“¹¹⁸, proto se rozhodl vytvořit komiks vyhovující jeho představám. Jelikož se realizace takového projektu ukázala pro Meander jako neschůdná, vznikly nakonec namísto jedné knihy dvě – první a útlejší pod záštitou Meanderu jako jakýsi úvod k té druhé, rozsáhlejší a podstatně náročnější knize vydané v nakladatelství Arbor vitae.

2.4 Další významní tvůrci literatury pro děti a jejich autorské knihy

2.4.1 Jiří Černický (1966)

Jiří Černický se svou tvorbou řadí k nejoriginálnějším umělcům současného výtvarného umění. Všestranné výtvarné zaměření uplatňuje při práci s malbou, fotografií, vytváří videa, performance i instalace. Umělecké vzdělání získal v devadesátých letech na Vysoké škole

¹¹⁸ VLČKOVÁ, D.: *Rozhovor: Skutečný příběh Františka Skály* [online]. [cit. 28.2.2011]. Dostupné z <<http://www.nase-rodina.cz/article.php?clanek=326#>>.

uměleckoprůmyslové a poté na Akademii výtvarných umění. Jako jeden z mála českých výtvarníků slaví úspěchy v domácím i zahraničním uměleckém světě. Za svou tvorbu získal Sarosovu cenu a roku 1998 Cenu Jindřicha Chaloupeckého. Je také členem kapely Finský barock. Díky své tvorbě bývá považován za jednoho z nejosobitějších výtvarníků své generace. Svě tvůrčí schopnosti v nedávné době propůjčil také tvorbě pro děti prostřednictvím spolupráce s nakladatelstvím Meander, a to nejen rovinně výtvarné – zavítal také na půdu literární. Pozoruhodným počinem se stala hned první kniha z roku 2004 *O Sasance* s podtitulem *Dokument z pohádky* vydaná v meanderovské umělecké edici Modrý slon. Stejnou cestou spatřila světlo světa i Černického druhá kniha *Gagarinova věc*.

2.4.1.1 Autorské knihy Jiřího Černického

2.4.1.1.1 O Sasance (Dokument z pohádky)

Autorská kniha *O Sasance* odhaluje mnohé z principů Černického umělecké tvorby. Úvodní fotografie panenky s injekčními stříkačkami ve vlasech pohozená na chodníku napovídá, že kniha *O Sasance* nebude obyčejným pohádkovým čtením; zároveň vypovídá mnohé o autorově zaujetí šokujícími věcmi i těmi prostě nalezenými na ulici. Podtitul knihy *Dokument z pohádky* podstatně výstižněji vymezuje žánrové zařazení knihy: *Tenhle příběh možná ani není pohádkou, protože začíná vlastně tam, kde pohádka končí, a dál pokračuje normální život. Všechno dobře dopadlo – obyčejný kluk dostal princeznu za ženu a co bylo dál? Že by pohádka po pohádce?*¹¹⁹ Netradičně uchopený příběh je moderní variací pohádky využívající odkazů ke starořeckým mýtům a legendám. Stejně jako v tradiční pohádce zde nechybí kouzla, zázraky, nadpřirozené bytosti a hlavně pohádkově šťastný konec.

V úvodu autor čtenáře naladí do „dovolenkové“ nálady povídáním o moři, zmrzlině a turistech, aby v zápětí přeskočil až do starověkého Řecka plného všemožných nestvůr, nesmrtelných bohů a udatných hrdinů. V zápětí je ale zase zpět, protože ona mytická stvoření, nebo alespoň jejich potomci, žijí mezi námi dodnes. S postupem času se přizpůsobili a rozpoznat je lze pouze za pomoci drobných detailů. Následně vypravěč posouvá příběh do světa pražských rockových klubů, kde si v mumraji *exotických stvoření*¹²⁰ najde svou „vyvolenou“ v teplákách s vytahanými koleny, s „jetou“ blůzičkou, s natáčkami s injekčními

¹¹⁹ ČERNICKÝ, J.: *O Sasance (Dokument z pohádky)*. Praha: Meander, 2004, s. 7.

¹²⁰ ČERNICKÝ, J.: *O Sasance (Dokument z pohádky)*. Praha: Meander, 2004, s. 10.

stříkačkami (inspirace patrně onou nalezenou panenkou), zelenou pleťovou maskou a brýlemi. Nechybí ani nezkrotné vlasy, které se jí *svíjí na ramenou jako hádci a chvílema se dokonce zdálo, že se samy vplétají do ok na jejím svetříku*¹²¹. Svou milou vykreslil vypravěč věru hororově, čtenáře tak nenechává na pochybách, že narazil na potomka oněch starověkých nestvůr – na Medúzu Sasanku. Jen v odlehčené podobě, tato Medúza totiž nezabíjí pohledem, raději nosí *zrcadlovky s malým červeným nápisem Perseus*¹²² a provádí jen neškodná a prospěšná kouzla – jako v pohádce. Díky ní vstupuje hrdina do ztraceného a zapomenutého světa kouzel a zázraků. Po svatbě ale končí pohádka a začíná *pohádka po pohádce*¹²³, kde hlavní protagonisty čekají neuvěřitelné až bizarní příhody, jako svatební cesta do Sladkého moře, cesta na létajícím prostěradle či sauna ve vytahaných teplákových nohavicích. Na dně Sladkého moře se však ukrývá obří skládka nejnovějších produktů moderní lidské společnosti, která hrozí zahubit podbízivými lákadly konzumu lásku mladých lidí i jejich vlastní životy. Sasanka vládnoucí nadpřirozenou mocí podlehne nablýskanému luxusu, ale jako v každé pohádce nad zlem zvítězí kouzlo lásky, obyčejný rozum a náhoda stojící na straně ústředních postav.

Vyprávění *O Sasance* se právem stalo jednou z knih začleněných do umělecké edice Modrý slon. Textovou složku doprovází ilustrace jednak v podobě fotografií a jednak kreseb. Fotografické ilustrace vytváří autor dvojího druhu. Do textu začleňuje dokumentární fotografie menších rozměrů, které zachycují svět hlavních postav, a pohrává si s jejich grafickým zpracováním. Zachycuje tak například Sasanku v kuchyni (viz příloha č. 7) či její kompoty. Fotografie druhého typu se rozprostírají na celých dvoustranách a narozdíl od těch předešlých zachycují výsledek aranžérské práce autora-výtvarníka. Tyto obrazy působí dosti neuvěřitelně až snově. Využívají v podstatě zcela běžné předměty tvořící ovšem naprosto neskutečné stylizace, které jsou výsledkem autorovy výtvarné hry. Kromě fotografií zapojil autor také jednoduché perokresby. Těm vyhradil místo po stranách u hřbetu knihy společně s různými poznámkami a komentáři doplňujícími hlavní příběh.

Práce Jiřího Černického je nadmíru imaginativní, vynalézavá a neotřelá jak v rovině literární, tak výtvarné. Spojuje v sobě pohádkový příběh, poučení i varování před nástrahami supermoderního světa. Určit věkové vymezení cílového čtenáře lze jen stěží, začít lze přinejmenším u dosti odrostlého dítěte, které recepčně „zvládne“ neobvyklé a moderní

¹²¹ ČERNICKÝ, J.: *O Sasance (Dokument z pohádky)*. Praha: Meander, 2004, s. 12.

¹²² ČERNICKÝ, J.: *O Sasance (Dokument z pohádky)*. Praha: Meander, 2004, s. 12.

¹²³ ČERNICKÝ, J.: *O Sasance (Dokument z pohádky)*. Praha: Meander, 2004, s. 26.

fotografie a fantastický příběh vyprávěný nespisovnou autorovou mluvou. Rovněž v případě Černického autorských knih nakladatelství Meander dalece přecenilo možnosti dětského recipienta, zřejmě ale zcela záměrně. Kromě mladistvých čtenářů si kniha „Sasančina“ typu zřejmě nalezne cestu také ke čtenářům dospělým, nejen díky obsaženému poselství, ale také pro její jedinečnost a uměleckou hodnotu.

2.4.1.1.2 Gagarinova věc

Ze spolupráce Jiřího Černického s nakladatelstvím Meander vzešla dva roky po „Sasance“ další autorská kniha. A opět velmi netradiční, jedinečná, především však absurdní. Společně mají obě knihy dokumentární charakter, který tentokrát sice není explicitně ukotven v titulu, o to důrazněji se k němu však hlásí svým obsahem. Autorova pozornost se tentokrát upírá k záhadě tzv. Gagarinovy věci. Tou je podivný předmět, v knize častokrát pro svůj tvar nazývaný „koště“, který s prvním kosmonautem na světě přiletěl z oběžné dráhy zpět na zem, aniž by s ním však před tím zákonitě odletěl. Autor dokumentárním způsobem zachycuje mnohaleté peripetie, které kolem tajemného předmětu, možná dokonce U. F. O., doslova rozpoutaly největší tehdejší mocnosti. Západ s Východem se předbíhaly o možnost ji vlastnit a zkoumat, ač pokaždé zcela beznadějně. Rozvinuty byly četné teorie o jejím původu a významu. Mnohým státníkům zkomplikovala „politický“ život, zaměstnala agenty a pracovníky organizací jako CIA, KGB či NASA a nesmazatelně se zapsala do dějin ve spojitosti s řadou politických kauz, skandálů a zvrátů, jako například aféra Watergate, Marshallův plán či obsazení Československa spojeneckými vojsky varšavské smlouvy. A právě neslavný osud Československa roku 1968 se stal osudným také Gagarinově věci. Za současně probíhající války zpravodajských služeb byla zničena. Její trosky převzala ke zkoumání NASA, poté se vrátila zpět do Bílého domu k vystavení a při „aféře Watergate“ se „věc“ na dlouhá léta ztratila.

Důvěryhodnost kolem záležitosti „vesmírného koštěte“ Černický upevňuje dokumentárním záznamem osobní zkušenosti a účasti na jeho rekonstrukci. Připojuje také podrobnou zprávu o rekonstrukci, výtazek z restaurátorské zprávy z roku 1968, podrobný záznam z restaurování a opomenuta samozřejmě není ani fotodokumentace s technickým výkresem z rekonstrukční zprávy.

Skutečnost či fikce? Názor si každý čtenář musí utvořit sám, Černický mu situaci nijak neusnadní. Události kolem Gagarinovy věci jsou ovšem příliš absurdní. Že by obyčejné mimozemské „koště“ ve skutečnosti nadělalo tolik trablů světovým mocnárům? Historický základ vytváří dojem autentična, nechává čtenáře rozpomínat na domácí i světové události šedesátých až počátku sedmdesátých let a do tohoto dění se nenápadně vkrádá autorova takřka Cimrmanovská mystifikace. Důmyslná v každém směru, podepřená bohatou dokumentací v podobě zpráv, záznamů, fotografického materiálu a nezapomíná ani na bibliografii.

Knihy zajímavá po stránce historické i svou humornou mystifikací zaujme také grafickým, socialisticky autentickým zpracováním. Z těchto důvodů se jí zřejmě dostalo prostoru v meanderovské edici Modrý slon, ovšem řeč o knize pro děti tu může být jen stěží. Recepce díla se může jevit obtížnou i dospělému čtenáři, zejména vlivem odborného dokumentárního pojetí, které i přes humornou mystifikaci nemusí být pro čtenáře záživné. To platí dvojnásob o přiložených zprávách o rekonstrukci. *Gagarinova věc* je autorskou knihou výtvarníka Jiřího Černického, která jako jedna z knih edice Modrý slon obsahuje české i anglické zpracování, zároveň však nezapadá do kontextu meanderovských knih pro děti.

2.4.2 Pavel Čech (1968)

Pavel Čech patří k autorům zcela se vymykajícím parametrům běžných tvůrců knih pro děti. Zřejmě proto, že jeho původní profese není spjata s výtvarnou ani jinou akademií, ale naopak je zcela neuměleckého charakteru. Nejprve se vyučil řemeslu zámečnicka a pět let opravoval stroje, poté celých patnáct let pracoval jako hasič v Královopolské strojárně. Během tohoto období se propracoval k profesi zkušeného výtvarníka, autora olejomaleb, knih pro děti, komiksů a reklamní grafiky. Roku 2004 opustil své civilní povolání a začal se naplno věnovat výtvarné tvorbě. I přes složité tvůrčí začátky přesvědčují jeho ilustrace suverenitou a působivým vyjádřením. Od prací výše zmíněných tvůrců se však zásadně liší, od specificky artistních poloh se dostáváme k ilustracím podstatně méně abstraktním a experimentálním.

2.4.2.1 Autorské knihy Pavla Čecha

Čtenářské veřejnosti se představil prvně dětskou knihou *O čertovi* (2001) v minimalistickém formátu s důmyslnými ilustracemi působivých barev. Ty tvoří rovnocenný

výtvarný doprovod nekomplikovaného příběhu o proměně pekelníka Florimona, všemocné lásce a pověře o kominících a knoflíku. Autor využívá oblíbené pohádkové tematiky – vypráví o pekle, pekelných čárech a neposedném čertovi, který se vymkne tamnímu řádu. Již první Čechova obrázková kniha napovídá, že na scénu dětské literární tvorby vstoupil nápaditý ilustrátor s mimořádným citem pro vyjádření pomocí barev a městské prostředí, který se knihu od knihy projevuje stále působivěji a naléhavěji. Orámování doprovodných ilustrací poukazuje k autorově spřízněnosti se světem komiksu, která se, pomineme-li jeho samotnou komiksovou tvorbu, výrazně projevila v další autorské knize *Tajemství ostrova za prkennou ohradou* (2009). Publikace *O čertovi* se stala první ze série Čechových knih *O věcech*, které vyvěrají z bohaté autorovy obrazotvornosti a lákají netušeným tajemstvím a dobrodružstvím.

V sérii navazuje knihou *O mráčkovi* (2005), textově ještě nenáročnější a zřejmě určenou o něco mladším dětem než vyprávění *O čertovi*. Kniha je příběhem o „klukovi“ v červených trenýrkách s „čechovskou“ čupřinou, který touží po dobrodružství – dobrodružství zajímavějším než všechny hrady z písku, cvrnkání kuliček nebo fotbal. Taková je přesně výprava na kopec s osamělou jabloní, daleko od města, s pouštěním draka a s oblaky jako *parník plující modrým mořem*¹²⁴. I taková idylická chvíle hry a fantazie může mít stinné stránky – to když se nad kopcem začnou stahovat mračna a kluka zaskočí bouřka. A protože chlapce nenapadne nic jiného, než se na kopci schovat pod strom, nechybí ani autorovo didaktické varování: *Kluk udělal hloupost, když se schoval pod strom za bouřky*¹²⁵. Jednou ale každá bouřka pomine stejně jako hra a dobrodružství, a tak klukovi opět nezbude na konci dne nic jiného, než se za dobrodružstvím vydat ve svých snech a fantazii. A právě dětské snění a fantazie tvoří hlavní tematické aspekty i v následující Čechově dětské tvorbě. Kniha *O mráčkovi* je dílem něžným – názvem, tlumenými tóny barev i příběhem. Nebezpečí v podobě bouřky nepůsobí jako skutečná hrozba a brzy pomine.

Kompozičně velmi blízko stojí knížce *O mráčkovi* další – tentokrát *O klíči* (2007). Čtenář se opět setkává se známým klukem, kterému se právě zoufale nechce do školy. Po cestě nalezne na zemi klíč a dobrodružství fantazie začíná. Obyčejný, starý a zrezivělý klíč dokáže rozjitřit dětskou představivost zcela mimo realitu dne: *Páni, ten musí být starý... A jak je velký a těžký. Mohl by být od toho strašidelného opuštěného domu na konci města.*¹²⁶

¹²⁴ ČECH, P.: *O mráčkovi*. Havlíčkův Brod: Literární čajovna Suzanne Renaud, 2005.

¹²⁵ ČECH, P.: *O mráčkovi*. Havlíčkův Brod: Literární čajovna Suzanne Renaud, 2005.

¹²⁶ ČECH, P.: *O klíči*. Havlíčkův Brod: Literární čajovna Suzanne Renaud, 2007.

V jeho bujných představách se zrcadlí sny všech malých chlapců toužících po hře a dobrodružství (viz příloha č. 8). Starý klíč se stává neobyčejným klíčem do světa fantazie a snů, kam se vydává s klukem i čtenář za vydatné podpory snových ilustrací – tentokrát v barevně výrazném a ještě působivějším provedení. Nechybí ani skuteční hrdinové jako Vinnetou a Old Shatterhand, Charlie Chaplin či Zoro, kteří potěší hlavně případné předčítající rodiče. Na knize je okouzující zejména prostota chlapeckých snů a tužeb, které čtenáře vracejí do starých „foglarovských“ časů a následující knihy to jen potvrzují. Autor opět upřednostňuje dějově nenáročný příběh, tentokrát spíše tok myšlenek, velmi úzce propojený s obrazovou složkou. Akcentuje zobrazení města, ne však v moderní podobě, naopak – v jeho knihách vystupují domy s tajemnými chodbami, zákoutími, křivolakými uličkami, ze kterých dýchá nostalgie, zřejmě autorova snaha vzkřísit vzpomínkové obrazy vlastního dětství.

K tvůrčím vrcholům Pavla Čecha patří publikace *O zahradě* (2005). Zasvěcený čtenář se neubrání konfrontaci se *Zahradou* Jiřího Trnky. Obě jsou tajuplnými místy, která dráždí chlapeckou imaginaci, ukrývají poklady, nástrahy a hlavně jsou zárukou dobrodružných zážitků. Kniha *O zahradě* představuje autorův tvůrčí posun – co do ilustračního zpracování, tak v rovině textové. Čech tentokrát vytvořil celostránkové ilustrace svěžích barev, nebojí se ani poloh temných a tlumených. Obrazy jsou pestřejší a vynalézavější než kdy předtím, snové a někdy až strašidelné, reálné a jindy až lehce surrealistické (viz příloha č. 9). Na počátku příběhu je *Město... Kluk František a jeho oči plné snů*¹²⁷. Jak také jinak. František je doslova modelovou postavou Pavla Čecha. Oplývá darem nekonečné fantazie, sní o dobrodružství a lákají ho ztracená místa jeho města. Ale i on zůstane pouze u snění, strach mu nedovolí překročit pomyslnou hranici snů a reality. Legendami opředená zahrada mu zůstane po celé dětství uzavřena. Jako dospělý odejde hledat skutečné dobrodružství do dalekých krajů. Nezdá se však, že by mu přineslo uspokojení. Po návratu domů v podstatě jako stařec zažívá trpké rozčarování, město se změnilo k nepoznání, ale jeho zahrada stále stojí. Násilím do ní vnikne a prožívá další zklamání – v jeho očích již není tajuplná a omamně lákavá, ale jen stará a obyčejná. Očima dospělosti není schopen spatřovat v obyčejném a všedním to, co mu v dětství připadalo neskutečně tajemné a lákavé. Taková je daň za dospělost. V knihách Pavla Čecha ale fantazie nikdy neumírá a vyprahlého Františka střídá chlapec s dostatkem kuráže odhalit kouzlo zahrady.

¹²⁷ ČECH, P.: *O zahradě*. Praha: Brio, 2005.

V rovině textu nabízí tentokrát autor propracovanější příběh závažnějšího rázu. Lyrický příběh je kritikou i varováním před životem dospělých bez fantazie ve strohé realitě, stejně jako oslavou dětské fantazie a touhy po hře a dobrodružství.

Podobnými autorskými zásadami disponuje také autorova práce z roku 2009 *Tajemství ostrova za prkennou ohradou*. I tentokrát lze zaznamenat jistý vývoj v autorově tvorbě. Jednoznačnou novinkou je temné pozadí příběhu. Tmou také celý příběh začíná, a také nemocničním lůžkem. Ač je to poněkud netradiční začátek knihy pro děti, autor nechává zapomenout na své dětsky bezstarostné příběhy a sáhl k podstatně závažnějšímu tématu. To doprovází rovněž důmyslnější kompozice textu – retrospektivní vyprávění přináší až halucinačně podkreslené vzpomínky na dětství v podání starého muže upoutaného na nemocniční lůžko. Tentokrát se však dětské sny a fantazie stávají skutečností. Líčí prožitá klukovská dobrodružství, plná cvrnkacích kuliček, nekonečných dětských her, lákavých tajemných zákoutí, nezbytných bitev, dýmek míru i bratrství na život a na smrt. Příběhy nezapřou autorovu inspiraci a dávnou zálibu ve „foglarovkách“ a „mayovkách“, dýchá z nich atmosféra starých časů, kdy pro děti byla hra dobrodružstvím a dobrodružství hrou. Čtenář však tuší, že v tomto případě před ním nestojí idylický příběh z dětství. Temný stín, který se vznáší nad dětskou hrou, je autorovým varováním, nikoliv však morálitou. Smutný příběh muže, který jako dítě nedokázal zachránit svého kamaráda před nešťastnou smrtí a s níž se nikdy nevyrovnal. I na něj na konci čeká smrt, světlo v dálce. Motiv smrti – nešťastné i přirozené, posouvá knihu do podstatně vážnějších poloh.

Po stránce výtvarné autor využívá prolnutí textové roviny s obrazovou, text je často součástí samotných ilustrací a nezapře ani práci autora komiksů – často přechází ke komiksovým oknům s textovými bublinami. Ilustrace opět využívají bohatého spektra barev, spíše však temnějších tónů, vytváří dojem snových, fantastických až halucinačních obrazů, v nichž nechává promlouvat podvědomí.

2.4.3 Petr Sís (1949)

Původně brněnský rodák, dnes již Čechoameričan Petr Sís patří v současné době k nejvýraznějším tvůrčím osobnostem dětské autorské knihy – konkrétně v oblasti tzv. bilderbuchů, obrázkových knih. Kromě toho je také mezinárodně uznávaným tvůrcem animovaných filmů, ilustrátorem a grafikem. Pochází z umělecké rodiny, jeho otcem je režisér

Vladimír Sís. Vzdělání získal na Vysoké škole uměleckoprůmyslové, kde studoval u profesora Jágra animovaný film, mimo to vystudoval také v Londýně The Royal College of Art, kde získal stipendium. Roku 1982 odešel do USA, kde měl vytvořit krátký film v souvislosti s tehdejší olympiádou v Atlantě. Na výzvu zmocněnců režimu k návratu do Prahy však již nereagoval z obav o osobní svobodu a raději se rozhodl prosadit v New Yorku. První obrázky mu uveřejnil New York Times v červnu 1984, postupem času se jeho kresby staly pro americké noviny a časopisy velmi žádanými stejně jako jeho obrázkové knihy pro děti. Ty píše v angličtině a k českému čtenáři se dostávají překlady jen některých z nich. Za svou tvorbu získal mnohá ocenění – několikrát získal cenu Nejkrásnější ilustrovaná kniha od New York Times, dále Ragazzi Award na Mezinárodním veletrhu dětské knihy v Boloni za knihu *Strom života* a další. Kromě toho vytvořil i nástěnnou malbu Cesty kolem světa na letišti Washington-Baltimor a mozaiku v newyorské stanici metra na 86. ulici.

2.4.3.1 Autorské knihy Petra Síse

Jednou z prvních do češtiny přeložených knih Petra Síse se stal *Hvězdný posel* (1996). Ten patří společně s dalšími knihami jako *Podivuhodný příběh Eskymo Welzla* (1995), *Strom života* (2004) nebo *Hrej, Mozarte, hrej* (2006) k tomu druhu Sísových knih, v nichž zachycuje životní osudy historicky významných osobností. Ve *Hvězdném poslovi* se soustředil na život slavného vědce Galilea Galilei, který se odvážil vzdorovat svým rozumem a vědomostí ustrnulým církevním dogmatům. Kromě samotného života zachycuje fakta o jeho studiu, vynálezech, objevech, učení, slávě i nešťastném konci pronásledovaného vědce. Kniha je svým názvem vlastně upomínkou na stejnojmennou Galileiovu práci, která mu přinesla slávu a uznání po celé Evropě.

Petr Sís se zde jednoduše, srozumitelně a přitom s uměleckou vytříbeností chopil zvoleného tématu, pro dětskou knihu dosti netradičního. Kniha čtenáře zaujme v první řadě výtvarným zpracováním – Sísovy rozsáhlé, výpravné ilustrace dokonale doprovází text knihy, zaujmají téměř celé dvoustrany, některé svým charakterem evokují samotné vědcovy náčrtky, jen v poutavě barevném provedení. Často do ilustrací vkládá textové komentáře – poznámky či myšlenky samotného Galilea, ty jsou vyvedeny psacím písmem a napomáhají umocnění autenticity obrazů. Kromě těchto stěžejních, orámováním zvýrazněných ilustrací, vkládá do textové části i drobné kresby, jakési symboly – zřejmě rekonstrukce z Galileiových

nákresů a busty významných historických osobností, které zpravidla využívá pro uspořádání textu.

Nesporný přínos pro dětskou knihu a jejího čtenáře lze jednoznačně spatřovat v autorem zvoleném tématu – nenásilně a domnívám se, že i poutavě a hravě dětského recipienta vzdělává a seznamuje s historicky významnou osobností, jeho objevy a událostmi. Patrná je rovněž jistá úcta a obdiv, s nimiž o hlavním hrdinovi pojednává, zároveň je i nenápadně podsouvá čtenáři. Neotřelé a působivé ilustrace umně doprovází rovinu textu, jsou pestré, vynalézavé, místy až snové; jejich působivost podněcuje dětskou fantazii, nutí ji rozvíjet příběh až za hranice textu. Jejich náročná kompozice vyžaduje věnovat se zároveň textu i obrazu a číst obě roviny stejně pozorně. Ilustrace bývá často tvořena více obrazovými komponenty společně s různými textovými komentáři.

Sísovy autorské knihy vynikají vysokou uměleckou úrovní, také proto mají své příznivce vedle dětských čtenářů i mezi dospělými, které kromě oné uměleckosti oslovují též zvolenými náměty. Překladem z anglického originálu do češtiny se tak k českému čtenáři dostaly i další. Jednou z nich je *Tibet: Tajemství červené krabičky* (2005). Zde se autor již jako Čechoameričan vrací ve vzpomínkách do dětství, které je úzce spjato s Prahou (tento motiv se opakuje i v dalších Sísových knihách). S místem, které si ve vzpomínkách uchoval jednak jako tajuplné místo plné křivolakých uliček a záhadných zákoutí vyzývajících ke klukovským hrám, zkoumání a objevování, jednak jako domov znamenající dětství a rodinu.

Na základě vzpomínek z dětství, postupem času místy nejasných až snových otcových zápisků a dopisů líčí otcův neuvěřitelný příběh o výpravě do Číny a Tibetu, kde měl jako armádní dokumentarista natočit film o stavbě silnice Himalájemi až do Tibetu. Z původně plánovaných dvou měsíců se však staly dva roky. Základ knihy tvoří autorem esteticky stylizované zápisky a vzpomínky otce, které doplňuje vlastními dětskými vzpomínkami na otcovo vyprávění. Líčené příběhy v sobě snoubí realitu a sny, dětskou fantazii, hravost a mýty. Zdá se, že v tomto nadreálném světě není nic nemožné. Pro autora/vypravěče otec byl tento svět skutečností, pro autora/dítě dobrodružstvím fantazie bouřícím v jeho světě představ. Ty však s postupem času, věku a povinností vyhasínají a cestu zpět k nim nalézají opět až v dospělosti, kdy ho otec po letech volá domů – z ciziny, kam sám odešel za vlastním dobrodružstvím, a předává mu onu červenou krabičku ukrývající deník se všemi těžko uvěřitelnými vzpomínkami. V knize jsou promluvy otce a syna jako dítěte a také dospělého odděleny i graficky. Otcovy zápisky jsou psány písmem připomínajícím písmo psací, doplněny autenticky působícími kresbami a poznámkami na okrajích, a to vše na papíře, který

má připomínat starý dopisní zažloutlý papír (viz příloha č. 10). Autorovým vlastním vzpomínkám a komentářům otcova vyprávění je vyhrazen prostor menší na obyčejném bílém papíře, použito je písmo obyčejné tištěné.

Neméně důležitou roli v tomto bilderbuchu, a stejně tak i ve všech autorových ostatních, hraje stránka výtvarná. První typ ilustrací představují pestré mandaly (viz příloha č. 11), bohatě členité, vždy různého barevného provedení (postupně červená, zelená, modrá), které má vždy svůj význam a předurčuje také barevné provedení ilustrací v dané kapitole. Podle těchto barev se v autorově fantazii zbarvuje také otcův pokoj, v němž pročítá deník. Na konci vyprávění barvy uzavírá černá: *Černá je barva noci, magie a stínů, neznáma. Do černé si můžete promítnout všechny své sny – nebo noční můry.*¹²⁸ A s ní také příběh končí. V mandalách se ukrývají bohaté výjevy a symboly z otcových cest, na které narazil při putování himalájskou přírodou – hory, podivné jezerní ryby, obři, chlapec s rolničkou a nakonec i Potála s dalajlámou a hlavně labyrint symbolizující spleť otcovo putování. Další skupinu ilustrací tvoří právě vyobrazení otcova pokoje rovněž v různobarevném provedení, jak bylo zmíněno výše, doplněno mlžnými preludy vypravěčovy dětské fantazie. Své místo zde mají také výjevy z tibetské krajiny s mohutnými horami, miniaturními postavami a spleťtými cestami na způsob labyrintu.

Kromě již výše zmíněného didaktického působení Sísových knih, přináší *Tibet* varování před bezohledně se rozmáhající civilizací, agresivitou pokroku, který ničí vše nedotčené, snové a nadpřirozené, ale také před ztrátou fantazie a schopnosti povznést se nad všednodenní realitu jako daň za dospělost. Závažnost umocňuje navíc téma okupace Tibetu, které upomíná na domácí politické události srpna roku 1968.

Českého překladu se dostalo také další ze Sísových „amerických“ knih – *Tři zlaté klíče* (1994), a to ze zcela pochopitelných důvodů. I zde se autor/vypravěč vrací ve svých vzpomínkách a fantazii do dětství. Tentokrát tvoří hlavní téma Praha, místo, které bylo svědkem jeho dětských her, dobrodružství a dospívání. Jako emigrant trpící odloučením od své rodné země uzamyká do *Třech zlatých klíčů* osobní vzpomínky, tajemství, záhady a legendy spojené s milovanou Prahou. To vše má ovšem konkrétního adresáta. V knize o Tibetu byl autor/vypravěč obdarován svým otce, tentokrát však sám obdarovává vlastními vzpomínkami svou dcerku Madlenku, o čemž hned v úvodu čtenáře zpravuje osobním dopisem adresovaným dceři. Madlence a s ní i všem čtenářům vypráví svůj fantastický příběh.

¹²⁸ SÍS, P.: *Tibet: Tajemství červené krabičky*. Praha, Labyrint, 2005.

Jako ve snu se ocitá ve starém známém městě, je však liduprázdné a vstup do rodného domu mu je znemožněn třemi starými, rezavými zámky. Na pomoc mu přichází černá kočka, jako ta jeho oblíbená z dětství. Se svou průvodkyní prochází důvěrně známými místy, která jittí jeho vzpomínky, a vstupuje do míst, která ho vždy magicky přitahovala – stará knihovna, zahrada a staroměstský orloj. Zde ožívají a zhmotňují se podivné, tajemné bytosti zrozené v autorově dětské fantazii, aby mu předaly vzácné listiny i s klíčem. Staré pergameny ukrývají vždy po jedné legendě úzce spjaté s Prahou. V jeho vzpomínkách se probouzí ony bájně a obdivované příběhy o Bruncvíkovi, Golemovi a Hanušovi, které mají nejen Madlenku blíže seznámit s historií a legendami opředenou Prahou.

Autor doslova útočí na dětskou fantazii, imaginární procházku Prahou umně doprovází opět celostránkové ilustrace laděné po částech v barvách růžovočerné, temně zelené, starorůžové, nebesky modré a temně rudé. Těmi vyobrazuje tamní křivolaké uličky spletené opět v labyrint, domy i známé pražské stavby. To vše je obestřeno stínovými obrazy z jeho vzpomínek i představ, z velké části v podobě obličejů (viz příloha č. 12). Třem pražským legendám věnuje vždy samostatnou dvojstranu ve zlatavém pergamenovém provedení s ručně psaným příběhem legendy doplněným drobnými obrazovými výjevy, jež zachycují příběh jako snímky z animovaného filmu. Nechybí ani motiv klíče či citáty známých literárních osobností o Praze: „*Město velkolepé – bolestné – a tragické...*“ *André Gide*¹²⁹. Tři zlaté klíče jsou jako i ostatní Sísovy knihy pro dětského recipienta přitažlivé zejména díky svým jedinečným imaginativním ilustracím, poučnému a přesto dobrodružnému příběhu nabitému informacemi a příležitostmi ke snění.

Petr Sís vytvořil celou řadu knih, k českým čtenářům se však dostal pouhý zlomek – naposledy *Zed' – Jak jsem vyrůstal za železnou oponou* (2007), opět, jako většina z nich, prostřednictvím edice Raketa nakladatelství Labyrint. Jeho knihy lze po umělecké stránce zařadit k tomu nejhodnotnějšímu na poli české literatury pro děti. Sísovy ilustrace podněcují dětskou fantazii a stejně jako text zavádí své čtenáře na známá, reálně existující místa, vedle toho představuje i slavné osobnosti, či události. Jednoduše a srozumitelně čtenářům předkládá informace, mnohdy i dosti podrobné, nikdy přitom nesklouzává k patetickému opěvování, zachycuje jak chvíle lidské slabosti, tak velkolepých činů, nepodbízivě, zato vždy kultivovaně a s úctou. Vše krok za krokem zachycuje výpravnými, osobitými ilustracemi, důmyslně konstruovanými a bohatě členitými, jejichž recepce vyžaduje přinejmenším stejnou míru

¹²⁹ SÍS, P.: *Tři zlaté klíče*. Praha: Labyrint, 2007.

pozornosti jako text. Jejich sled často, a ne náhodou, připomene záznam animovaného filmu. Běžné je rovněž úzké propojení obrazu a textu. Knihy Petra Síse lze označit za neobyčejné i pro jeho rozhled a bohaté znalosti z různých oblastí vědy, umění či dávné historie a bájí. Nevystačí-li s vlastními znalostmi a úsudkem, přichází na řadu skuteční specialisté, tak jako ve *Hvězdném poslovi*, kde se kontroly ujali dokonce profesori z Harvardu.

2.4.4 Martina Skala (1958)

Výtvarnice Martina Skala patří ke skromné skupině výtvarných umělců českého původu, kterým se podařilo se svou tvorbou prosadit i na scéně mezinárodní. Po maturitě na pražské Hollarově výtvarné škole se věnovala studiu historie (v oboru starších českých dějin získala doktorát), přitom také docházela jako mimořádný student na hodiny scénografie na Divadelní fakultu Akademie múzických umění. Obojí se o řadu let později svým dílem promítlo do jejích autorských knih věnovaných dětem. Roku 1983 vycestovala nejprve do Paříže, kde se postupně vypracovala k místu filmové výtvarnice a podílela se tak na tvorbě filmů Miloše Formana, Romana Polanského či Henri Verneuilu. Se svým druhým manželem a synem Sašou odešla roku 1996 do Hollywoodu. V současné době se v USA věnuje zejména tvorbě ilustrační a volné malbě.

2.4.4.1 Autorské knihy Martiny Skaly

S literární tvorbou se Martina Skala začala seznamovat ještě v době svého působení ve Francii. Tehdy vytvořila první ilustrace houslisty Variuse a housliček Strado, krátce nato se zrodil i příběh, jehož inspirací se stal pařížský hudební svět¹³⁰. Tak začal vznikat první ze série autorčiných bilderbuchů věnovaných postavám Strada a Variuse. Poslední, v pořadí již čtvrtý, se k českým čtenářům dostal roku 2005 tradičně prostřednictvím nakladatelství Brio. V minulém roce pro změnu v nakladatelství Mladá fronta vyšla reedice prvních dvou knih pod názvem *Strado & Varius. Sonáta pro vajíčko*.

Tyto „houslové“ postavičky se autorce staly zřejmě vděčným námětem. Jejich původ, jak napovídá hlavní titul, sahá až ke slavnému výrobcí houslí Antoniu Stradivarimu. Rozdělením jeho jména vytvořila autorka dvě svérázné postavy, které se již od prvního

¹³⁰ *Martina Skala* [online]. [cit. 28.3.2011]. Dostupné z <<http://www.czechlit.cz/autori/skala-martina/>>.

setkání stávají nerozlučnými přáteli. V knize první *Strado & Varius* (2002) nalezne starý houslista Varius uprostřed Paříže vajíčko. Z něj se vylíhnou neposedné housličky jménem Strado a osamělý houslista tak získává nového přítele. Vzájemné poznávání ovšem překazí nečekané odloučení, které prověří hloubku jejich přátelství. O to vřelejší je opětovné shledání a zjištění, že chtějí být stále spolu. Strado tu ale není jediným hudebním nástrojem, ze kterého stvořila autorka živou bytost. Stejně jako on ožívá i harfa, klavír, klarinet, saxofon, kytara či noty. Pro zpestření zapojuje také atraktivní prostředí cirkusu, ale troufá si překvapit i naleštěným motocyklem Harley-Davidson a rockovou kapelou.

V dalším díle *Strado & Varius aneb Setkání s Mozartem* (2003) se dějí věci ještě podivnější, zato ale pohádkově tradičnější – nejen že ožívá socha samotného Mozarta, ale navíc i většina pražských strašidel, mluví tu zvířata a kočky dokonce pějí Mozartovu operu Don Giovanni. Pro oživení se příběh přesouvá z Paříže do Prahy, kde mají oba protagonisté koncertovat. Zavádí čtenáře na známá pražská místa a odhaluje její historickou a zároveň tajuplnou tvář (viz příloha č. 14). Dobrodružství obou přátel vrcholí cestou v čase na premiéru Mozartova Dona Giovanniho. Zkrátka v knihách Martiny Skaly není nic nemožné. Novým ale pouze epizodním průvodcem Strada a Variuse se stává smyčec, naopak stálou postavu vytvořil pařížský agent Jean-Louise Tartinotti zajišťující oběma koncertní vystoupení. Konfrontaci se světem moderní společnosti tentokrát představuje první let letadlem, jízda tramvají a setkání s revizorem. Oproti první knize nechává Skala více vyniknout své až potřeštěné fantazii, které se v následujících knihách dostává nemenšího prostoru. K hlavním prostředkům v jejích příbězích dále patří nadsázka, dobrodružství, ale také poučení a reálie ze světa hudby nebo o významných osobnostech a s nimi spjatých místech. Konkrétně v *Setkání s Mozartem* napovídá líčení nejzajímavějších míst Prahy o blízkém autorčině vztahu. Kromě zajímavých informací o životě a tvorbě umělce, upoutá čtenáře svébytnou atmosférou, citlivostí vyprávění a vztahů, situační i jazykovou komikou a dynamikou děje.

Další díl *Strado & Varius ve škole Johanna Sebastiana Bacha* (2004) zavádí oba hrdiny do Lipska na Mezinárodní Bachovu hudební soutěž. Tady dobrodružství číhá v chrámu sv. Tomáše, kde Bach působil jako sbormistr a varhaník. Shodně s předchozími díly využívá již osvědčených prostředků, nově se ovšem zapojuje lehce hororový prvek – na scénu přivádí poprvé skutečné zlo, velkého chlupatého pavouka, který usiluje Variusovi o život. Přirozeně je zachráněn a pavouk Ernesti končí lapen ve svých vlastních pavučinách a uzamčen v chrámových varhanách.

Asi nejbláznivěji působí díl poslední *Strado & Varius a léčka Rudého abbé* (2005), zřejmě díky karnevalovému reji a výrazně pestrobarevným ilustracím (viz příloha č. 13). Tentokrát zavádí příběh hrdiny do Benátek, rodiště italského skladatele a houslisty Antonia Vivaldiho, přezdívaného pro své rudé vlasy jako Rudý abbé. Podobně jako v knize předešlé jde o život. Terčem promyšleného útoku jsou pro změnu housle, jako nevídaná konkurence zrzavých houslí po mistru Vivaldim.

Zajímavým propojením faktických informací z hudební historie s dobrodružnou a fantastickou zápletkou vytváří autorka knihy, které mají šanci zaujmout svým dějovým spádem a zároveň obohatit čtenáře na vědomostech. Knihy Martiny Skaly jsou tzv. bilderbuchy, v nichž se text příběhů prolíná s ilustracemi. Ty jsou nedílnou součástí knih, názorně doprovází text, zvláštní pozornost věnuje zejména lidským či antropomorfizovaným postavám zvířat a neživých věcí. Zde se promítají autorčiny zkušenosti filmové výtvarnice v práci s kostýmy a s maskami postav. Fantazie, vynalézavost, nadsázka a cit pro barevný výraz, kontrast a detail jsou vlastní jejím ilustracím. V souladu s textem i obrazový doprovod patří k moderním výtvorům, působí laskavě i dynamicky a energicky. Akvarely vyvedené kresby zaujmou již na předsádkách knih, které prostřednictvím map a dalších obrazových symbolů prozrazují, v jakých končinách se příběh odehrává.

Všechny knihy o příhodách Strada a Variuse vyšly souběžně v češtině i francouzštině v produkci nakladatelství Brio. Již za svůj autorský debut byla ohodnocena několika cenami např. Zlatou stuhou 2002 a Magnesií Literou 2002. Druhá kniha o *Setkání s Mozartem* obdržela navíc cenu Bílá vrána 2004.

Nejnovější autorskou prací z dílny Martiny Skaly pro děti je prozaické vyprávění *Medvídek Kuma. Nevšední putování na severní pól* (2009), kde dětské čtenáře zavádí do zcela odlišného světa, město a evropské kulturní prostředí nahrazuje příroda, zůstává však ponaučení, a to přímo výchovné, tentokrát ze světa zvířat, o významu přírody a vlastně také ekologii. Po formální stránce nahrazuje volné a poměrně krátké vyprávění z předchozích knih podstatně obsáhlejší pohádkový příběh, kterému ilustrace ustupují (viz příloha č. 15). Mají vymezen značně skromnější prostor, přesto i zde prolínají až do textu, většinou v podobě postav zvířat. Ty jsou také hlavními aktéry mile laskavého příběhu o nezbedném medvědí mláděti Kumovi. Prostřednictvím jeho postavy se autorka dotýká závažných témat současné společnosti, jako jsou neúplné rodiny, rasová smíšenost či naléhavá ekologická situace spojená s kritickým stavem planety Země. Na závěr knihy navíc připojuje ekologické poučení

v podobě *Desatera pro planetu aneb Co může udělat ihned každý z nás*. Tím podtrhuje již tak dosti apelativní varování před lidskou sobeckostí, krátkozrakostí a bezohledným chováním k Zemi a přírodě. Kromě těchto několika závažných témat ukrývá *Medvídek Kuma* řadu dalších didaktických výstrah, které na čtenáře prostřednictvím textu více či méně naléhají. Nikdy ho nenechávají na pochybách, co je dobré a co špatné. Každé zlo musí být po zásluze potrestáno, každý špatný skutek odčiněn a dobro naopak odměněno.

Martina Skala předkládá dětským recipientům další ze svým něžných příběhů plný idealismu, ale i neobyčejných dobrodružství, zážitků a poučení. To dětem, kromě již výše zmíněných významů, ukazuje neobyčejnou hodnotu přátelství, vyzdvihuje poctivost a pravdomluvnost. Zároveň obohacuje čtenáře o různé drobné zajímavosti např. že Kuma znamená japonsky *roztomilý medvídek*¹³¹, medvědí bůh je nazýván Urs, přičemž latinské Ursus označuje medvěda, jméno vzácné lišky Fleur de Nuit znamená Květina noci a nazývá se tak i drahý francouzský parfém, dále přibližuje řadu zajímavostí o životě zvířat, o přírodních zákonitostech, o vzdálených zemích jako Arktida a vztahu člověka k přírodě.

Vyprávění v duchu pohádek o velkých dobrodružstvích, příšerách, padouších a nepřekonatelných hrdinech uplatňuje podobně jako knihy předchozí laskavý humor, situační i jazykovou komiku, dějovou dynamičnost a lyrično ve vyjádření.

2.4.5 Tereza Říčanová (1974)

Tereza Říčanová je představitelkou mladé výtvarné generace, umělecká studia absolvovala na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze, kde se věnovala ilustraci a grafice v ateliéru profesora Šalamouna. V literárním světě na sebe nejprve upozornila coby ilustrátorka knihy *Baba nad čerta* Josefa Štefana Kubína. V současné době se věnuje zejména malířské tvorbě a psaní knih pro děti, vyučuje nepočítačovou grafiku na střední škole v Jihlavě a kromě toho hospodaří na venkovském statku a vychovává své čtyři děti. Obojí představuje bohatý inspirační zdroj pro její autorskou tvorbu.

¹³¹ SKALA, M.: *Medvídek Kuma. Nevšední putování na severní pól*. Praha: Mladá fronta, 2009.

2.4.5.1 Autorské knihy Terezy Říčanové

Autorské knihy Terezy Říčanové jsou ve světě dětské literatury poměrně čerstvou záležitostí. Všechny pochází z posledního desetiletí a nelze jim upřít značnou míru originality a tvůrčí osobitosti. Jako vůbec první vyšla ve spolupráci s nakladatelstvím Baobab *Kozí knížka* (2005). K dětskému recipientovi přistupuje na první pohled odlišně v porovnání s většinou současných domácích knih pro děti. Dětskýma očima viděný všední kozí život představuje přímočaře a bez „dospěláckého“ zastírání citlivějších až choulostivých skutečností, nevyjímaje situace jako vylučování, rozmnožování, porod či dokonce porážka a zpracování kozího masa.

Dětsky stylizované vyprávění vychází z vlastního autorčina života na statku. Snaha přiblížit realitu takového života ovšem nese riziko kontroverzního přijetí, jak mezi čtenáři, tak i rodiči. Autentičnost kozího života výrazně umocňují výstižné ilustrace, které podobně jako text čerpají z dětské tvořivosti s příznačnou hrubostí a zjednodušením. Život kozy Lízinky, od příjezdu na statek až po výchovu kůzlat, představuje zcela otevřeně přirozený průběh a koloběh života se vším, co k němu patří. Oslavuje sepětí člověka s přírodou a její odvěké zákony, jednoduše, přesvědčivě a působivě. Věcné líčení však nikdy nesklouzává k ošklivosti či dokonce naturalismu. Uchovává si dětskou jemnost, prostotu i věrohodnost: *V noci se narodila kůzlátka. Maminka koza je hned olíže a žďucháním pomazlí. Pomekává hlubokým hlasem a je spokojená. (...) Když kůzlata povyrostou, buď je prodáme, nebo zabijeme a sníme. Maso jíme my. Na kosti čekají psi a kočky.*¹³² Proto je dětem široce přístupná. Navíc je to kniha skromného rozsahu bez velkých literárních ambicí, přesto ale zajímavá, vkusná a jedinečná.

Zcela totožný přístup zvolila i u další, bezprostředně následující knihy s titulem *Vánoční knížka* (2006). Titulní strana napovídá, že zvolila jak shodný formát knihy, tak způsob výtvarné stylizace, opět s příznačným dětským zjednodušením a hrubostí kreseb (viz příloha č. 16). Stejně postupovala také v rovině textové – znovu si bere na pomoc dětský úhel pohledu, tentokrát při líčení sváteční atmosféry, dění a zvyklostí spojených s časem adventu a Vánoc. Začíná jednoduchým a zcela bezelstným návodem, jak poznat blížící se Vánoce: *Malé děti, které ještě neznají kalendář a měsíce, vědí, že se blíží Vánoce, když napadne sníh. U nás hned začnou jezdit silničáři se sypači a odhrnují silnice. Od babičky dostaneme adventní*

¹³² ŘÍČANOVÁ, T.: *Kozí knížka*. Praha: Baobab, 2005.

*kalendáře a každý den vyjídáme jedno čokoládové okénko. Začne pořádně mrznout a noci jsou pořád delší. Slunce je daleko, nebe je šedé a země černá a bílá. Když je tma nejčernější, přijdou Vánoce.*¹³³ Dětsky věcný popis čtenáře seznamuje se zvyky jako mikulášská obchůzka, pečení cukroví a vánočky a hlavně se samotným Štědrým dnem, jeho průběhem a dalšími tradicemi. Velkou a velmi podstatnou část knihy věnuje biblickému příběhu zrození Ježíše, i zde užívá jazykové stylizace, aby dětského čtenáře seznámila s duchovním významem Vánoc. Představeny tu jsou kromě Ježíše, Panny Marie a Josefa také postavy Jana Křtitele, tři králů, či král Herodes. Příběh o Ježíšově zrození ukončuje odkazem k dalšímu významnému církevnímu svátku, o němž se s vyprávěním Ježíšova příběhu pokračuje. Kniha je dovedena až do posledního dne vánočních svátků, kdy se dětské vypravěči *Vánoční knížky* (respektive autorčiny děti) převlékají za tři krále a koledují.

Jestliže *Vánoční knížku* zasvětila křesťanskému tématu za využití oblíbeného biblického příběhu, pak v nejnovější knize *Noemova archa: příběh o potopě světa* (2010) se věnuje přímo jednomu ze starozákonních příběhů zapsaných v knize Genesis. Autorka tentokrát předkládá výtvarně velmi expresivně vyvedený bilderbuch, který barvitě zachycuje biblický příběh o potopě světa. Pomocí jasných, zářivých a kontrastně laděných barev vytváří z velké části ilustrace kompozičně náročnější a propracovanější oproti předchozím knihám. Obsáhlé ilustrace zaujmou svou expresivitou malé i velké recipienty, jejich efektní výpravné ztvárnění zpřístupňuje knihu i mladším, čtenářsky ještě nezpůsobilým dětem (viz příloha č. 17).

Zřejmý posun po stránce výtvarné představuje autorčina práce s textem. Opouští strojově tištěné písmo a stručné vyprávění vpisuje štětcem za pomoci temperových barev přímo do svých obrazů. Přirozeně využívá barevně kontrastní podklad k zvýraznění textu a odlišení od ilustrací.

Jednoduše koncipovaný doprovodný text přibližuje biblický příběh o potopě světa s příznačnou autorčinou věcností a popisností. Se smyslem pro detail a navození autenticity představuje zkažený svět onoho velkého, prastarého příběhu: ... *svět byl zkažený a žily na něm bezcitné stvůry*¹³⁴. Tímto textem uvozuje začátek příběhu a popisuje až drastický obrazový výjev modré příšery trhající nevinnou holubičku, přičemž neopomíjí příznačný detail – drobné, rudé kapky krve a dvě bělostná holubí pírka padající až s viditelnou lehkostí k zemi. Pokračuje božím rozhodnutím zničit všechno živé a zachovat jediného dobrého člověka Noema a jeho zvířata, andělským zvěstováním potopy, stavbou obřích lodí a pak již samotnou

¹³³ ŘÍČANOVÁ, T.: *Vánoční knížka*. Praha: Baobab, 2006.

¹³⁴ ŘÍČANOVÁ, T.: *Noemova archa: příběh o potopě světa*. Praha: Baobab, 2006.

potopou. Ani ta však nebyla věčná a po dalším roce neklidného čekání, až Země oschne, byl svět konečně obnoven. Na závěr připojuje obzvláště barevně působivou oslavu přírody, jejího znovuzrození, samozřejmě díkůvzdání a také Boží slib, že již nikdy nebude země zničena kvůli člověku. Útěšná a zbožná jsou slova autorky na rozloučenou: *Věřte také duze, která připomíná Boží slib! A klidně spěte.*¹³⁵ *Noemova archa* je obrázková kniha vhodná i pro nejmladší čtenáře, vizuálně pozoruhodné ilustrace jsou její nespornou dominantou výrazně zastiňující rovinu textovou.

2.4.6 Anna Neborová (1968)

Výtvarnice a ilustrátorka Anna Neborová zahájila svou uměleckou činnost roku 1987 na Akademii výtvarných umění, kde studovala v ateliérech Jiřího Ptáčka, Jiřího Sopka a Bedřicha Dlouhého. Její tvůrčí styl malby bývá někdy přirovnáván k tzv. neokopu připomínajícímu plakátovou tvorbu na hranici s fotografií. K jejím významným výtvarným počínům patří cyklus *Tiché útoky*, v němž za pomoci fotografického vidění zparodovala kult umělé krásy modelek. Umělecké vlohy zdědila jednak po svém otci – fotografovi Leoši Neborovi, ale také matce Haně Neborové, která je autorkou knihy *Golem*. Za své ilustrace ke knize *Červený panáček* od Jany Pohankové získala ocenění Zlatá stuha, Bílá vrána a druhé místo v soutěži Nejkrásnější české knihy 2002 v kategorii Literatura pro děti a mládež.

2.4.6.1 Autorská tvorba Anny Neborové

Prozatím jediná autorská kniha Anny Neborové vyšla roku 2004 pod názvem *Oskar a Mimi*. Inspirací pro příběh o holčičce Mimi v černých šatech a toulavém psu Oskarovi se autorce stal vlastní stejnojmenný pes, kterému je také kniha věnována. Moderní pohádkový příběh vypráví o podivuhodném světě, kde nebe podle rozmarů Nebeské kočky neustále mění své barvy. To ale není jediná zvláštnost. Jak už to v pohádkách bývá, zvířata provázející své lidské přátele podléhají antropomorfizaci. Stejně jako lidé také chodí po dvou, přebírají mnohé lidské rozmary a někteří dokonce čtou noviny a věnují se neustálému studiu. K tématům nejdůležitějším ovšem patří oblast citů – lidských i zvířecích. Odhaluje čtenářům důležitost a krásu přátelství s neodmyslitelným porozuměním, sounáležitostí a laskavostí.

¹³⁵ ŘÍČANOVÁ, T.: *Noemova archa: příběh o potopě světa*. Praha: Baobab, 2006.

Poměrně krátký jednoduchý příběh vypráví o osamělé dívce Mimi, která touží po spřízněné duši, s podobnými zájmy, s pochopením a touhou si hrát. Mimi netrápí pracující unavení rodiče, žije pouze s kocourem – Profesorem, který neustále něco studuje, ale pro dětské hry nemá pochopení. S Oskarem je to ale jiné, seznámí se spolu náhodou, či spíše do sebe vrazí, a laskavá Mimi ho poté k sobě domů pozve na čaj. Se společnou zábavou se jejich přátelství prohlubuje. Najednou se z toulavého osamělého psa stává milý pes domácí, který se bojí, že bude muset odejít. Rozhodne se na radu Profesora poprosit Nebeskou kočku o pomoc. Chce udělat Mimi radost, aby si ho začala vážit a mohl zůstat s ní. Protože je prostě psem, kterému chybí kočičí jemnocit, obzvláště ten nebeský, promění se jeho překvapení v malou katastrofu. Nebeská kočka ho ale na holičkách nenechá, pohromu mávnutím štětce napraví a zachrání tím i jedno neobyčejné přátelství.

Čtenářům autorka prostřednictvím vcelku nenáročného příběhu předává mnoho zajímavých a hlavně moudrých postřehů, které poučí, ale způsobem podání jistě i pobaví. To je doména zejména Oskarova, polidštěného psího poplety, a dílem i lehce suchopárného kocoura Profesora. Oskar je dětinský, svěhlový i sebestředný, zároveň ale i moudrý, věrný a zábavný. Mimi, v podstatě ještě malá školačka, je naopak zodpovědná, laskavá a trpělivá. Kromě zvířat autorka také oživuje a polidšťuje věci, například konvici: „*Jak se jmenuješ? naliže mu holčička čaj a puntíková konvice se zamračí, nesnáší, když holčička bryndá.*¹³⁶ nebo střevice, kterým se nechce na výstavu. Zjevné je to ale zejména v rovině výtvarné, kde i váza, šálky na čaj, šachové figurky či kabelka mají obličej, ruce a nohy.

Rovina ilustrační upoutá neobyčejnou barevnou hravostí, které se dostává prostoru ve ztvárnění onoho nezvykle duhového nebe, Mimiina pokoje nebo pozadí v úvodu a na závěr knihy. Duhové barvy vytváří zvláštní náladu příběhu, svým dílem se na ní podílí také zjednodušené pojetí ilustrací, a to zejména ve zpracování pozadí (viz příloha č. 18). Příznačné výtvarné zkratky jsou ovšem vystaveny i postavy, v obou případech účelně a osobitě. Po stránce jazykové kniha nenabízí žádné záludnosti, snadno přístupná proto svým nenáročným vyprávěním bude již dětem mladšího školního věku. Drobné vtipné zpestření v graficky odlišném provedení pak představuje Oskarův prosebný dopis k *Nebeské kočce*¹³⁷ v gramaticky roztomile nepoučeném provedení.

¹³⁶ NEBOROVÁ, A.: *Oskar a Mimi*. Praha: Brio, 2004, s. 15.

¹³⁷ NEBOROVÁ, A.: *Oskar a Mimi*. Praha: Brio, 2004, s. 35.

2.4.7 Petr Šmalec (1974)

Petr Šmalec je dalším z představitelů mladé výtvarnické generace. Studia zahájil na Hellichově Střední průmyslové škole grafické v Praze, následně pokračoval stejně jako Tereza Říčanová na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Ateliéru ilustrace a grafiky u profesora Jiřího Šalmouna. Jako kreslíř se věnuje grafickému designu, ilustraci a volné tvorbě. V současnosti žije v Olomouci, kde pracuje na plný úvazek jako grafik Muzea umění Olomouc.

2.4.7.1 Šmalcova abeceda

Aktuální podobu moderní knihy pro děti obohatila v posledních letech celá řada zajímavých a osobitě pojatých autorských knih. Kromě některých výše zmíněných jistě nelze přehlédnout příspěvek Petra Šmalce – *Šmalcova abeceda* (2005), který svým pojetím zpestřil tvorbu tzv. abecedářů v české literární produkci. Přestože se nejedná výhradně po stránce výtvarné a literární o tvorbu Petra Šmalce, hlavní tvůrčí zásluhy lze připsat právě jemu.

Na první pohled zaujme výtvarným ztvárněním tzv. křivkovou grafikou, které je autorskou záležitostí právě Petra Šmalce, na koncepci se pak spolupodílela Markéta Šimková. Barevné ilustrace zde plní jednu z několika stěžejních rolí. Na každé dvoustraně nalezneme čtenář dva typy ilustrací – na levé straně vždy konkrétní písmeno s připojenou básní a hádankou výmluvně doprovází drobnější obrázek v černobílém, sépiově zabarveném provedení, který doplňuje hádanku a podle něhož má dětský čtenář tuto zadanou hádanku také rozluštit. Na protilehlé straně jsou umístěny celostránkové barevné obrázky, které ilustrují konkrétní báseň a často jsou i důležitým vodítkem pro objasnění hádanky. Jsou však podstatně podrobnější a informativnější, nechybí jim ani humor a nadsázka sklouzávající až k potřeštěnosti. Každému písmenu jsou pomocí básně přiřazena určitá slova, aby se dětský čtenář naučil ztotožnit písmeno s konkrétním významem se shodnou počáteční hláskou; tomuto ztotožnění napomáhají právě ilustrace, které dávají slovům konkrétní podobu. Tak děti poznávají nové věci, významy a situace. V ilustracích jsou postaveny před úkol najít právě ty, o nichž je řeč. Jejich téma určují svým textem rozverně básničky, o něž se autorsky podělili zejména Radek Malý společně s Jiřím Dvořákem, Markétou Šimkovou a o písmenu *H* básnil

sám Petr Šmalec. Písmena jsou řazena přirozeně v abecedním sledu, zařazena je i většina písmen s háčkem, vynecháno je pouze W. U některých písmen (*Q, Ř, T*) zase chybí básničky.

Úzké propojení textu a obrazu dokládá i báseň provázející písmeno *P*:

*Na poštu dnes půjdem oknem,
ale stejně při tom zmoknem.
Povodeň se neptá,
jen topí a deptá.*

*Odteď všichni nájemníci
můžou bydlet na ulici.
Postel, pračka, piano –
mámo, máme vyhráno!*

*Praseti ta voda svědčí,
vid'te, pane potápěči?
Do chlívku se zítra schová
vydrbané do růžova.*

V konfrontaci s protilehlou stranou a její ilustrací je zřejmé výstižné znázornění situace vyjádřené v básni. Při potopě pluje ve vodě kolem pošty mnoho zajímavých věcí, o kterých se zmiňuje báseň a které má dítě za úkol správně pojmenovat – potopa, pošta, postel, pračka, piano, prase a pan potápěč (viz příloha č. 19). Tak autoři u většiny písmen nápaditě propojují dvě hlavní roviny knihy. Obvykle básně obsahují drobný příběh, spojují skutečnosti zdánlivě neslučitelné, jako v básni a úkolu k písmenu *R*: *Vážení posluchači radia Ruch, dnes budete na vlastní uši svědky unikátního boxerského utkání mezi člověkem a strojem*. Dostávají se tak až do polohy nonsensové.

Od básně vede čtenářova cesta k další rovině, k hádance, která svými otázkami a úkolováním vyzývá recipienty k aktivnímu zapojení. Jednou hledají ztracené brýle, jindy obraz viděný v kukátku, kromě kombinačních schopností prověří autor také znalosti a vědomosti, nutno podotknout, že nejen ty dětské – to když u písmene *Č* mají určit, co ze tří rostlin na prvním obrázku lze vyrobit a nalézt na druhém obrázku v čajovně. Jindy musí zapojit svůj důvtip, logické uvažování či postřeh. Při luštění hádanek se děti často zapotí a

prověří svou trpělivost, s nimi někdy i dospělí předčitatelé. Nejistotu však rychle rozptýlí řešení na samém konci knihy. Text hádanky navíc doplňují ony černobílé sépiově zbarvené ilustrace tvořící poslední důležitou součást. Z nich může čtenář při hledání řešení vycházet, tvoří totiž nedílnou součást zadání hádanek a úkolů. Podobnou funkci mohou ale plnit i obrázky z pravé strany. Na konci knihy čtenář nalezne kromě řešení hádanek také abecední seznam využitých, vyobrazených slov a jako bonus na vnitřní části zadních desek plán pro hru Člověče, nezlob se.

Jednotlivá písmena ovšem nejsou a někdy ani nemohou být zpracována jednotným způsobem. U písmene *X* žádná slova začínající touto pro češtinu neobvyklou hláskou nenajdeme. Použita jsou pouze některá slova nikoliv domácího původu obsahující *X* uvnitř slova (Rexík, Mexiko, boxer). V ilustraci autor vyřešil problém jednoduše – vyobrazil řadu věcí a situací, kde se v podstatě cokoli kříží, např. plot, koleje, závory, výstražný kříž před železničním přejezdem, konstrukce letadla ad. Chybět však může i básnička, u písmene *Q* dokonce autoři zapojují pouze text hádanky a celá dvoustrana je vyvedena v barevné celoplošné ilustraci.

Knihy – abecedář tak nabízí čtenářům hned několik možností, jak ji uchopit a jakým způsobem se probrat její bohatou, naučnou a neobyčejnou nabídkou možností. Důležitou roli při tom jistě sehraje i věk recipienta.

2.4.8 Alžběta Skálová (1982)

O grafičce a ilustrátorce Alžbětě Skálové jsem se zmínila již výše, v souvislosti s jejím otcem Františkem Skálou mladším. Po jeho vzoru se věnovala nejprve studiu na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze obor filmová a televizní grafika, poté studovala u Juraje Horvátha v atelieru Ilustrace a grafiky. V současnosti se věnuje ilustrační tvorbě především dětských knížek, za něž získala již několik ocenění. Autorská kniha *Péťa medánek* (2009) se stala Nejkrásnější knihou roku 2009 v kategorii Literatura pro děti a mládež a za knihu *Pampe a Šinka*, vydanou v minulém roce nakladatelstvím Arbor vitae, získala Magnesii Literu 2011 v kategorii kniha pro děti a mládež. Autorsky spolupracuje zejména s nakladatelstvím Baobab a také s volným sdružením grafiků a ilustrátorů Kopr¹³⁸, které se zaměřuje na tvorbu knih především po stránce výtvarné a grafické.

¹³⁸ Kopr [online]. [cit. 15.4.2011]. Dostupné z <<http://www.koprbooks.org/koprbooks>>.

2.4.8.1 Autorská knižní tvorba Alžběty Skálové

Skálové doposud nejvýznamnější literárně výtvarná práce pro děti *Pampe a Šinka* vznikla již roku 2008 jako diplomová práce uzavírající její studia na VŠUP. Vypráví laskavě něžný příběh o dvou podivných miniaturních postavičkách z různých stran světa. Obě se zrodily z chmýří. *Ona z pampelišky a ten druhý u ocásku lišky Pampe. Než stihli slétnout na zem, zavál vítr a nesl je, až se potkali na okně jednoho pokoje. V pokoji si pak našli krásný domeček... Zabydleli se v krabici s dřevými ponožkami, co je má maminka připravené na zašítí.*¹³⁹ Tak začíná jejich poklidný společný život se všemi jeho všedními záležitostmi, jako nakupování potravin, vaření, pěstování zeleniny, zašívání ponožek, a protože se rádi baví, nechybí ani karneval s ostatními miniaturními obyvateli domácnosti nebo oslava narozenin. Dokáží se radovat z obyčejných věcí a ze života, jsou laskaví, přátelští a pohostinní, sní své skromné sny a mají se rádi. Jejich svět je idylický a dětem jde výchovně příkladem.

Autorka rozděluje knihu do několika kapitol věnovaných vždy jednotlivému menšímu příběhu. Ty vypráví zejména celostránkové ilustrace doprovázené skromnými textovými komentáři vypravěče. Vlastní promluvy postav většinou umísťuje do komiksových textových bublin podobně jako třeba Dagmar Urbánková v *Chlebové Lhotě*. Také Alžběta Skálová soustředila svou vynalézavost a hravost nejen do oblasti výtvarné, ale i literární. Hned v úvodu čtenář narazí na jeden z jejích slovních experimentů. *Ona z pampelišky a ten druhý z ocásku lišky Pampe*¹⁴⁰, dohromady Pampe a Šinka. Obdobně autorka zapojila fantazii také v kapitole *Papižel*¹⁴¹, kde se oba hrdinové vydají do lednice nakoupit potraviny. A ne tak obyčejné – na obrázcích jsou běžné známé potraviny jako brambory, květák, lilek, houba nebo mrkev, popisky ovšem říkají něco trochu jiného. Ať už autorka čerpala konkrétně z dětské mluvy nebo pouze z hlubin své fantazie, vytvořila vtipná a hravá pojmenování typu bambuly, běták, lulek, hňouba či mrněv. Děti tak mají příležitost ujasnit si díky barevným ilustracím, jak to s těmi potravinami vlastně je.

V rovině výtvarné autorka využívá kresbu akvarelem, kterou doplňuje přirozeně působícími kolážemi z různých materiálů, nejčastěji textilií či papíru (viz příloha č. 20). Kromě zmíněných textových bublin typických pro komiks se tomuto literárnímu žánru místy

¹³⁹ SKÁLOVÁ, A.: *Pampe a Šinka*. Praha: Arbor vitae, 2010.

¹⁴⁰ SKÁLOVÁ, A.: *Pampe a Šinka*. Praha: Arbor vitae, 2010.

¹⁴¹ SKÁLOVÁ, A.: *Pampe a Šinka*. Praha: Arbor vitae, 2010.

přibližuje rovněž grafickou úpravou, když příběh namísto celostránkových ilustrací zachycuje v jednotlivých dějových sledech v obrazových oknech.

2.4.9 Ženské autorky tvořící knihy pro děti „ženskými“ prostředky

Ze zcela jiného soudku pochází tvorba ženských autorek posledních let – Dagmary Urbánkové, Evy Volfové a Petry Kubáčkové. Každá z nich přistupuje ke knižní tvorbě pro děti zcela osobitě, ke společným rysům jejich práce však patří příznačná ženská citlivost, nebo také mateřská něha a především zdatnost v ručních pracích. Vlastnoruční výtvořky jsou základem jejich knih, ať už se jedná o vyšívání, háčkování či šití propojené s tvořením z papíru, z plechu či různých jiných materiálů.

2.4.9.1 Dagmar Urbánková (1972)

Takovým směrem se vydala výtvarnice Dagmar Urbánková. Umělecky zaměřila již svá studia na Střední uměleckoprůmyslové škole v Uherské Hradišti a posléze také studium scénografie na pražské DAMU. Kromě vlastní výtvarné tvorby několik let pedagogicky působila ve studiu Paleta, kde vyučovala výtvarné obory, a jako výtvarnice – scénografka spolupracuje s pražským Divadlem Minor. Ve spolupráci s nakladatelstvím Baobab vydala již tři autorské knihy pro děti: *Byl jeden dům* (2004), *Adam a koleno* (2007) a nejnověji *Chlebová Lhota* (2010). Za prvotinu *Byl jeden dům* získala ocenění Zlatá stuha za rok 2004. Věnuje se ale také tvorbě básní a drobných próz.

2.4.9.1.1 Autorská tvorba Dagmar Urbánkové

Zkušenosti své původní profese – scénografky zjevně zúročila ve své knize *Adam a koleno* (2007). Úvodní téma o natlučeném kolenu tu nabírá zcela neočekávaný směr. Z obyčejného dětského karambolu a bolítky rozvíjí autorka fantazijní příběh o světě babičky Kolínkové za roztrženými kalhotami. Ten je vměstnán do čerstvě vzniklé nevelké díry. Před zraky malého chlapce Adama vyobrazeného na fotografiích se rozprostírá neobyčejné obydlí i s babičkou. To autorka vytvořila a důkladně naaranžovala z docela miniaturních, starých a nepotřebných věcí (viz příloha č. 21). Obydlí vystavěla z papíru a kartonu, stejně tak i

nábytek za současného využití dřevěných větviček, destiček a kousků látky. Vybavení „domácnosti“ doplňují ještě miniaturnější plechové a měděné kousky nádobí, nadmíru zručně využívá i pomerančové kůry. Nechybí ovšem ani umně vyrobené předměty osobní potřeby jako kartáč, hřeben, zrcadlo, umyvadlo či drátěné brýle. K dokonalosti autorka dovedla také loutku samotné babičky včetně její „garderoby“ – obojí vlastnoručně ušila z kousků všemožných textilií. Pro značně stylizované fotografické výjevy využila rovněž kousky zeleniny, které babičce rostou dole v kredenci, kousky neuvařených těstovin jako vřetena, písmenka i vlastní těstovinové výtvary. Ze všech těchto vyrobených drobností naaranžovala maličký svět, doplnila barevnými ilustracemi, a to vše nakonec zachytil Michal Hladík na barevných fotografiích i s reálnými fotografiemi malého chlapce Adama, tentokrát v černobílém provedení, který to vše prožívá. S Michalem Hladíkem poté spolupracovala i na další autorské knize. Fotografický příběh doprovází psaným příběhem, přístupným díky jednoduchým a stručným větám i nejmenším čtenářům. Autorčino vyprávění prostupuje Adamova vnitřní řeč a doplňují také babiččiny promluvy: *Co to tam je? Tam snad někdo bydlí? A zrovna vstává? Asi to bude nějaká babička. Kdyby se tak otočila! Adam se rozhlíží, chtěl by nakouknout pod stůl, do hrnců, za závěs... Babička vstala a někam jde, nejspíš do koupelny. Je dobré se takhle po ránu umýt. Teď se, Adame, nedívej. Musím si nandat zuby. V Adamovi hrklo.*¹⁴² Stručné věty nezatěžují děti zbytečnými významy, jednoduše a výstižně doplňují obrazy a s citem pro potřeby dětského čtenáře podněcují jejich fantazijní svět. Zajímavé oživení přináší mluva svérázné babičky s hovorovými a nářečními výrazy jako kastrol, vařecha, žufánek, gemby či štokrle.

V nejnovější práci pro dětské čtenáře *Chlebová Lhota* (2010) autorka využívá osvědčených prvků z knihy předchozí, zároveň však přichází s mnoha novými. Také proto ji lze považovat v porovnání s předchozí prací za čtenářsky náročnější, rozsáhlejší i nápaditější. Opět si pohrává s různými materiály: z textilií za pomoci šití tvoří hadrové loutky, tentokrát hned několik, vedle toho si při aranžování scének příběhu vypomáhá opět materiály jako je dřevo, větvičky, papír, kousky plechu, drátu a při modelování zřejmě využívá i hlínu a barvy. A protože příběh vypráví o Lhotě Chlebové, je stěžejním materiálem nově právě chleba a chlebové těsto ve všech svých podobách (viz příloha č. 22).

Na počátku všeho byl chlebovník, s příchodem ledového větru z něj opadaly všechny houstičky, bagety, dalamáanky a chleby, a tak Chlebová Lhota vznikla. V chlebových

¹⁴² URBÁNKOVÁ, D.: *Adam a koleno*. Praha: Baobab, 2007.

příbytcích zasypaných sněhem, vlastně hladkou moukou, tu žijí její obyvatelé, hadrové loutky Jasmína a Jan, ale i bába Patková, Pako či doktor Bageta. S životem ve Chlebové Lhotě čtenáře seznamuje učitel Jan – vypráví, jak je to s větrem, jak tu kynou nové domy i s lidmi, jak to bylo s nejstarší obyvatelkou bábou Patkovou, strážkyní tradic, s jeho manželkou Jasmínou i s Pakem, kterého vítr přivál až ze Španělska, a jaký je to výborný sběratel, kutil a kuchař. Při té příležitosti autorka do knihy zakomponovala také recept *Paella podle Paka* doplněný velkou lákavou fotografií pokrmu. Hlavní odbornicí na pečení z chlebového těsta je však bába Patková. Potřebuje-li někdo něco, bába Patková to buď upeče, nebo Pako vykutí a je jedno, jedná-li se o dlaždice, postel nebo peřinu.

Formální kompozice knihy je rozvržena do dvou částí. První je vyvedena na obyčejném papíře s černobílými kresbami, doplněnými textem v úpravě tiskacího písma působícího jako ruční práce. Vlastní Janovo vyprávění má již úpravu psacího písma, která umocňuje dojem autentičnosti zápisků na způsob kroniky. Po vzporu komiksů autorka připojuje ke kresleným postavám textové bubliny, kde je nechává promlouvat v textu opět v podobě verzálek. Výjimku tvoří pouze *Katalog kynutých a lisovaných výrobků* Ludmily Patkové. Tady využívá různé obrázky – výstřižky tvořící koláž. Všechny chlebové položky katalogu jsou popsány velkým písmem psacím strojem, jediný recept na paellu je psán písmem počítačovým. Obrázky v onom katalogu jsou uspořádány chaoticky, přesněji poskládány z různých kreseb, fotografií i výstřižků, ovšem pouze v černobílém provedení na obyčejném papíře, stejně jako ostatní stránky věnované textu. Ten se prolíná s černobílými kresbami, které často oživuje komiksovými textovými bublinami, jimiž nechává postavy mezi sebou promlouvat. Ve vyprávěních o Pakovi a o Jasmíně dokonce využívá komiksová okna.

Nejpoutavější složku knihy ovšem tvoří opět fotografie naaranžovaných scénérií, s nimiž se čtenář setkal již v knize *Adam a koleno*. Ty zachycují neobyčejný svět tvořený z autorčiných miniaturních chlebových výtvorů od postele, stolu, židlí, peřiny až po knihovnu či rádio. Úplně vše ale z chleba vyrobeno není, již zmíněné látkové loutky jsou obklopeny i dalšími autorčinými minimalistickými výtvary. Fotografie ukrývají mnoho zajímavých a překvapivých detailů, které děti mohou krok za krokem objevovat. Z pecnů chleba, housek i baget spolu s moukou a loutkami také naaranžovala okouzlující výjevy z Chlebové Lhoty, tonoucí v přívalech mouky jako v zimní peřině. Kromě fantastického příběhu a obdivuhodných fotografií nabízí kniha dětem také poučení o významu mezilidských vztahů, zejména lidské sounáležitosti.

Chlebová Lhota Dagmar Urbánkové je laskavým i humorným dílem, zajímavý námět výrazně vyzdvihuje originální ilustrační pojetí. Po jazykové stránce je kniha snadno srozumitelná a přístupná i malým čtenářům, přestože vzhledem ke knize předchozí nelze přehlédnout značný posun co do rozsahu i náročnosti textu. Urbánkové hra s jazykem spočívá ve zvolené formě vyprávění. Průvodce knihou učitel Jana vytváří dojem kronikářského vyprávění. Jeho tok prokládá již zmíněnými promluvami jednotlivých postav, které vyprávěcí autenticitu ještě umocňují. Smysl pro hru a nápaditost pak autorka projevila při výběru jmen postav a názvů. Příznačný název vísky Chlebová Lhota výstižně charakterizuje místo příběhu, rovněž lidé v ní žijící se honosí příznačnými jmény. Ta jsou laděna v „pečivovém“ duchu. Osídlení Chlebové Lhoty výmluvně mapuje jedna z prvních fotografií v knize. Kromě výše zmíněných obyvatel zde sídlí Skroječkovi, Žitovi, Hladkovi, Kornšpicovi a najde se tu i Hospoda U Kvásků. Jazykovým oživením je také postava Španěla Paka Barreiry, spolu s nímž autorka zapojuje výrazy ze španělštiny, např. señorita, oh díos mío!, hlavně ale z oblasti gastronomie: gaspacho, calamares fritos, paella¹⁴³.

2.4.9.2 Petra Kubáčková (1973)

Vlastnoručně vytvořené postavičky se staly základem také obrázkové knihy Petry Kubáčkové s výmluvným názvem *O andělovi, noční můře, statečném medvídkovi, hodném slonovi, opici a divoké huse*. Výtvarná tvorba ale představuje spíše její zájmovou činnost. Jako jediná z uvedených autorů v této diplomové práci nevystudovala umělecký obor, ale sociologii na Masarykově univerzitě v Brně. Profesně působí jako sociální koordinátorka pro Nadační fond dětské onkologie Krtek. Vedle toho se ale dlouhodobě věnuje tvorbě loutek, ať už háčkováním, odléváním nebo kreslením a spolupracuje také s divadlem Líšeň.

2.4.9.2.1 Autorská tvorba Petry Kubáčkové

Všechny postavičky z titulu výše zmíněné autorčiny knihy a k tomu ještě dva hlavní aktéry obrázkového příběhu autorka sama uháčkovala, podle potřeby a vývoje příběhu naaranžovala do různých situací a ty posléze fotograficky zachytila. Dobrodružství háčkovaných bytostí se odehrává v posteli malého spícího chlapce, možná i proto probíhá

¹⁴³ URBÁNKOVÁ, D.: *Chlebová Lhota*. Praha: Baobab, 2010.

takřka beze slov, tiše, aby se nevzbudil. Z pod peřiny se vyklubou dvě háčkované postavičky – „modrobílý“ a „červenobílá“, oba hebcí a měkoučcí na pohled. Nejprve jim anděl přinese šálek mléka k snídani a poté se vydávají z peřin na výpravu. Tam je však zaskočí noční můra – červenočerný čert, před nímž je zachrání statečný medvídek. Narazí také na hodného slona, který je sveze na svém hřbetě, opici, s níž se proletí vzduchem, a nakonec na husu, která je navede zpátky k domovu, k chlapci v peřinách. Maňáskový příběh se odehrává v dětské posteli a v její těsné blízkosti. První a poslední fotografie se spícím chlapcem ale také napovídají, že celé dobrodružství se pravděpodobně rodí v jeho snech.

Obrázková knížka Petry Kubáčkové je určena pro nejmenší děti, které ještě neumí číst a vnímají příběh především skrze obrázky. Proto je kniha po jazykové stránce omezena z velké části na věty jednočlenné. Hojně využívá citoslovce: jako *kuk!*, *mňam!*, *ba!*, *pomóóó!*, *túúú!*¹⁴⁴, i další neslovesné větné útvary: *Rychle! Kudy? Tudy!*¹⁴⁵ Nelpí však pouze na jednoslovných promluvách, užívá i jednoduché věty: *A jsme tady. To je ale výška... Mně neutečete! Medvídek je hrdina!!!*¹⁴⁶ Vlivem omezených jazykových prostředků a působivému obrazovému příběhu připomíná kniha trochu leporelo a trochu obrazový komiks o maňáskovém divadle s minimem slov (viz příloha č. 23). Ta ani nejsou pro malé recipienty zapotřebí, příběh o dobrodružství, odvaze, nebezpečných nástrahách, přátelství a návratu domů promlouvá dosti výmluvně ze samotných fotografií. Pro dospělého vnímatele může být kniha Petry Kubáčkové dalším ze zajímavých knižních počinů nakladatelství Baobab v elegantních, textilií potažených deskách, kde, jak už je takřka zvykem tohoto nakladatelství, příběh knihy začíná již na deskách. Její působivost, přístupnost a srozumitelnost dětským recipientům zřejmě nejlépe vyhodnotí ony samy.

2.4.9.3 Eva Volfová (1979)

S výtvarně neobyčejnou knihou přišla rovněž prostřednictvím nakladatelství Baobab výtvarnice Eva Volfová. I ona se v rovině výtvarné opírá o výtvary vlastní ruční práce, tentokrát z oblasti vyšívání. Na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze vystudovala

¹⁴⁴ KUBÁČKOVÁ, P.: *O andělovi, noční můře, statečném medvídkovi, hodném slonovi, opici a divoké huse*. Praha: Baobab, 2006.

¹⁴⁵ KUBÁČKOVÁ, P.: *O andělovi, noční můře, statečném medvídkovi, hodném slonovi, opici a divoké huse*. Praha: Baobab, 2006.

¹⁴⁶ KUBÁČKOVÁ, P.: *O andělovi, noční můře, statečném medvídkovi, hodném slonovi, opici a divoké huse*. Praha: Baobab, 2006.

v ateliéru textilní tvorby a věnuje se rovněž tvorbě grafické. Kniha *Kočička z kávové pěny* (2006) ovšem není čistě jejím autorským projektem, přesto si myslím, že vhodně doplňuje dvě výše zmíněné knihy od Dagmar Urbánkové a Petry Kubáčkové.

2.4.9.3.1 Tvorba Evy Volfové

Kočička z kávové pěny vznikla ve spolupráci se spisovatelkou Terezou Horváthovou. Vystudovala francouzskou literaturu na Karlově univerzitě a působí proto také jako překladatelka, redaktorka a nakladatelka právě v Baobabu.

Kočička z kávové pěny se svými skromnými rozměry a rozsahem zařadila do baobabské edice *Do malé kapsy*, podobně jako knížky Terezy Říčanové či Dagmar Urbánkové. Ilustrace Evy Volfové tu jsou neobyčejnou záležitostí. Převážně zadním stehem vyšívá na nejrůznější kousky textilií příběh kočičky, která se za maximálně příhodných podmínek zrodí z teplé kávy a nadýchané pěny. Taková událost se stane jednou za sto let. Pak se ještě napije smetany, narostou jí fousky a konečně je z ní opravdová kočka. Tam, kde se narodila, ji ale štěstí nečeká. Vyhnána na ulici kráčí promrzlými ulicemi a hledá místo, kde by přečkala zimu. Zabydlí se v jedné prádelně a rázem je z ní namísto kávové kočičky kočka toulavá. Přestože trpí zimou, hladem a lidé k ní nejsou právě přívětiví, i pro ni se nakonec najde teplé místečko, když se jí ujme malý Josífek.

Autorčin zadní steh působí neuměle a poněkud rozevlátě, vytvořené obrázky připomínají svou hrubostí a jednoduchostí dětské kresby (viz příloha č. 24). Na různých textilních ústřížcích, utěrkách, ručnicích či ubrusech autorka vyšívá barevnými přízemi příběh neobyčejné kočky. Pro něžný a citlivý příběh volí jemné barvy a vytváří výšivky zajímavých tvarů a perspektivy, která je nutným důsledkem dvourozměrné pracovní plochy, tedy vyšívacího plátna. Výšivky – ilustrace jistě nenechají v klidu dětskou a ani dospělou imaginaci. Notná míra abstrakce nutí recipienta pozorně vnímat všechny obrázky, které nepatří právě k nejjednodušším. Hra s tvary, barvami, materiály a vzory tvoří neobyčejný svět, vizuálně poutavý, jemný až nadýchaný, asi jako tu pěnu, ze které se kočička zrodila. To vše díky netradičnímu tvůrčímu přístupu a využitých materiálů.

Obrázkový příběh doplňuje svým vyprávěním text od Terezy Horváthové, který stručně a příhodně onen příběh slovy přibližuje. Na začátku příběhu se autorka drží veršů: *Víš, co se stane, když maminka vypije tureckou kávu? / Vyluští z lógru, že zima bývá k ránu, / zatímco*

*když tatínek koupí nový kávovar, / hostů nám přibude i židlí pár.*¹⁴⁷ Velmi rychle, hned o dvě stránky dále, se příběh přenesl do prozaického vyprávění: *Potom... jó potom, ale stane se to jednou za sto let a je k tomu zapotřebí: teplota tak akorát, trochu cukru a skořice a nějaké to chrápání, se z teplé kávy a nadýchané pěny narodí kočička.*¹⁴⁸ V textu lze sledovat několik dílčích drobných příběhů, které dávají ilustracím konkrétní význam, ne však jediný možný. Čtenářově tvořivé fantazii se dostává dostatek prostoru pro vlastní osobitý fantazijní příběh.

¹⁴⁷ VOLFOVÁ, E.: *Kočička z kávové pěny*. Praha: Baobab, 2006.

¹⁴⁸ VOLFOVÁ, E.: *Kočička z kávové pěny*. Praha: Baobab, 2006.

3 Nakladatelství a edice autorských knih pro děti

Vydávání literatury pro děti se na českém knižním trhu věnuje celá řada nakladatelství, od obřích nakladatelských domů jako Albatros, až po nakladatelství tzv. jednoho člověka jako Meander. Autorská knižní tvorba pro děti je však speciální záležitostí. Podle výše uvedených knih v této práci je zřejmé, že k hlavním vydavatelům právě tohoto typu knih patří v českých podmínkách zejména dvě, dosti skromná, nakladatelství – Meander a Baobab.

3.1 Nakladatelství Meander

Nakladatelství funguje od roku 1995, kdy vzniklo z potřeby Ivany Pecháčkové, majitelky a jediné redaktorky nakladatelství, vydat vlastní knihu. Úmysl se zdařil a Meander v současnosti zaujímá dosti neobyčejné postavení v českém nakladatelském světě. Zaměřuje se obzvláště na autorské knihy pro děti a mládež domácích i světových autorů. V duchu motto: *Krásné knihy chytrým dětem i jejich rodičům!*¹⁴⁹ klade důraz na uměleckou úroveň knih, zejména co se týče výtvarného zpracování. Knihy jednoho z kmenových autorů Meanderu – Petra Nikla jsou výmluvným příkladem. Přehled titulů tohoto nakladatelství zahrnuje i další jména významných současných výtvarníků. Ty Ivana Pecháčková podobně jako Nikla sama záměrně oslovila a výsledkem jsou originálně a nevšedně pojatá díla po stránce výtvarné i literární.

Knihy z produkce nakladatelství Meander jsou obecně určeny starším dětem, které jsou schopny nad knihou skutečně přemýšlet a vnímat její hodnoty. Svým nadstandardním pojetím si však nenachází čtenáře pouze u dětského publika. Pro dospělé recipienty jsou knihy Meanderu často uměleckými až sběratelskými kusy, které zařazují do svých knihoven i z „pouhé“ prestiže. S vysokou uměleckou úrovní a s typografickou a tiskařskou dokonalostí knih, za níž stojí neúnavnost a perfekcionismus redaktorky Ivany Pecháčkové, přirozeně souvisí poměrně vysoká cena, v závislosti na daném titulu. Na druhou stranu knihy z produkce nakladatelství Meander doslova sbírají zajímavé knižní ceny či nominace v soutěžích jako Magnesia Litera, Nejkrásnější kniha ČR, Zlatá stuha IBBY, Nejkrásnější kniha LIBRI Olomouc, Cena Josefa Škvoreckého a další.

¹⁴⁹ *Nakladatelství Meander* [online]. [cit. 15.4.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=1&JAZYK=CZ>>.

Knihy zde vychází v několika edicích: *Modrý slon* představuje uměleckou edici, v níž vydávají své knihy výtvarníci jako Petr Nikl, Jiří Černický, z domácích literátů se zde objevily také knížky od Jiřího Stránského, Violy Fischerové, Radka Malého, Pavla Brycze a figurují tu rovněž jména jako Vratislav Brabenec, Václav Havel, Ludvík Vaculík, Vítězslav Nezval, Ivan M. Jirous, František Hrubín; ze zahraničních například John Irving, Aldous Huxley, Alberto Pez či James Joyce. Všechny knihy ovšem nejsou adresovány dětským čtenářům, výjimku tvoří například *Gagarinova věc* od Jiřího Černického, nebo *S Ferlinghettim v Praze* od autorů Pecháčková – Snížek – Vodrážka. Prvních sto knih edice *Modrý slon* je číslováno a signováno autorem i výtvarníkem. Vychází česky, některé také anglicky. Další edice – *Pražské legendy* vydává knihy hned v několika v cizojazyčných verzích. Patří sem knihy Ivany Pecháčkové, například *Legenda o Pražském Jezulátku* vyšla kromě češtiny také ve verzi anglické, německé, španělské, italské a francouzské, *Legenda o Golemovi* ještě navíc ve verzi ruské. Třetí a poslední a edice *Pro Emu* se zaměřuje na světové i české komiksové knihy. K známým českým komiksům patří původně čtyřlístkový seriál o chytrých a statečných myškách Anče a Pepíkovi od Lucie Lomové, od světových autorů zde vyšla *Doba ledová* od Nicolase De Crécy či postupně tři díly *Alanovy války* od Emmanuela Guiberta.

3.2 Baobab

Nakladatelství Baobab se profiluje jako „alternativní nakladatelství ilustrovaných knih pro děti“¹⁵⁰. Ve své vydavatelské činnosti se zaměřuje na původní texty a zajímavé překlady, velmi důležitou roli hraje také spolupráce s mladou generací výtvarníků.

Nakladatelství vzniklo roku 2000 z iniciativy manželů Juraje a Terezy Horváthových. On je profesí grafik a ilustrátor, ona zase spisovatelka a překladatelka. Společně vybírají, vydávají a vytvářejí zajímavé knihy pro děti, které se vyznačují nápaditostí a prostorem pro dětskou fantazii a vlastní uvažování. Po stránce výtvarné si nakladatelství zakládá na osobité ilustrační tvorbě mladých výtvarníků. Své autorské práce v Baobabu již uveřejnila Tereza Říčanová, Dagmar Urbánková, Petr Šmalec, Eva Volfová, Daisy Mrázková, Petra Kubáčková či Chrudoš Valoušek, od zahraničních tvůrců zde vyšly některé z autorských projektů

¹⁵⁰ *Nakladatelství Baobab* [online]. [cit. 16.4.2011]. Dostupné z <<http://www.baobab-books.net/info.php?lang=cs>>.

například Franka Tashlina či Oliviera Douzou. Z dalších výtvarníků lze zmínit kromě samotného Juraje Horvátha také Michaelu Kukovičovou, Markétu Šimkovou, Veroniku Holcovou, Jitku Petrovou, Doru Dutkovou a další. Mezi literáty se objevují kromě Terezy Horváthové také jména jako Olga Černá, Marka Míková, Ivan Diviš, Sylva Fischerová nebo ze zahraničních Hirojuki Icuki, Erlend Loe či Mercello D'Orta.

Knihy vzešlé z nakladatelství Baobab si již také vysloužily za svůj tvůrčí přínos domácí literatuře pro děti řadu ocenění včetně Zlaté stuhy, Nejkrásnější knihy roku či Nejkrásnější české knihy. V současné době vycházejí knihy Baobabu prostřednictvím tří edic. Autorské knihy s ilustracemi začínajících výtvarníků vycházejí v edici *Do malé kapsy*, z čehož je zřejmé, že zde čtenář nalezne knihy různých drobných formátů, jako například knížky Dagmar Urbánkové *Adam a koleno* a *Byl jeden dům* nebo od Terezy Říčanové *Kozí knížka* a *Vánoční knížka*. V edici *Lemur* vychází klasické moderní ilustrované knížky od domácích i světových autorů z doby 20. století, například *Medvěd, který nebyl* od Franka Tashlina. A nakonec edice *Bigbao* připravuje knihy pro odrostlejší a dospívající děti, jako je například *Zimní bitva* od Jean-Claude Mourlevata.

Obě nakladatelství – Meander i Baobab plní v oblasti české autorské knihy pro děti nezastupitelnou úlohu. Přestože se jedná o drobná nakladatelství, jejichž činnost zajišťuje naprosté minimum redaktorů, dostávají se právě z jejich produkce na český knižní trh nejzajímavější a zároveň nejhodnotnější knihy pro děti, a to nejen autorské.

Do sféry autorské knihy pro děti a mládež čas od času přispějí i další nakladatelské domy. Při zpracování této diplomové práce jsem se setkala s dalšími třemi – Brio, Arbor vitae a Labyrint.

Pražské nakladatelství Brio vzniklo roku 1995, zaměřuje se zejména na výpravné, bohatě ilustrované knihy pro děti, ale též klasická díla světové literatury pro mládež a dospělé. Ze současných sedmi edičních řad se jich pět věnuje výhradně literatuře pro děti a mládež. V jedné z nich – *Malé příběhy*, vycházejí právě autorské knihy Martiny Skaly s příběhy o zatoulaných housličkách Strado a houslistovi Variusovi. Vzešly odsud ale i další, *O zahradě* od Pavla Čecha či *Oskar a Mimi* od Anny Neborové. Řada knih je publikována také v cizojazyčných verzích. Knihy Martiny Skaly vycházejí v angličtině, stejně jako *Oskar a Mimi* od Anny Neborové, kniha Pavla Čecha byla publikována také v podobě francouzské.

Zvláštní postavení zaujímá mezi výše uvedenými nakladateli Arbor vitae, v jehož případě se nejedná pouze o nakladatelství, sdružuje navíc stejnojmennou nadaci, občanské

sdužení a produkční firmu zaměřující se na kulturu, především pak oblast výtvarného umění. Mimo všechny umělecky zaměřené edice zde vyšla právě trojice neobyčejných autorských projektů. Od Františka Skály jednak ilustrovaná reedice komiksu *Velké putování Vlase a Brady* z roku 2007, v témže roce navíc fotografický komiks *Skutečný příběh Cílka a Lídy*, který měl vyjít původně v Meanderu, ovšem pro svou neobyčejnou náročnost se ukázal nad jeho síly.

Ani v případě nakladatelství Labyrint nelze hovořit o nakladatelství dětské literatury. Jedna z deseti aktuálních edičních řad Labyrintu – *Raketa*, nabízí ale knihy pro děti s označením „knihy pro děti chytrých rodičů“¹⁵¹. Toto motto plně potvrzují právě knihy Petra Síse. Prostřednictvím Rakety mu v češtině vyšly *Hrej, Mozarte, hrej, Strom života, Tibet: Tajemství červené krabičky, Tři zlaté klíče* (2007) a *Zed': Jak jsem vyrůstal za železnou oponou*. V původní angličtině *Raketa* nabízí také *The Three Golden Keys* a *The Wall: Growing Up Behind the Iron Curtain*. Z těchto knih je jasné, že knihy vydané touto cestou dosahují vysoké úrovně jak po stránce výtvarné, tak po obsahové.

¹⁵¹ *Edice Raketa* [online]. [cit. 17.4.2011]. Dostupné z <<http://labyrint.net/edice/56/raketa>>.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala svébytnou linií české literatury pro děti a mládež – takzvanou autorskou knihu, která v sobě spojuje kvality výtvarné i literární do jednoho celku. Přitom jde o práci jediného autora – umělce, často tak vznikají maximálně osobité umělecké výtvořky. S pohledem do minulosti vyvstaly podmínky i vzory pro formování současných podob autorské knihy pro děti a mládež, na základě toho jsem mohla dále analyzovat stav této oblasti dětské literatury po roce 1989 až do současnosti, neboli představit její nejvýznamnější autorské osobnosti společně s jejich knižní tvorbou.

V úvodní kapitole jsem se nejprve teoreticky zaměřila na samotný fenomén autorské knihy, prvopočátky a vývoj ilustrace, stejně jsem učinila i v případě literatury pro děti a mládež. Zároveň jsem pro další účely své práce zvolila jako nejvhodnější označení této oblasti literatury právě *literatura pro děti a mládež*, které vylučuje zejména sémantické nejasnosti. Nastínila jsem specifické stránky literatury pro děti, její odlišnosti od literatury pro dospělé a z toho vyplývající specifika co do autorského přístupu. Ten musí brát maximální ohled na dětského čtenáře, na jeho odlišnou mentální úroveň, literární a jazykovou kompetenci, fantazii, věk, potřeby či zájmy. V následujících kapitolách z mého zkoumání však vyplynulo, že tito výtvarníci – literáti často upřednostňují umělecky hodnotnou tvorbu před vlastní přístupností knih dětským recipientům.

V rámci kapitoly věnované historickému exkurzu jsem se snažila na příkladu zakladatelů české autorské knihy vyzdvihnout dlouholetou tradici této tvůrčí literárně výtvarné linie. Je zřejmé, že právě jejich tvorba položila základy a vytvořila příhodnou atmosféru pro pokračovatele, mezi nimiž až po rok převratu 1989 vykrytalizovaly významné a originální tvůrčí osobnosti, z nichž nejvýznamnější společně s jejich tvorbou zde představuji. Kromě zakladatelů, Josefa Lady, Josefa Čapka či Ondřeje Sekory, se jedná například o Miloslava Jágra, který současnou generaci tvůrců ovlivnil zejména coby pedagog na Vysoké škole uměleckoprůmyslové, o mimořádně plodného výtvarníka Aloise Mikulku či v Čechách opomíjenou, ale ve světě nejznámější českou ilustrátorku Květu Pacovskou.

Hlavní náplní mé práce však bylo představit jednoho z nejvýznamnějších a nejplodnějších výtvarníků na poli současné autorské knihy pro děti, kterým je Petr Nikl. V rámci druhé a zároveň nejrozsáhlejší kapitoly bylo mým úkolem představit i další významné osobnosti podílející se na současné literární tvorbě pro děti jak výtvarně, tak literárně. Zde jsem vycházela jednak z článků a recenzí zhruba z uplynulých dvaceti let

uveřejňovaných především v literárně zaměřených časopisech jako *Ladění*, *Host* či *Tvar*. Aktuální informace o nejnovějších titulech jsem pak získávala prostřednictvím webových stránek dvou nejvýznamnějších nakladatelství v oblasti autorské knihy pro děti – Meanderu a Baobabu. Na základě toho jsem vybrala dle mého názoru nejvýznamnější a nejzajímavější autorské knižní výtvořiny, a ty jsem následně analyzovala.

Každého tvůrce jsem nejprve představila prostřednictvím více či méně rozsáhlého medailonu, s ohledem na dostupnost osobních údajů, největší prostor však věnuji osobnosti Petra Nikla, všestranně zaměřeného umělce, jehož další pestré aktivity rovněž úzce souvisí s jeho knižní tvorbou pro děti. U každého autora jsem se podrobně věnovala vybraným knihám, v některých případech šlo o jediný autorský knižní počín pro děti. U Petra Nikla jsem analyzovala všech sedm autorských knih, včetně nejnovějších *Přeshádek*. Vyzdvihla jsem zejména výjimečnost a značnou uměleckou hodnotu jeho knih, výtvarná i literární specifika, která staví jeho práce na pomezí knih pro děti a pro dospělé. Podobný přístup jsem zvolila také u dalších autorů. Opět jsem se zaměřila na specifické stránky jejich tvorby, na způsob ilustračního vyjádření, žánry, práci s jazykem a grafickou úpravou, na cílovou věkovou skupinu recipientů, případně na motivaci a inspirační zdroje autorů.

Tato analýza ukázala, že pro většinu autorů je tvorba knih pro děti pouze jakýmsi zpestřením vedle jejich hlavní, obvykle umělecké činnosti. Kromě tradičních doprovodných ilustrací vytváří stále více autorů netradiční výtvarnou podobu – využívají nejrůznějších materiálů, od přírodních, přes různé textilie, až po materiály odpadní, díky nimž vytváří výrazně stylizované a nápaditě kombinované aranžované scény, které zaznamenávají prostřednictvím fotografií. Vznikají tak knihy v podobě fotografického leporela či fotografického komiksu. K nejoblíbenějším podobám knihy však patří bilderbuchy (obrázkové knihy).

K pozoruhodným trendům jak v autorské knize pro děti, tak v podstatě celé literatuře pro děti a mládež, patří stírání věkových hranic mezi cílovými skupinami recipientů. Současní autoři se tak cíleně obrací ke stále širšímu okruhu příjemců, k vnímavým a přemýšlivým dětským čtenářům a zároveň i jejich rodičům. Za tyto umělecky hodnotné a podnětné výtvořiny sklízí nejen zájem čtenářů, ale také odborníků v podobě řady literárních ocenění.

Ve své práci jsem se snažila zmapovat oblast současné autorské knihy pro děti a mládež. Usilovala jsem představit její významné a zajímavé osobnosti, ne však vytvořit vyčerpávající přehled. Na příkladu vybraných knih jsem ukázala její pestré podoby, různé autorské přístupy, jejich značný umělecký potenciál a originalitu. To vše těmto knihám

zajišťuje významné postavení v kontextu nejen české literatury pro děti , ale dokonce v obecně české literatuře. K dětským čtenářům se tak v současnosti dostává celá řada umělecky hodnotných titulů, které současně oslovují i dospělé. Jejich vysoké nároky na čtenářovy recepční schopnosti jistě nejsou nijak na škodu, zásadní nevýhodu v souvislosti s jejich přístupností však představuje vysoká pořizovací cena, zejména v případě náročně výtvarně vypravených bilderbuchů.

Anotace

Autor: Martina Burýšková

Katedra: Katedra bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého

Název: Výtvarní umělci – autoři knížek pro děti po roce 1989 až do současnosti

Počet znaků: 219 329

Počet příloh: 24

Klíčová slova: autorská kniha – autoři knížek pro děti – bilderbuch – fenomén – ilustrace – literatura pro děti a mládež – výtvarní umělci

Charakteristika: Cílem této diplomové práce je zmapovat a přiblížit současnou autorskou tvorbu pro děti a mládež. Ta je tvůrčím dílem výtvarníků a literátů v jedné osobě. Pozornost je věnována nejprve historickému náhledu, největší prostor je vyhrazen Petru Niklovi a následuje přiblížení nejvýznamnějších českých tvůrců autorských knih po roce 1989 a jejich konkrétních prací. Na závěr jsou zmíněna česká nakladatelství a edice, které se zaměřují na vydávání domácí autorské tvorby pro děti a mládež. Práce přibližuje současný stav autorské knihy pro děti, její podoby, pestrost a svébytnost.

SEZNAM LITERATURY

PRAMENY:

- ČECH, P.: *O čertovi*. Tišnov: Sursum, 2001.
- ČECH, P.: *O klíči*. Havlíčkův Brod: Literární čajovna Suzanne Renaud, 2007.
- ČECH, P.: *O mráčkovi*. Havlíčkův Brod: Literární čajovna Suzanne Renaud, 2005.
- ČECH, P.: *O zahradě*. Praha: Brio, 2005.
- ČECH, P.: *Tajemství ostrova za prkennou ohradou*. Havlíčkův Brod: Petrkov, 2009.
- ČERNICKÝ, J.: *O Sasance (Dokument z pohádky)*. Praha: Meander, 2004.
- ČERNICKÝ, J.: *Gagarinova věc*. Praha: Meander, 2006.
- KUBÁČKOVÁ, P.: *O andělovi, noční můře, statečném medvídkovi, hodném slonovi, opici a divoké huse*. Praha: Baobab, 2006.
- MORGENSTERN, Ch.: Měsíční tvary. In: Nikl, P.: *Jěľňovití*. Praha: Meander, 2008 (překlad Josef Hiršal).
- NEBOROVÁ, A.: *Oskar a Mimi*. Praha: Brio, 2004.
- NIKL, P.: *Jěľňovití*. Praha: Meander, 2008.
- NIKL, P.: *Niklův Blázníček*. Praha: Meander, 2009.
- NIKL, P.: *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander, 2006.
- NIKL, P.: *O Rybabě a Mořské duši*. Praha: Meander, 2002.
- NIKL, P.: *Pohádka o Rybitince*. Praha: Meander, 2001.
- NIKL, P.: *Přeshádky*. Praha: Meander, 2010.
- NIKL, P.: *Záhádky*. Praha: Meander, 2007.
- ŘÍČANOVÁ, T.: *Kozí knížka*. Praha: Baobab, 2005.
- ŘÍČANOVÁ, T.: *Noemova archa: příběh o potopě světa*. Praha: Baobab, 2006.
- ŘÍČANOVÁ, T.: *Vánoční knížka*. Praha: Baobab, 2006.
- SÍS, P.: *Hvězdný posel*. Praha: Albatros, 1996.
- SÍS, P.: Tibet: *Tajemství červené krabičky*. Praha, Labyrint, 2005.
- SÍS, P.: *Tři zlaté klíče*. Praha: Labyrint, 2007.
- SKÁLA, F.: *Jak Cílek Lídu našel*. Praha: Meander, 2006.
- SKÁLA, F.: *Skutečný příběh Cílka a Lídy*. Praha: Arbor vitae, 2007.
- SKÁLA, F.: *Velké putování Vlase a Brady*. Praha: Arbor vitae, 2007.
- SKALA, M.: *Medvídek Kuma. Nevšední putování na severní pól*. Praha: Mladá fronta, 2009.

- SKALA, M.: *Strado & Varius*. Praha: Brio. 2002.
- SKALA, M.: *Strado & Varius aneb Setkání s Mozartem*. Praha: Brio, 2003.
- SKALA, M.: *Strado & Varius ve škole Johanna Sebastiana Bacha*. Praha: Brio, 2004.
- SKALA, M.: *Strado & Varius a léčka Rudého abbé*. Praha: Brio, 2005.
- SKÁLOVÁ, A.: *Pampe a Šinka*. Praha: Arbor vitae, 2010.
- ŠMALEC, P.: *Šmalcova abeceda*. Praha: Baobab, 2005.
- URBÁNKOVÁ, D.: *Adam a koleno*. Praha: Baobab, 2007.
- URBÁNKOVÁ, D.: *Chlebová Lhota*. Praha: Baobab, 2010.
- VOLFOVÁ, E.: *Kočička z kávové pěny*. Praha: Baobab, 2006.

ODBORNÁ LITERATURA:

- ČEŇKOVÁ, J.: Dokument z pohádky života. In: *Host*, 2006, roč. 22, č. 3, s. 61–62.
- ČEŇKOVÁ, J. a kol.: *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006.
- ČEŇKOVÁ, J.: Žánrové struktury dětské literatury. In: *Ladění*, 2002, č. 2, s. 2–6.
- ČEŇKOVÁ, J.: Žánrové struktury dětské literatury II. In: *Ladění*, 2002, č. 3, s. 9–15.
- HOLEŠOVSKÝ, FR.: *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1989.
- HUTAŘOVÁ, I.: *Současní čeští ilustrátoři knih pro děti a mládež*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2004.
- CHALOUPKA, O. – NEZKUSIL, V.: *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury I*. Praha: Albatros, 1973.
- CHVOJKOVÁ, H.: *Jiří Trnka*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1990.
- JANDA, L.: O rybě, která toužila po světle. In: *Ladění*, 2003, č. 1, s. 17–18.
- KOPÁČ, R.: Bláznivé, ale skvělé knihy. In: *Mladá fronta Dnes*, 2010, roč. 21, č. 1, s. 34.
- KOPÁČ, R.: S Cílkem napříč lesem. In: *Ladění*, 2006, č. 4, s. 26–27.
- LADA, J.: *Kronika mého života*. Praha: Knižní klub, 2007.
- MALÝ, R.: Bla bla bla aneb Niklova chvála bláznovství. In: *Tvar*, 2010, roč. 21, č. 1, s. 22.
- MALÝ, R.: Knihy (pro děti?) Petra Nikla. In: *Literatura pro děti a mládež na začátku tisíciletí. Kontexty, problémy, trendy*. Praha: Obec spisovatelů, 2009, s. 103–109.
- MALÝ, R.: Nikl je Nikl je Nikl. In: *Tvar*, 2008, roč. 19, č. 21, s. 22.

- MALÝ, R.: Petr Nikl v říši za zrcadlem. In: *Tvar*, 2008, roč. 19, č. 8, s. 2.
- MARKOVÁ, L.: Cesty české autorské pohádky na začátku nového tisíciletí. In: *Literatura pro děti a mládež na začátku tisíciletí. Kontexty, problémy, trendy*. Praha: Obec spisovatelů, 2009, s. 110–117.
- MATĚJKOVÁ, J.: Jiní by takové opičárny nepsali. In: *Tvar*, 2008, roč. 19, č. 8, s. 2.
- MIKEŠOVÁ, D.: Autorská knížka jako memento. In: *Ladění*, 2005, č. 1, s. 25–25.
- MUDRANINCOVÁ, M.: Petr Sís: z Čech až na konec světa. In: *Xantypa*, 2005, roč. 11, č. 2, s. 20–23.
- OLIČ, J.: *Tvrdohlaví 1987–1999*. Praha: Silver Screen, 1999.
- OPELÍK, J.: *Josef Čapek*. Praha: Melantrich, 1980.
- PALÁN, A.: Snese se i na malé palubě, nejen při práci na knížkách. In: *Host*, 2009, roč. 25, č. 2, s. 30–34.
- POLÁČEK, J.: Současná časopisecká reflexe dětské literatury. In: *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004, s. 21–25.
- POLÁČEK, J.: Vzpomínka na Josefa Čapka. In: *Ladění*, 2006, č. 1, s. 50.
- PRCHALOVÁ, E.: Knižka by měla být jako diamantové pole... Rozhovor s Daisy Mrázkovou. In: *Host*, 2007, č. 7, s. 95–97.
- PROVAZNÍK, J.: Průhledy do světů Petra Nikla. In: *Lidové noviny (Orientace)*, 2008, roč. 21, č. 22, s. V.
- REISSNER, M.: Pilný ilustrátor Miloslav Jágr. In: *Ladění*, 2007, č. 2, s. 40–41.
- REISSNER, M.: Laskavý autor Josef Lada. In: *Ladění*, 2007, č. 4, s. 38–40.
- REISSNER, M.: Velká dáma české ilustrace. In: *Ladění*, 2008, č. 3, s. 37–38.
- REISSNER, M.: Zahrada iluzí a fantazie. In: *Ladění*, 2005, č. 3, s. 16–18.
- STEHLÍKOVÁ, B.: *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1984.
- STEHLÍKOVÁ, B. – VAŘEJKOVÁ, V. – SEKORA, O. J.: *Ondřej Sekora / Práce všeho druhu, osobnost a dílo*. Praha: Práh, 2003.
- ŠMAHELOVÁ, H.: Jak nesnadné je dědit. In: *Ladění*, 2006, č. 3, s. 2–6.
- TOMAN, J.: Česká autorská pohádka 60. Let. In: *Ladění*, 1999, č. 1, s. 1–7.
- TOMAN, J.: Deformace v české literatuře pro děti a mládež posrpnového období. In: *Ladění*, 1996, č. 2, s. 19–23.
- TOMAN, J.: Současnost české teorie dětské literatury. In: *Ladění*, 1997, č. 2, s. 1–4.
- Tříkrát o bratřech Čapcích. In: *Ladění*, 1999, č. 4, s. 30–31.
- URBANOVÁ, S.: *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003.

URBANOVÁ, S.: Prostor pro aktivní konkretizaci. In: *Ladění*, 2007, č. 3, s. 2–10.

URBANOVÁ, S.: Tři paradoxy Květy Pacovské. In: *Ladění*, 2008, č. 1, s. 2–6.

VAŘEJKOVÁ, V.: Cesta Ferdy Mravence. In: *Ladění*, 1999, č. 3, s. 38–39.

VRABCOVÁ, M.: Petr Nikl: Největší radost má člověk, když něco nového vzniká. In: *Naše rodina*, 2007, r. 39, č. 10.

VŠETIČKA, Fr.: *Dílna bratří Čapků*. Olomouc: Votobia, 1999.

VUČKA, T.: Podivuhodné tóny Petra Nikla. In: *Host*, 2009, roč. 25, č. 3, s. 50–51.

ZÍTKOVÁ, J.: Bubáci z Pampelic a ti druzí. In: *Ladění*, 2003, č. 1, s. 40–41.

ZÍTKOVÁ, J.: Knižky pro přemýšlivé děti. In: *Ladění*, 2001, č. 4, s. 42–43.

ZÍTKOVÁ, J.: Od úsměvnosti ke grotesce a zpět. In: *Ladění*, 2003, č. 3, s. 42–43.

ZÍTKOVÁ, J.: Mikulkův State Louis nově. In: *Ladění*, 2007, č. 1, s. 26.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

ADAMOVIČ, I.: *Nikl, Černický, Skála vyprávějí pohádky* [online]. [cit. 27.1.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=158&JAZYK=CZ>>.

Alois Mikulka [online]. [cit. 27.10.2010]. Dostupné z <[http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=607&hl=Alois+mikulka+](http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=607&hl=Alois+mikulka+>)>.

Alžběta Skálová [online]. [cit. 15.4.2011]. Dostupné z <<http://www.ilustratori.net/alzbeta-skalova>>.

BENEŠOVÁ, J.: Petr Nikl: *Jsem samořízený přeběhlík!* [online]. [cit. 25.1.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=217&JAZYK=CZ>>.

Cena Jindřicha Chalupického [online]. [cit. 16.1.2011]. Dostupné z <<http://www.cjch.cz/index.php/spolenost-jindicha-chalupeckeho.html>>.

Časopis Host [online]. [cit. 20.4.2011]. Dostupné z <<http://www.casopis.hostbrno.cz/>>.

Časopis Tvar [online]. [cit. 20.4.2011]. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Klub_p%C5%99%C3%A1tel_Tvaru>.

Edice Raketa [online]. [cit. 17.4.2011]. Dostupné z <<http://labyrinth.net/edice/56/raketa>>.

CHARVÁTOVÁ, P.: *Květa Pacovská – první dáma dětské fantazie* [online]. [cit. 2.12.2010]. Dostupné z <http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=722>.

Jiří Trnka [online]. [cit. 22.10.2010]. Dostupné z <[http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=657&hl=ji%C5%99%C3%A1D+trnka+](http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=657&hl=ji%C5%99%C3%A1D+trnka+>)>.

KUBECZKOVÁ, O.: Mrázková, Daisy: Písně mravenčí chůvy [online]. [cit. 10.11.2010]. Dostupné z <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/25987/mrazkova-daisy-pisne-mravenci-chuvy>>.

Petr Nikl [online]. [cit. 17.1.2011]. Dostupné z <<http://artlist.cz/?id=881>>.

KOPÁČ, R.: *Petr Nikl – Jěľěňovití* [online]. [cit. 12.2.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=218&JAZYK=CZ>>.

KOPÁČ, P.: *Petr Nikl – Lingvistické pohádky* [online]. [cit. 12.2.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=142&JAZYK=CZ>>.

KOPÁČ, R.: *Petr Nikl – Opustit rozum, vzdát se stereotypů* [online]. [cit. 13.2.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=217&JAZYK=CZ>>.

Kopr [online]. [cit. 15.4.2011]. Dostupné z <<http://www.koprbooks.org/koprbooks>>.

KUBÍČKOVÁ, K.: *Z Petra Nikla budeš jelen* [online]. [cit. 13.2.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=241&JAZYK=CZ>>.

Martina Skala [online]. [cit. 28.3.2011]. Dostupné z <<http://www.czechlit.cz/autori/skala-martina/>>.

MATOUŠEK, P.: *Záhádky Petra Nikla* [online]. [cit. 17.2.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=188&JAZYK=CZ>>.

Nakladatelství Baobab [online]. [cit. 16.4.2011]. Dostupné z <<http://www.baobab-books.net/info.php?lang=cs>>.

Nakladatelství Meander [online]. [cit. 4.2.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=1&JAZYK=CZ>>.

Nakladatelství Meander [online]. [cit. 15.4.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=1&JAZYK=CZ>>.

NEJEDLÝ, J.: *O Sasance* [online]. [cit. 2.3.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=64&JAZYK=CZ>>.

Olga Hejná [online]. [cit. 1.11.2010]. Dostupné z <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=693&hl=olga+hejn%C3%A1+>>>.

Ondřej Sekora [online]. [cit. 19.10.2010]. Dostupné z <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=638&hl=Ond%C5%99ej+Sekora+>>>.

Petr Sís [online]. [cit. 19.3.2011]. Dostupné z <<http://www.czechlit.cz/autori/sis-petr/>>.

PLAMPEROVÁ, D.: *Na záhady PetrNikl* [online]. [cit. 12.2.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=190&JAZYK=CZ>>.

PROVAZNÍK, J.: *Petr Nikl – Lingvistické pohádky* [online]. [cit. 12.2.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=141&JAZYK=CZ>>.

Škrábaná rytina neboli mezzotinta [online]. [cit. 4.2.2011]. Dostupné z <<http://www.talent.cz/clanky/vytvarne-techniky/130/>>.

ŠRÁMKOVÁ, J.: *Niklův Blázníček* [online]. [cit. 13.2.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=318&JAZYK=CZ>>.

UHRINOVÁ, M.: *Petr Nikl: Hravost jako přístup k životu* [online]. [cit. 18.1.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=291&JAZYK=CZ>>.

VITVAR, JAN H.: *O krok blíže ke konci světa* [online]. [cit. 28.2.2011]. Dostupné z <<http://www.meander.cz/php/page.php?IDPAGE=182&JAZYK=CZ>>.

VLČKOVÁ, D.: *Rozhovor: Skutečný příběh Františka Skály* [online]. [cit. 28.2.2011]. Dostupné z <<http://www.nase-rodina.cz/article.php?clanek=326#>>.

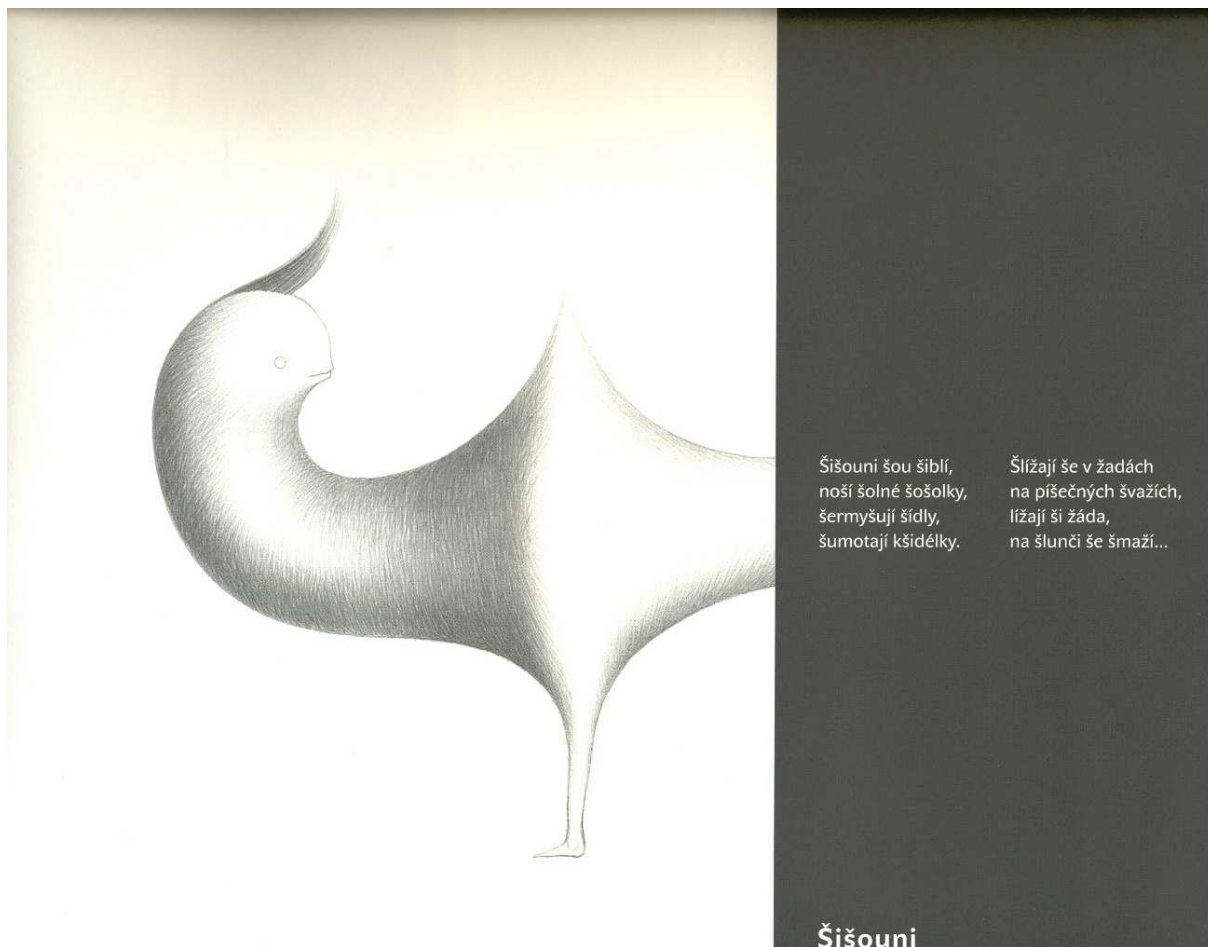
Příloha č. 1

Petr Nikl: *Lingvistické pohádky* (2006)

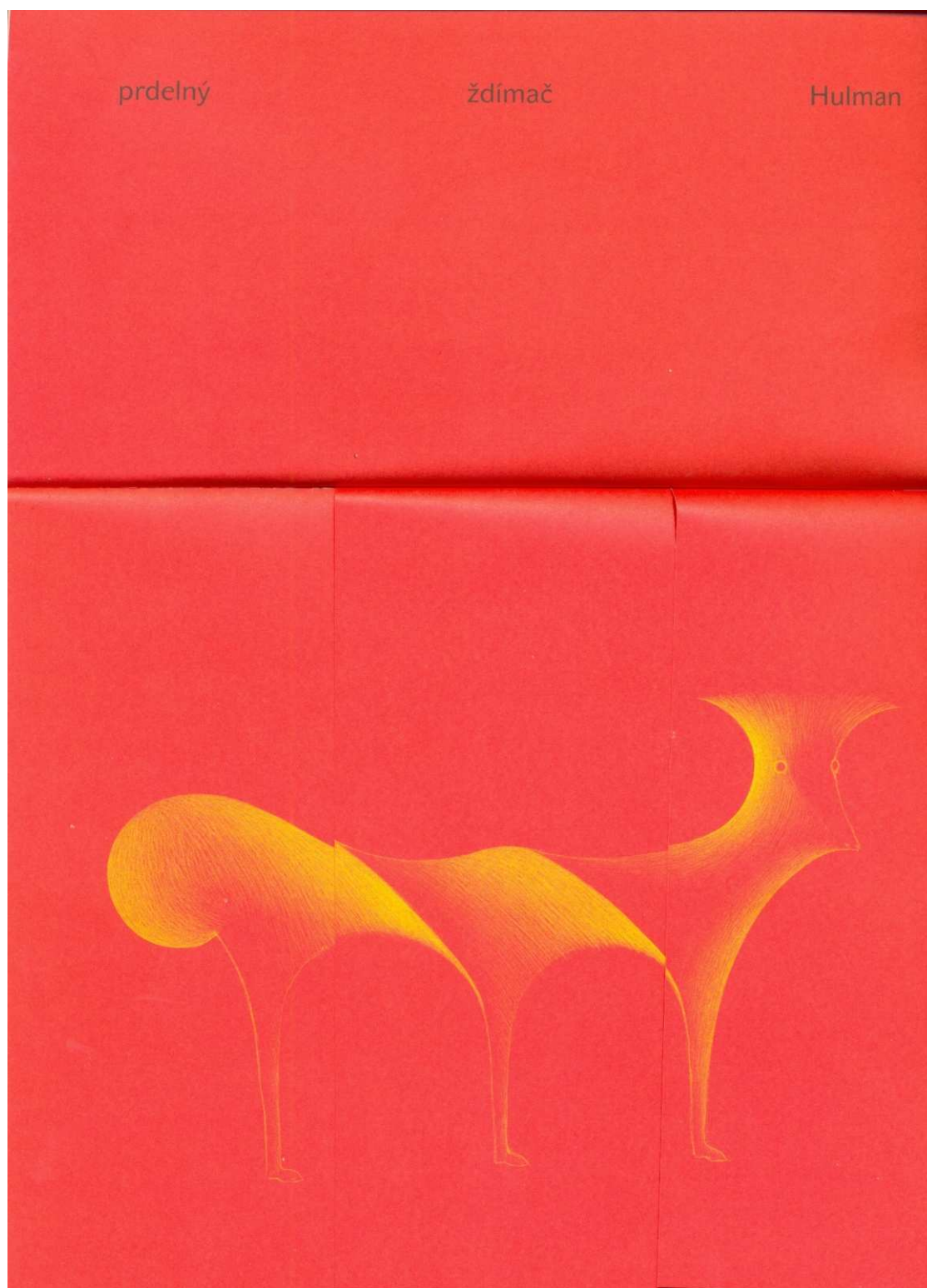
Příloha č. 2

Petr Nikl: *Přeshádky* (2010)

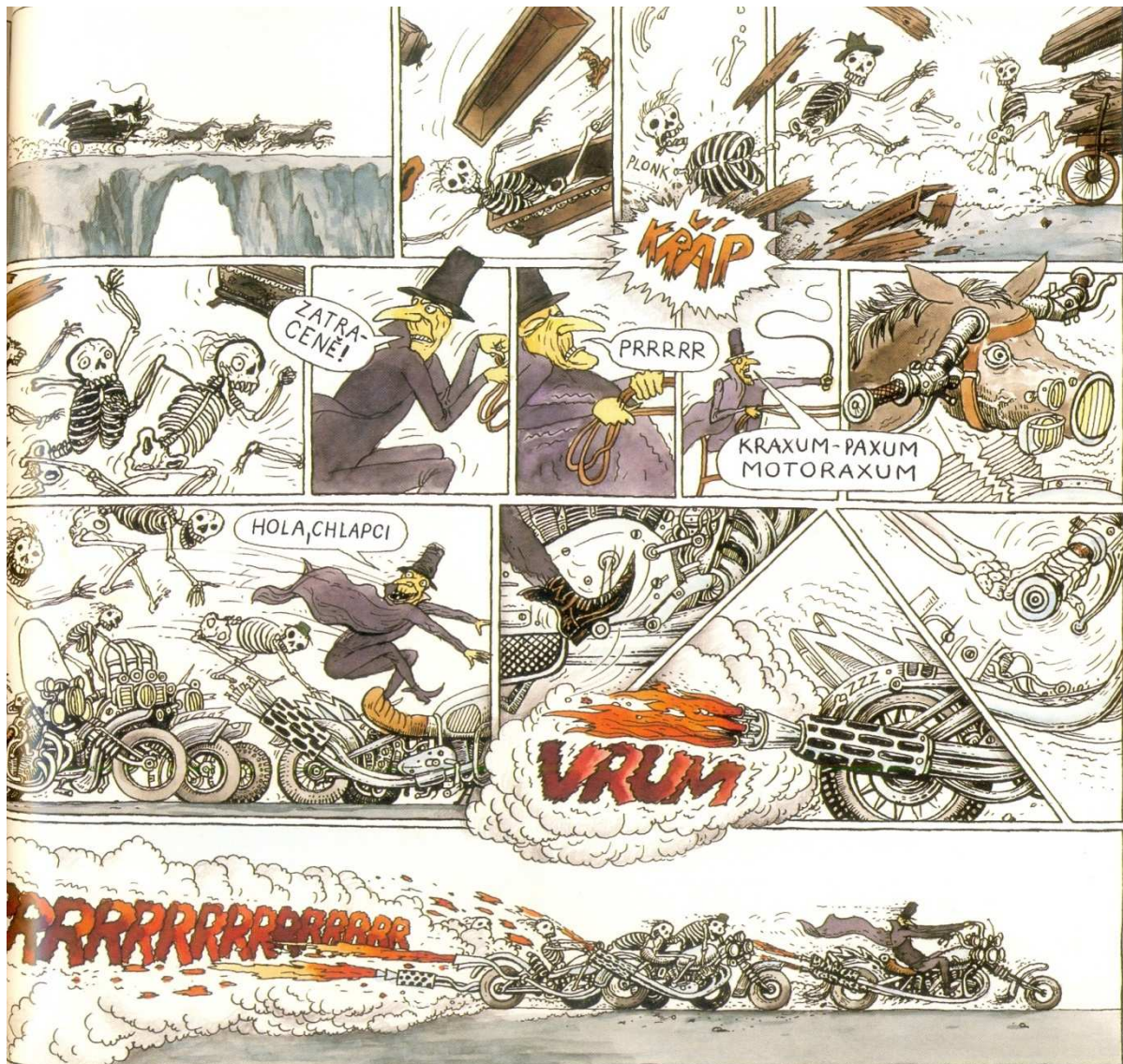
Příloha č. 3

Petr Nikl: *Přeshádky* (2010)

Příloha č. 4

František Skála: *Velké putování Vlase a Brady* (2007)

Příloha č. 5

František Skála: *Jak Cílek Lídu našel* (2006)

Cílek se coural směrem k domovu, pobrukoval si nějakou melodii a občas si i trochu poskočil. Pozdě odpoledne se dostal na písčovou lesní cestu. Zavedla ho k místům, která už důvěrně znal. „Takže to k Lídě není ani tak daleko,“ zaradoval se, když zjistil, že na své pouti za černým slimákem vlastně obešel kruh.

„Ráda, ale jen na chvíli. Musím hlídat zrcátko a mám tu pořád moc práce. Všichni mě potřebují.“
„Neboj, můžu ti pomoci,“ nabízel se Cílek.
„Děkuju, a nikomu o zrcátku neříkej. Málokdo o něm ví.“
Ještě ho zavedla ke studánce s léčivou vodou a kousek ho vyprovodila.

Příloha č. 6

František Skála: *Skutečný příběh Cílka a Lídy* (2007)

Příloha č. 7

Jiří Černický: *O Sasance (Dokument z pohádky)* (2004)

Kouzelná zahrada

Sasanka v kuchyni

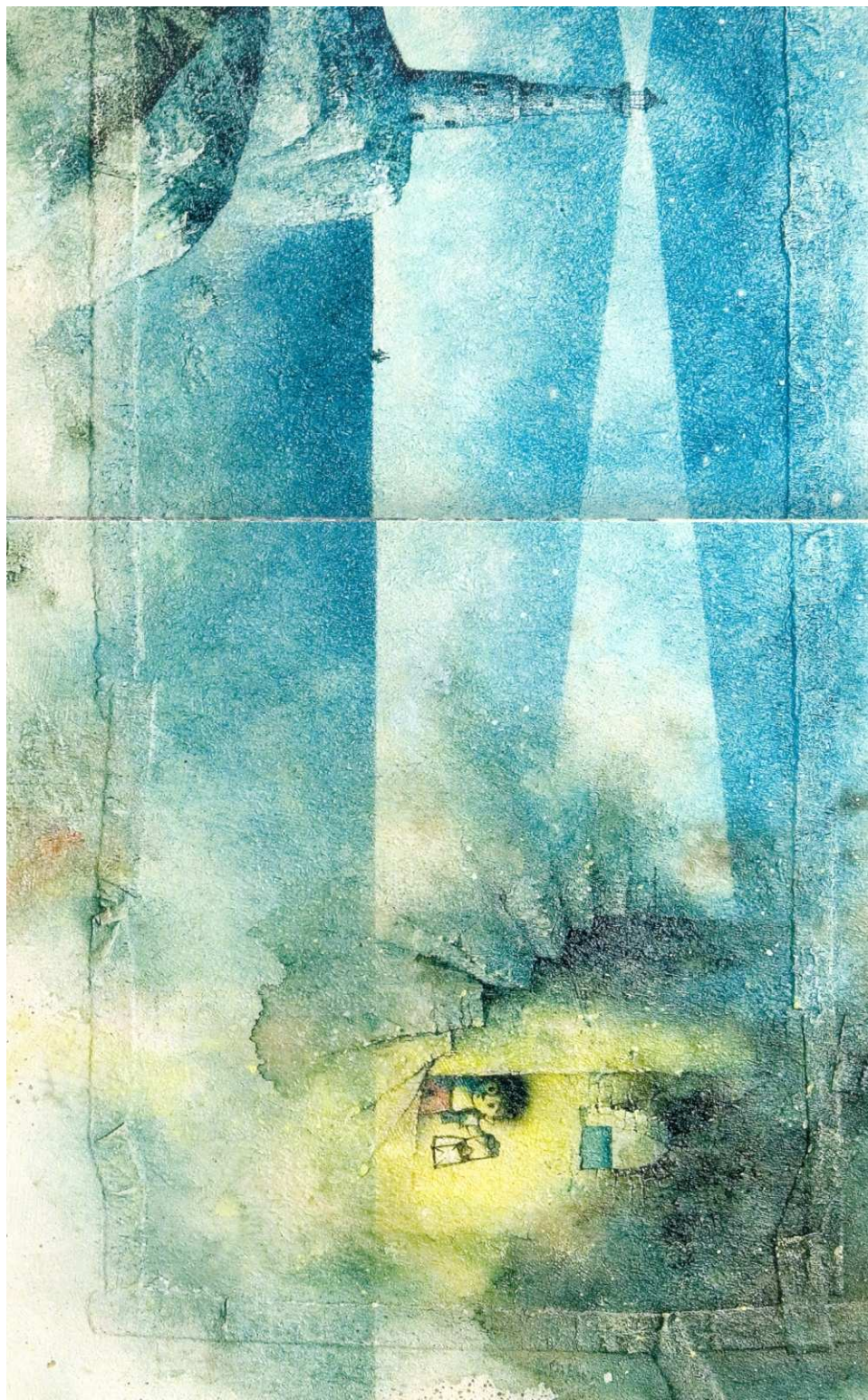
v jednom bodlavém křoví našel flašku od piva s nápisem *Plzeňský Prazdroj*.

Jak už jsem se zmínil, ležel jsem toho rána v posteli u okna a koutkem oka pozoroval stříbrošedou mlhu v troskách zahrady. Bylo opravdu velmi časně ráno. Skoro bych řekl, že nastala chvíle, kdy noc ještě neskončila a ještě nezačal den. Sasanka byla už vzhůru. Chtěla se vypravit na trh do města. K snídani si připravovala moje poslední oblíbené sušenky. Šibalsky po mně pokukovala, jestli ji náhodou nesleduju. Měla na sobě šatičky poseté rybízovými kuličkami. Byla jako vždy překrásná. Měl jsem přivřené oči a ona netušila, že jsem už vzhůru.

Klouzal jsem pohledem po rostlinách venku a pokoušel se najít alespoň jeden dosud uzavřený kvítek. Náhle jsem zpozoroval něco zvláštního. Rozbušilo se mi srdce. V dutině jednoho velkého cypřiše se začala mihotat světýlka. Jako by se uvnitř stromu rojily rozzářené světlušky. Nevím, jak ten úkaz popsat. To zvláštní duhové světlo vyzařovalo nějaké stále se zvětšující a mihotající stvořeníčko, které se mrskalo ve vzduchu jako nějaká praštěná figurka z kresleného filmu od Walta Disneyho. Já se přece ale nedíval na televizi? Náhle se ta potvůrka rozprskla a ze vzniklé

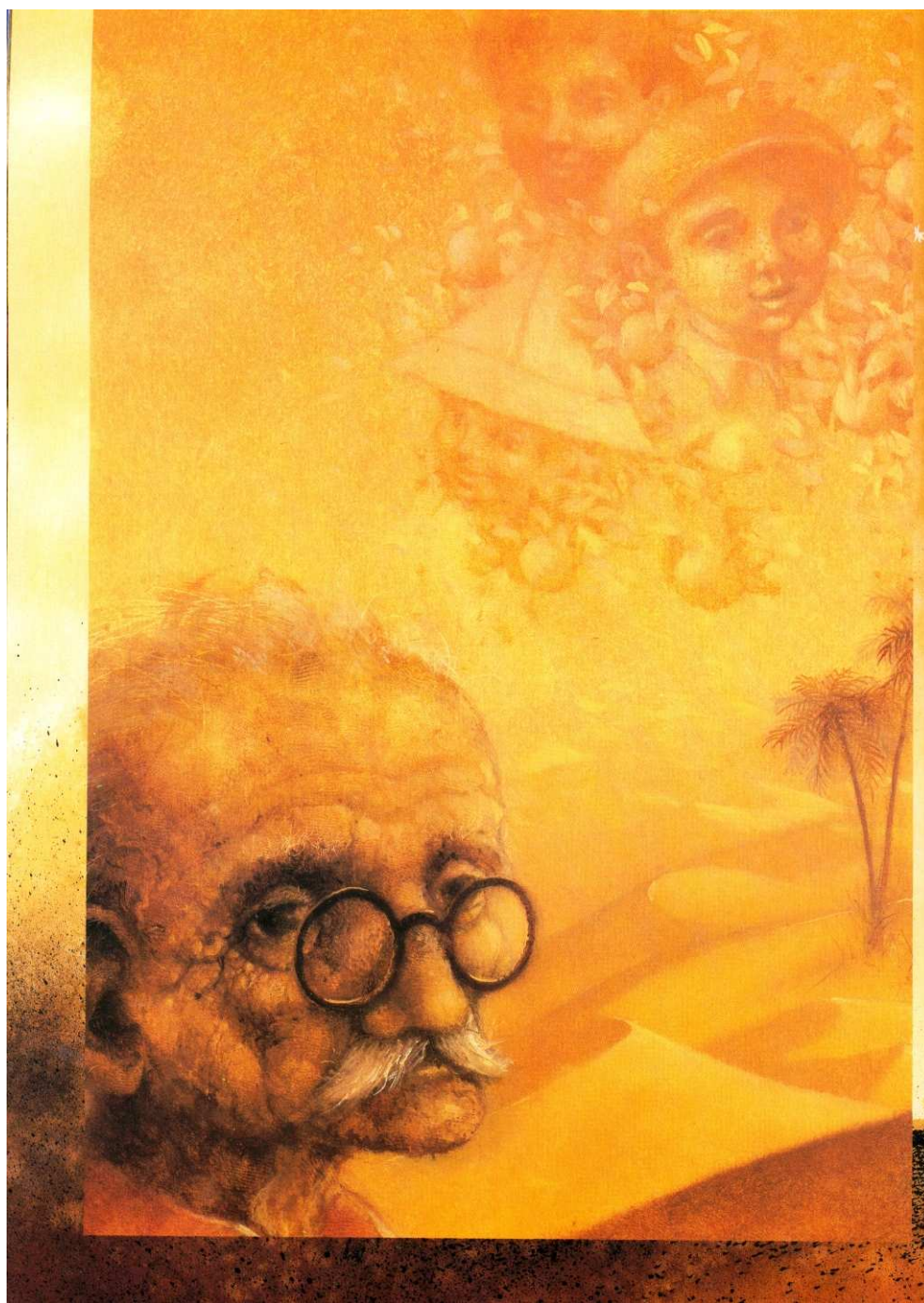
Příloha č. 8

Pavel Čech: *O klíči* (2007)

Příloha č. 9

Pavel Čech: *O zahradě* (2005)

Příloha č. 10

Petr Sís: *Tibet: Tajemství červené krabičky* (2005)

Pokud se skutečně nalézáme v Temné hoře, je nejen krásná, ale i poklidná. Zatím jsme nenarazili na žádné lupiče a zdejší svérázní lidé nevypadají ani nejednají jako barbari, před nimiž nás varovali. O blížící se silnici podle všeho nemají tušení.

Z hor ční buddhistické kláštery. Mniši jsou velmi laskavi a vstřícní a ukázali nám vzácné poklady. V jednom klášteře nám předvedli nástěnnou malbu s bíločerveným palácem, jemuž říkají Potála a v němž sídlí živý Buddha. Prý stojí ve Lhase. Rovněž jsme zhlédli neuvěřitelnou lebku vyzdobenou drahými kameny, která vypadá jako lidská, a přitom je mnohem větší a mohutnější. Prý jde o lebku yettiho, obrovitého sněžného muže.

Pomalou se učíme jazyk. Jie-žen je divoký tvor z hor. Gangmi je sněžný muž. Čig je 1, ňi je 2, sum je 3. Phamo znamená kráva. Ta je kůň.

Mnich nám ukáže starý iluminovaný rukopis s příběhem o zrození yettiho a odvypráví nám ho nad konvicí čaje.

PŘÍBĚH O STVOŘENÍ YETTIHO

Patron Tibetu Čänräzig poslal svého žáka, svatého opičáka, aby se stal poustevníkem v horách... Opičák zaslechl plačící obryni lidožroutku, zželelo se mu jí a vzal si ji za ženu. Zplodili spolu šest dětí, ty se množily a stali se z nich velcí chlupatí lidé... yettiové! Když první králové sestoupili z oblohy, nakonec se stali Tibetany.

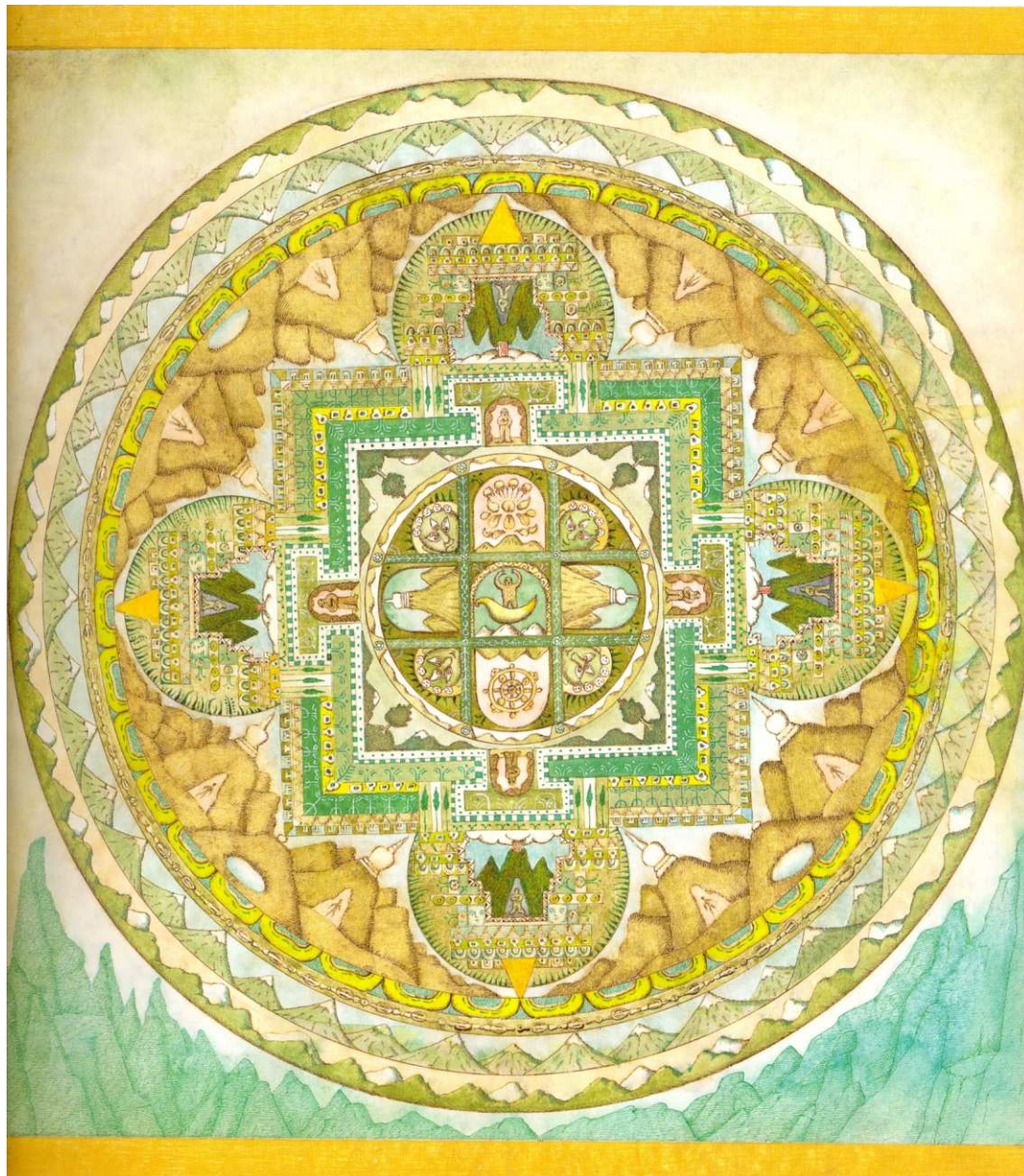
Čiňané říkají této zemi Fan, což je obvyklý termín pro barbary. Muslimští autoři ji v devátém století pojmenovali Tubbet a Tibbat. Od nich se to slovo prostřednictvím Marka Pola dostalo k nám jako Tibet.

2011/11/11
Sís (14)

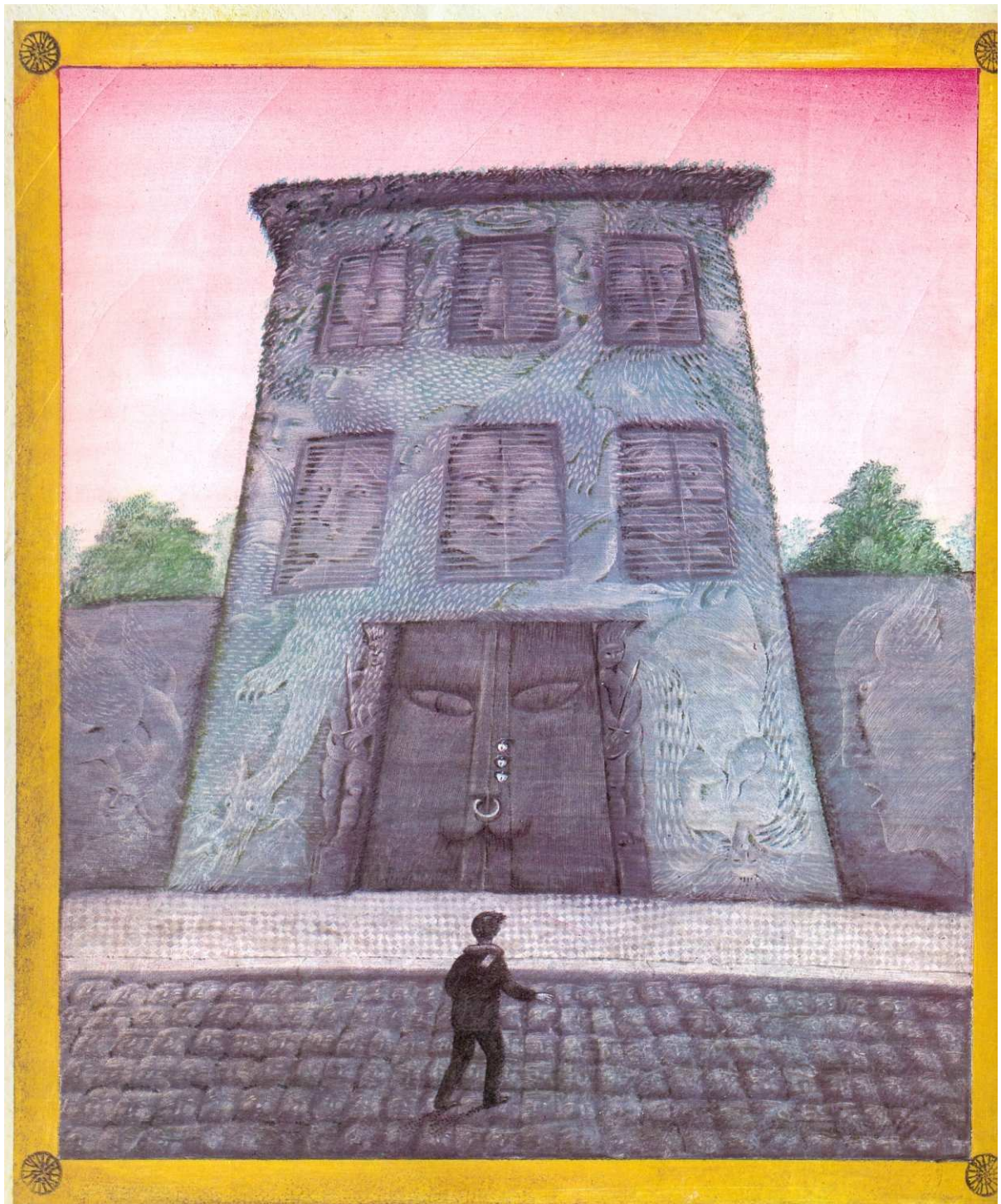
Příloha č. 11

Petr Sís: *Tibet: Tajemství červené krabičky* (2005)

Příloha č. 12

Petr Sís: *Tři zlaté klíče* (2007)

Konečně – náš dům! Stojí tu a čeká, plný vzpomínek. Třeba je někdo doma...?
Ale proč jsou vrata zamčena na tři staré, rezavé zámky? A já k nim nemám klíče!

Příloha č. 13

Martina Skala: *Strado & Varius a léčka Rudého abbé* (2005)

Přípravy narozenin byly v plném proudu. Varius úzkostně hleděl na hodinky a Antonio si nakrucoval struny. Pozvaní hudebníci ladili své nástroje. Strado a Faustina se přitřítily k zadnímu vchodu paláce a nepozorovaně proběhly kuchyní. Přitížily se tichounce chodbou, když tu se náhle housle uhodily do čela: „Zapomněly jsme v dodávce netopyřra!“

Příloha č. 14

Martina Skala: *Strado & Varius aneb Setkání s Mozartem* (2003)

Příloha č. 15

Martina Skala: *Medvídek Kuma. Nevšední putování na severní pól* (2009)

je uvězněný na ledové kře daleko v moři. Vyčerpal se dlouhou plavbou a na další nemá sílu,“ řekl zajíc.

Ticho polární krajiny rozřízl ostrý hluk. Ledy začaly pukat a ve sněhu se objevily hluboké trhliny naplněné vodou.

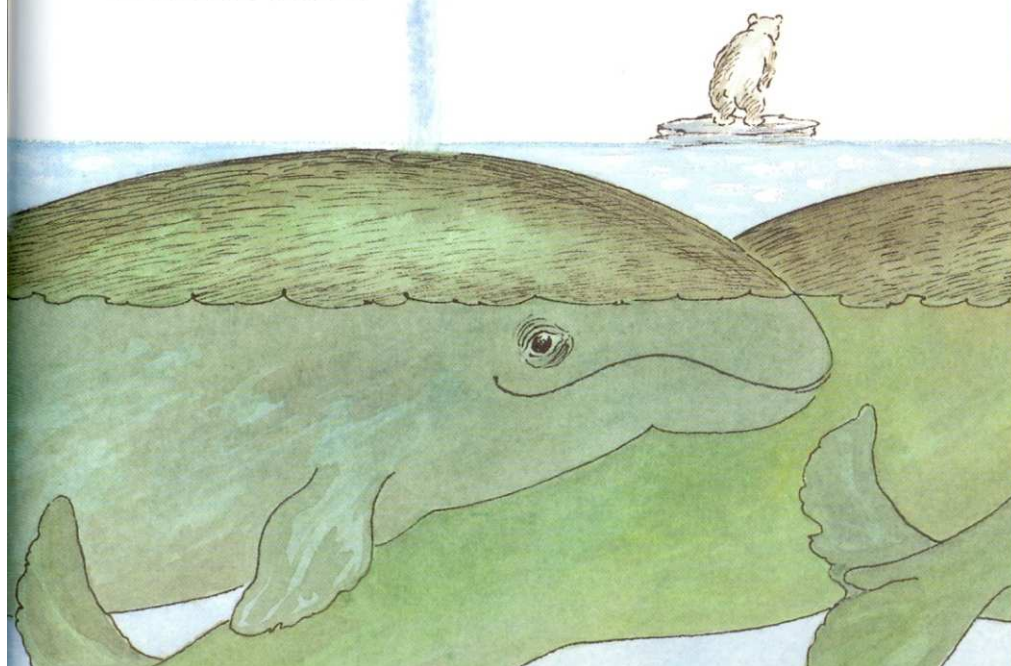
„El Niño se probouzí!“ polekal se Kuma. „Rychle, za tátou!“

A následován liškou běžel směrem, kam zajíc ukázal.

V dálce na moři viděli plovoucí kru s jakýmsi zvířetem. Kumovi se rozbušilo srdce. Ozval se nový třesk a led rozpúlila další trhlina.

„Hop, hop, hop, ledy tají, běžím do bezpečí,“ vykřikl Hopolon a dlouhými skoky běžel pryč.

„C'est une catastrophe! Tak tohle je království tvého otce?! Vždyť mu roztálo! Co mu z něj zbývá? Několik plovoucích ker!“ křičela liška celá bez sebe.

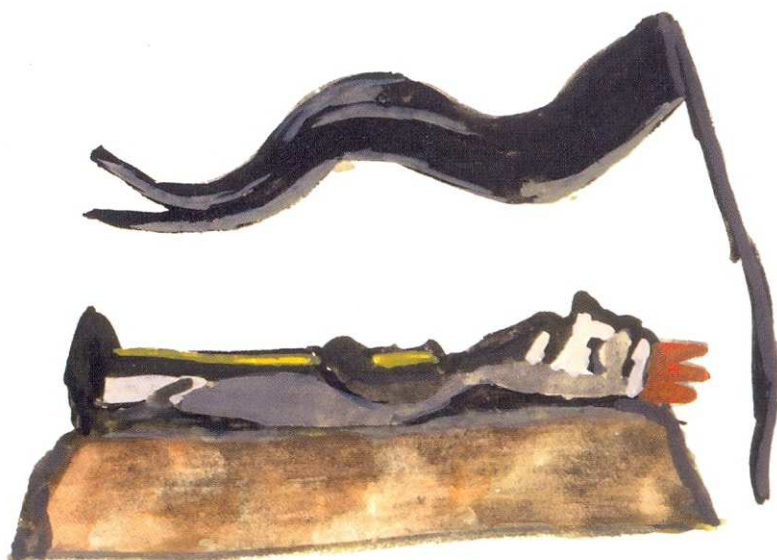

Příloha č. 16

Tereza Říčanová: *Vánoční knížka* (2006)

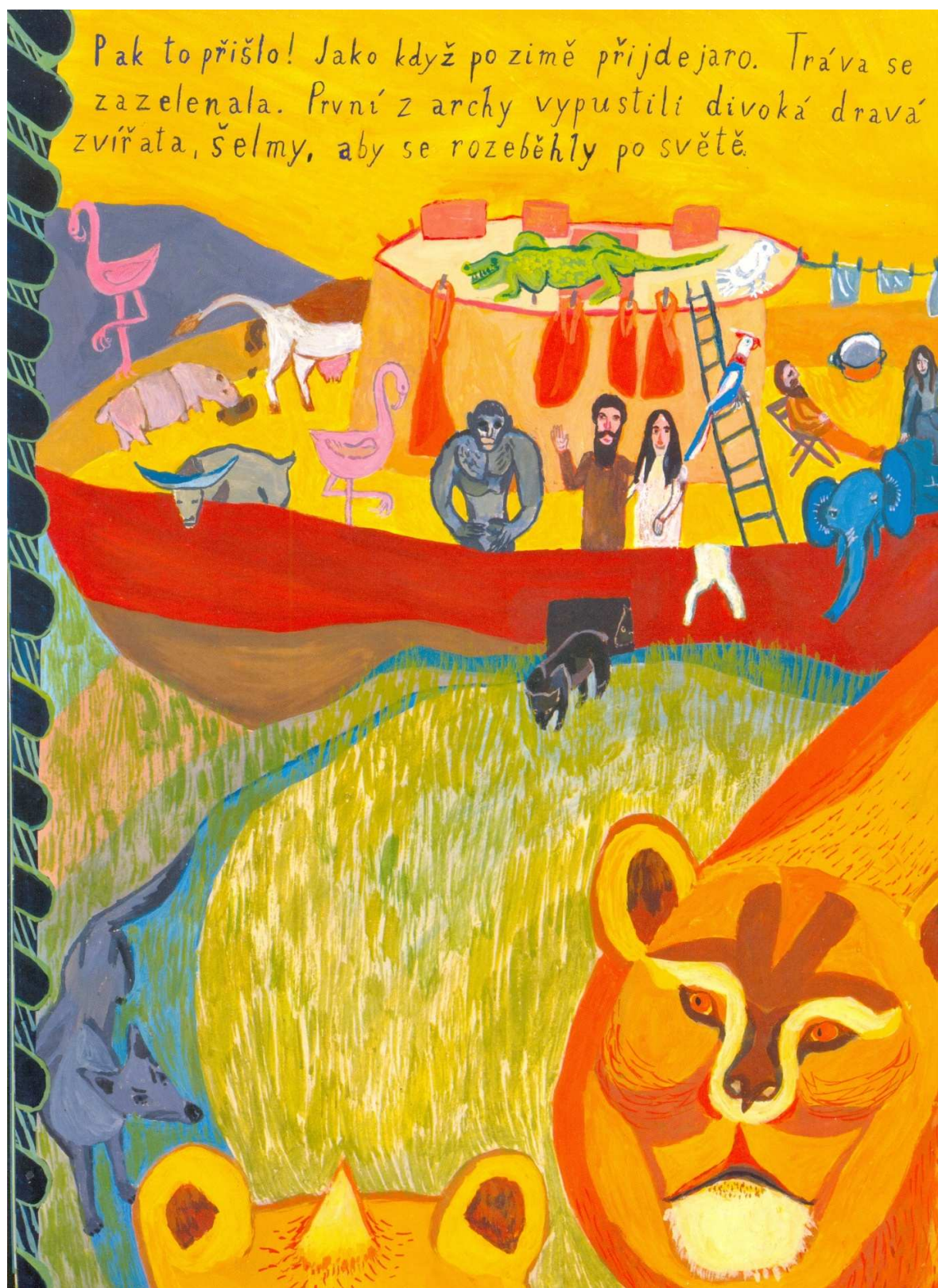
Kdo mohl, tak se svým miminkem uprchl do jiné země. I Josef s Marií odjeli do Egypta a tam žili, dokud ten zlý král nezemřel.

Jak to bylo s Ježíšem dál, si vyprávíme až o Velikonocích.

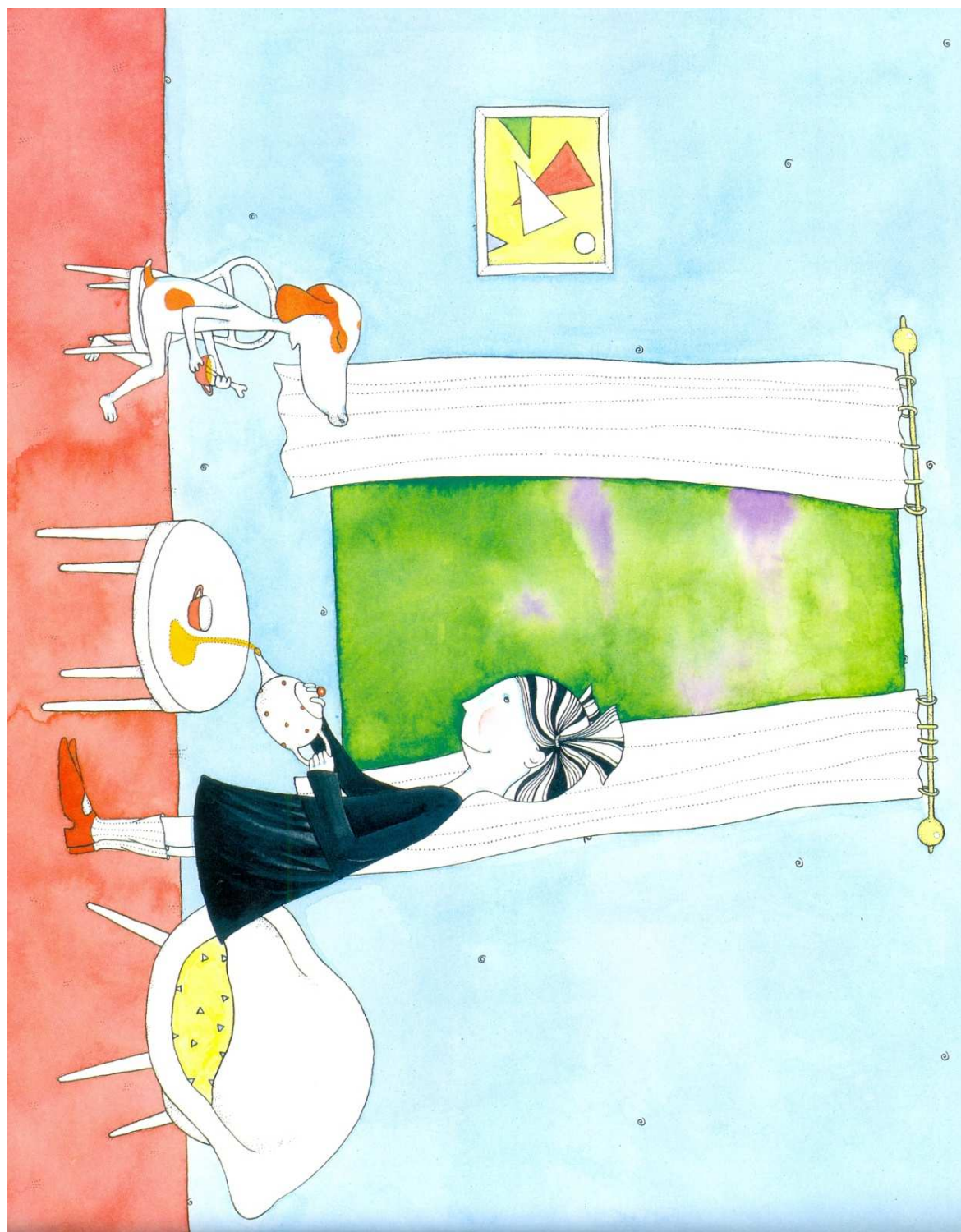
Příloha č. 17

Tereza Říčanová: *Noemova archa: příběh o potopě světa* (2010)

Příloha č. 18

Anna Neborová: *Oskar a Mimi* (2004)

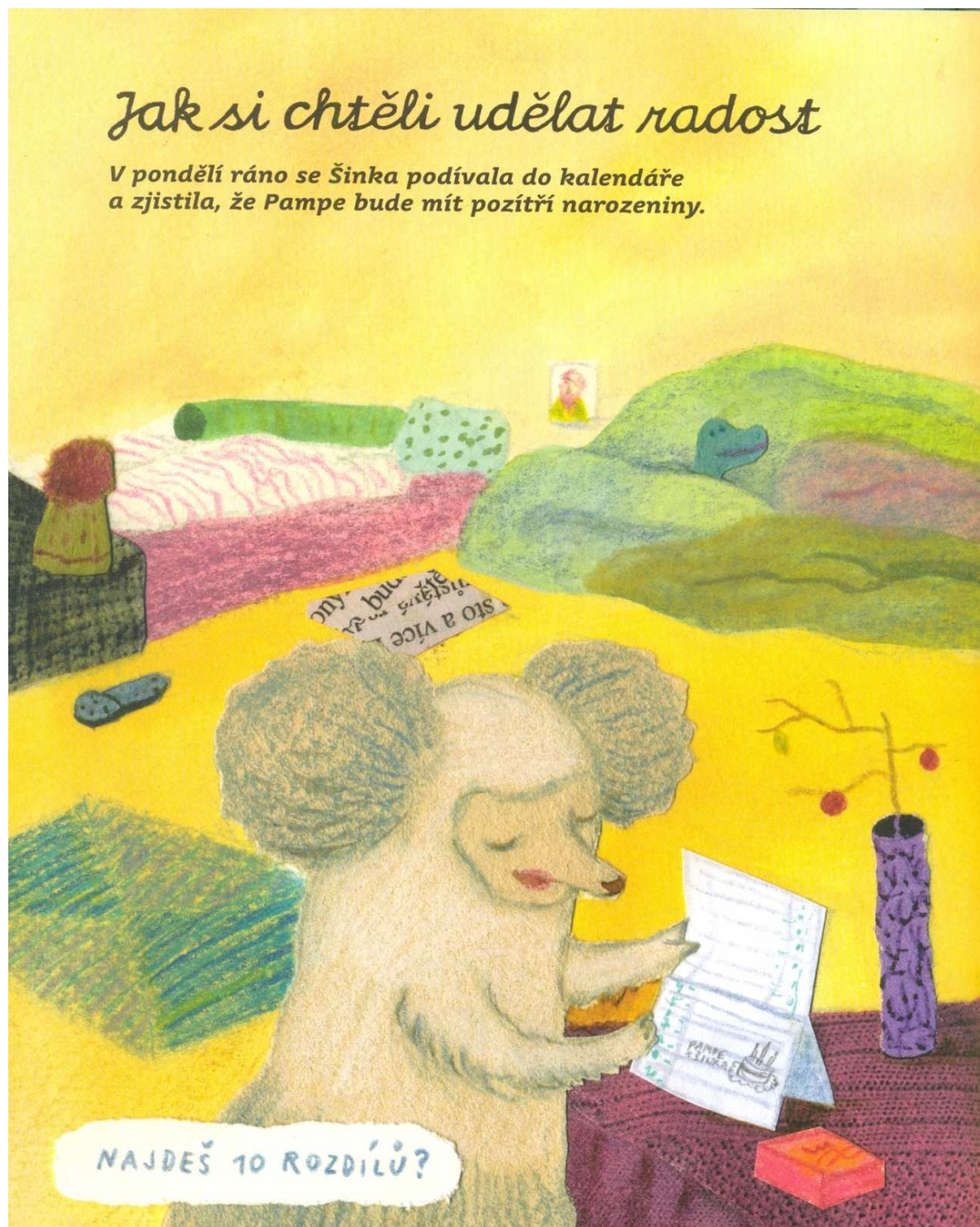
Příloha č. 19

Petr Šmalec: *Šmalcova abeceda* (2005)

Příloha č. 20

Alžběta Skálová: *Pampe a Šinka* (2010)

Příloha č. 21

Dagmar Urbánková: *Adam a koleno* (2007)

Adam se rozhlíží, chtěl by nakouknout pod stůl, do hrců, za závěs...

Babička vstala a někam jde, nejspíš do koupelny.

Příloha č. 22

Dagmar Urbánková: *Chlebová Lhota* (2010)

Příloha č. 23

Petra Kubáčková: *O andělovi, noční můře, statečném medvídkovi, hodném slonovi, opici a divoké huse*
(2006)

Příloha č. 24

Eva Volfová: *Kočička z kávové pěny* (2006)

